Κατίνα

Τεύχος 4

Φεμινιστικό περιοδικό

Θεσσαλονίκη
Μάρτης 1989

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Για φανταστείτε να το δούμε κι αυτό 1
Αυτός, αυτή, η άλλη κι εμείς 2
Το προσωπικό ήταν πάντα πολιτικό 8
Μετά την Κατίνα κλείνω σαν φεμινίστρια 9
Τζένη Γκάλη: μια κλασική σύζυγος 10
Οι Γυναίκες επιστρέφουν 12
Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης 14
Δεν αρκεί να είσαι γυναίκα 17
Μερικές σκέψεις για τον Άρη και τη Βαγγελιώ Βογιατζή 22
Κάλεσμα για μια συνάντηση Αριστερών γυναικών 23
Για να πάψει να είναι η πολιτική μόνο αντρική υπόθεση 24
Μια ιστορία 25
Γυναίκα και αναπηρία 27
Συνάντηση γυναικών στις 27-28 Σεπτέμβρη 1988 28
Το παρόν και μέλλον του γυναικείου κινήματος 29
Προσωπικό 36
Για το Ράδιο Κιβωτός 37
Τα πέτρινα χρόνια της Βαγγελιώ Βογιατζή 38
Υφιστάμενοι την αναπνοή της μνήμης κυκλοφορούμε στην πραγματικότητα της Θεσσαλονίκης 39
Ραδιοφωνικά – Ραδιοφωνικά 40
Είναι η γλώσσα θηλυκή; 42
Η επιθυμία των υπόλοιπων είναι χυδαία, φίλες, η δική μου όχι 43
Προσωπικό 46
Μικρές και μεγάλες έρευνες 47
Συνέδρεια, συνέδρεια, συνέδρεια 48
Νομικά 49
Ελληνικό Δίκτυο για Πρωτοβουλίες Απασχόλησης Γυναικών 50
Σχόλια 51

Εκδίδεται από την
Αυτόνομη Ομάδα Γυναικών Θεσ/νίκης
Βασ. Ηρακλείου 19
4ος όροφος

Σταθερό ραντεβού:
Κάθε Τρίτη 8 το βράδυ
Τηλ. (δύο σπιτιών): 938.573, 937.703

Φωτοστοιχειοθεσία – Φιλμς – Εκτύπωση:
Θεραπευτική Κοινότητα «ΙΘΑΚΗ»
574 00 Σίνδος, Τηλ. 798.139, 798.694

Φωτογραφία εξωφύλλου:
Patt Blue

Υπεύθυνη για το νόμο:
Λένα Παπαδοπούλου

Για φανταστείτε να το δούμε κι αυτό...

Τις μέρες που γράφεται αυτό το σημείωμα (3-2-89) όλες οι εφημερίδες ασχολούνται παράλληλα με τα οικονομικά σκάνδαλα, τις μίζες του εμπορίου όπλων, τα κιβώτια Pampers με πεντοχίλιαρα του Κοσκωτά και με ένα άλλο θέμα: Τη Μαργαρίτα Παπανδρέου.

Θυμάστε πριν 30 περίπου χρόνια την ιστορία της Σοράγιας;

Αφού λοιπόν μας γέμισαν με αγωνία αν θα δώσει ή δεν θα δώσει το διαζύγιο, αν θα συναντηθεί ή όχι με τον Ανδρέα Παπανδρέου, αν θα ζητήσει ή όχι συμμετοχή στα αποκτήματα (διάβαζε μίζες) σύμφωνα με το Νόμο, άρχισε η ιστορία της τύχης της ΕΓΕ. Θα μείνει σαν οργάνωση απόλυτα ταυτισμένη με το ΠΑΣΟΚ ή όχι;

Και ρωτάμε και εμείς με τη σειρά μας. Μα υπήρξε ποτέ κάποια περίοδος που η ΕΓΕ να μην λειτούργησε σαν κομματική οργάνωση; Αμφισβητήθηκε ποτέ από κανένα μέλος της ηγετικό ή όχι αυτή η σχέση; Έπαιξε κανένα άλλο ρόλο όλα αυτά τα χρόνια, εκτός από αυτόν του χειροκροτητή της Κυβερνητικής πολιτικής;

Μόνο τώρα που η κ. Μαργαρίτα Παπανδρέου (Μ.Π.) θέλει να παίξει το δικό της παιχνίδι και για άλλη μια φορά να τη χρησιμοποιήσει για δικά της καθαρά προσωπικά-πολιτικά οφέλη, μιλάει για αυτονομία και για ανεξαρτησία από το κόμμα.

Σε τι άλλαξε η πολιτική του ΠΑΣΟΚ για το γυναικείο ζήτημα, ώστε η ΕΓΕ να διαφοροποιείται, εκτός από την προσωπική υπόθεση της Μ.Π.;

Υπάρχει ακόμη καμιά αμφιβολία για το ότι η ίδια η Μ.Π., που τώρα προβάλλει τις γυναικείες αξίες στην πολιτική, λειτούργησε σαν «άντρας» στην οργάνωσή «της». Όταν διέγραφε αυταρχικότατα όσες την αμφισβήτησαν και της έκαναν κριτική, όταν περιόδευε σ' όλη την Ελλάδα προεκλογικά, για να μαζέψει τις γυναικείες ψήφους για τους άντρες-υποψήφιους του ΠΑΣΟΚ. Όταν απόλυτα ανταγωνιστικά προς τις άλλες γυναικείες οργανώσεις και ομάδες προσπάθησε με κάθε τρόπο να ταυτίσει την ΕΓΕ με το γυναικείο κίνημα στην Ελλάδα.

Όταν σε κάθε εμφάνισή της φώναζε και τους φωτογράφους, για να εξασφαλίσει τη δημοσιότητα.

Όταν εκμεταλλεύτηκε ακόμη και την περίπτωση της Βαγγελιώς Βογιατζή, για να μπει η δική της φωτογραφία στις πρώτες σελίδες.

Όταν... όταν... όταν... πόσα παραδείγματα θα μπορούσαμε να φέρουμε.

Σήμερα ποιο είναι το πρόβλημά της και οι στόχοι της;

Να επιπλεύσει και να παραμείνει στο χώρο της Πολιτικής, μη διστάζοντας να χρησιμοποιήσει και την προσωπική της ζωή γι' αυτό. Αλλά τι μας νοιάζει εμάς αν δώσει ή δεν δώσει διαζύγιο, αν θα μείνει στο Καστρί ή αλλού, αν αισθάνεται προδομένη από τον άντρα. Εύλογα μας έρχεται η ερώτηση: πού ήταν η αξιοπρέπεια και οι γυναικείες αξίες όλα τα προηγούμενα χρόνια, που υπήρχαν οι φιλενάδες, τα εξώγαμα και η απαράδεκτα μειωτική συμπεριφορά του Α.Π. απέναντί της;

Τότε όμως είχε εξασφαλισμένο —μέσω του συζύγου Πρωθυπουργού— ένα μεγάλο κομμάτι της εξουσίας, που την ασκούσε το ίδιο αυταρχικά με τον σύζυγό της, αδιαφορώντας για τα υπόλοιπα.

Τώρα λοιπόν μέσα από την προσωπική της σύγκρουση, προέκυψε το θέμα: σε ποιον ή ποια (ΠΑΣΟΚ ή Μαργαρίτα) ανήκει η ΕΓΕ, και ποιος ή ποια θα καρπωθεί τα οφέλη. το σίγουρο βέβαια, είναι ότι σε καμιά από τις δύο πλευρές δεν χωράει η αυτονομία. Το πρόβλημα είναι αλλού —στην εξουσία.

Μα όσο όλα αυτά περιορίζονται στο χώρο του ΠΑΣΟΚ θα μπορούσαν να μας αφήσουν αδιάφορες ή να τα συζητάμε κριτικά. Φοβόμαστε όμως ότι μπορεί να δούμε στη συνέχεια άλλα, χειρότερα.

Οι υποψίες ξεκινούν από τον τρόπο που παρουσιάζουν το θέμα κάποιες εφημερίδες της Αριστεράς. Ας πάρουμε την περίπτωση της «ΠΡΩΤΗΣ». Στις 31-1-89 στην πρώτη σελίδα, αλλά κια στο σαλόνι της εφημερίδας, διαβάζουμε «Φλερτ της Μαργαρίτας με την Αριστερά».

Στο άρθρο, πότε άμεσα και πότε έμμεσα, δηλώνεται η διάθεση της Μ.Π. να συνεργαστεί με τις γνήσιες σοσιαλιστικές-αριστερές δυνάμεις.

Τι ετοιμάζεται; Η συνεργασία της Μ.Π. με την συμπαράταξη ΚΚΕ-ΕΑΡ;

Ποιους άντρες-ηγέτες —τον Φλωράκη ή τον Κύρκο— γιατί αυτοί θα αποφασίσουν βέβαια και όχι οι γυναίκες των αντίστοιχων κομμάτων— έχει πείσει και με ποια πολιτικά κριτήρια ότι μπορεί να ανήκει στο χωρο της Αριστεράς;

Μα νάταν μόνο αυτό το παράλογο.

Στην ΕΑΡ οι φεμινίστριες του Γυναικείου Τμήματος δήλωσαν έγγραφα και δημόσια τη διαφωνία τους για τη συμπαράταξη με βάση τις αγεφύρωτες ιδεολογικές διαφορές για το γυναικείο ζήτημα με το ΚΚΕ.

Στο ΚΚΕ το ταξικό δεν αφήνει κανένα περιθώριο για το φυλετικό.

Μέσα σ' αυτές τις άκρως αντίθετες θέσεις πού χωράει ο δήθεν φεμινιστικός σοσιαλισμός της Μ.Π. και της ΕΓΕ;

Ο φεμινιστικός στην ΕΑΡ και ο σοσιαλισμός στο ΚΚΕ;

Ίσως ακούγεται αφελής η ερώτηση αφού και όλη η συμπαράταξη και οι προσχωρήσεις σ' αυτήν τόσο της ΕΑΡ, όσο και όσων έφυγαν από το ΠΑΣΟΚ, δεν έγιναν στη βάση ενός πολιτικού προγράμματος, αλλά μιας εκλογικής συμμαχίας.

Μα στην περίπτωση της Μ.Π. νομίζουμε ότι ήρθε η ώρα να μιλήσουν οι Γυναίκες των δύο κομμάτων.

Θα δεχτούν, οι Γυναίκες του ΚΚΕ, χωρίς αντίρρηση τις καιροσκοπικές και μικροπολιτικές επιλογές της ανδρικής ηγεσίας όταν οι ίδιες έχουν ζήσει στο μαζικό χώρο και μέσα από τις οργανώσεις της ΟΓΕ τι είναι η ΕΓΕ και πώς λειτούργησε η Πρόεδρός της όλα τα χρόνια;

Στην ΕΑΡ, τι θα κάνουν οι φίλες φεμινίστριες; Θα περιοριστούν μόνο σε μια δημόσια διαφωνία;

Γι' αυτές είναι πολύ πιο σοβαρά τα πράγματα, γιατί πάλεψαν για την αυτονομία του γυναικείου κινήματος, μίλησαν για την ανδροκρατία, αγωνίστηκαν ενάντια στο ανδροκεντρικό περιεχόμενο της πολιτικής και του τρόπου που αυτής ασκείται. Για όλα αυτά συγκρούστηκαν κατά καιρούς με ΠΑΣΟΚ και ΕΓΕ.

Για φαντασιείτε να κληθούν στη βάση του κομματικού καθήκοντος, να δουλέψουν προεκλογικά αυτές οι Γυναίκες και οι κομματικές νεολαίες της συμπαράταξης για να βγει η Μ.Π. βουλευτίνα με τον τίτλο Αριστερής Φεμινίστριας. Ελπίζω και εύχομαι αυτή η Αριστερά να μην έχει ούτε τόσο κόμπλεξ αλλά ούτε νάχει φτάσει σε τέτοιο πολιτικό αμοραλισμό.

Ζώγια Χρονάκη

Σημείωση: Υπάρχει κανείς ή καμιά που να πιστεύει ότι η Μ.Π. είναι αμέτοχη σ' όλα αυτά τα οικονομικά σκάνδαλα όταν η μισή μέχρι τώρα, οικογένειά της είναι υπεύθυνη γι' αυτά;

Αυτός, αυτή, η άλλη

και μεις

Παρακολουθήσαμε όλους αυτούς τους μήνες την εξέλιξη μιας πολιτικο-ερωτικής σαπουνόπερας, που πολλοί αμερικάνοι εξπέρ του είδους, θα ζήλευαν τη συναρπαστικότητα, την πολυπλοκότητα της δομής και των γεγονότων της και προπάντων την άφταστη ακροαματικότητά της.

Δέκα εκατομμύρια θεατές δεν είναι μικρή υπόθεση.

Νιώσαμε να προσβάλλεται βαθιά η αισθητική μας από τη δημοσιοποίηση αυτού του λαϊκού μυθιστορήματος σε συνέχειες με κακή εικονογράφηση. Μια ιστορία κακόγουστη, που χόρτασε την ερωτική περιέργεια πολλών με σκανδαλοθηρικό τρόπο, προσφέροντας ακαλαίσθητες φωτογραφίες ηλικιωμένων με πληθωρικές νεαρές. Ένα σήριαλ που μας ενόχλησε, μας προκάλεσε, ήταν μια δημόσια ύβρις για όλους και όλες. Μια ιστορία που πρόβαλλε όλα τα φαντασιωτικά και ερωτικά απωθημένα του μέσου Έλληνα. Μια νέα, ωραία, ευχάριστη, εντυπωσιακή, ξανθιά, λίγο αφελής είναι ο κρυφός πόθος όλων. Και να που αυτό το άφταστο όνειρο για τους πιο πολλούς έγινε μια πραγματικότητα, μέσα από τα καθημερινά φύλλα των εφημερίδων. Ο μεγάλος, ο πρώτος αυτής της χώρας, δεν δίστασε να το υλοποιήσει χωρίς κανένα φόβο, αλλά με πολύ πάθος και ο δρόμος στους πρόθυμους μιμητές του άνοιξε ανεμπόδιστος. Και η κατάληξη όλων αυτών, ήταν η μετατροπή μιας ολόκληρης χώρας σε ηδονοβλεψία, που μέχρι σήμερα τέρπεται από το θέαμα που του προσφέρει η επίσημη πολιτική σκηνή. Μια προσφορά φτηνής ποιότητας προς ένα κοινό που νωθρό και αμέτοχο στα μεγάλα προβλήματα του τόπου, παρακολουθεί γοητευμένο την εικόνα μιας εξουσίας, που ολοένα και βουλιάζει. Και το έργο πραγματικά αιχμαλωτίζει, αφού έχει απ' όλα. Από τη μια μεριά ο ώριμος εραστής που τυχαίνει να είναι και αρχηγός κράτους. Η νεαρή ερωμένη, φιλόδοξη με συνοικιακή ομορφιά, κουλτούρα άρλεκιν και αισθητική κιτς, που με τις περιποιήσεις και την προσήλωσή της καταφέρνει να γίνει απαραίτητη στο γέρο και άρρωστο μεγάλο άντρα. Και η απατημένη σύζυγος που αποσύρεται και σιωπώντας συγκροτεί τις δυνάμεις της και καταστρώνει σχέδια άμυνας.

Από την άλλη μεριά μια κυβέρνηση που περνά στιγμές αγωνίας για τα τολμηρά καμώματα του αρχηγού της. Υπουργοί, μυστικοσύμβουλοι, αυλοκόλακες, κυρίες επί των τιμών πηγαινοέρχονται νευρικοί. Και κει που το έργο αρχίζει και κουράζει μια απάτη ολκής με πολλά δισεκατομμύρια, με εμπόριο όπλων και με πολλά σκοτεινά και μυστήρια κρατάει το κοινό με κομμένη την ανάσα. Ο τόπος βουίζει και οι συζητήσεις στους καφενέδες στα λεωφορεία, στα γραφεία και όπου συγκεντρώνεται κόσμος ζωηρεύουν και ανάβουν. Όλα τα άλλα ξεχνιούνται. Κάθε μέρα γίνονται τόσα πολλά. Ο καθένας νιώθει την ανάγκη να κρατήσει μια περίληψη των προηγούμενων για να μπορεί να παρακολουθήσει τη συνέχεια. Κανείς δε νοιάζεται για το αύριο, αφού το σήμερα είναι τόσο πληθωρικά γεμάτο.

Το πολιτικό παιχνίδι κρατιέται σε επίπεδο Δήμητρας Λιάνη και στένωσης αορτής και κανείς δεν προτίθεται να το σοβαρέψει.

Η δημοσιότητα και η προβολή που γίνεται γύρω από την προσωπική ζωή του πρωθυπουργού είναι πρωτοφανής, με αποτέλεσμα ένας ολόκληρος λαός να ασχολείται με τη Λιάνη, να κάνει δηλώσεις η Λιάνη και επ' αυτών να κάνει ανακοινώσεις ο κυβερνητικός εκπρόσωπος. Με ποια ιδιότητα άραγε;

Τα τελευταία ίχνη σοβαρότητας μέρα με τη μέρα να εξαφανίζονται και αυτά και όλα, να μαρτυρούν σαν να δραπέτευσε η πολιτική από την Ελλάδα και πήγε στην κρεβατοκάμαρα.

Φτηνά κόλπα, νεύματα, σκηνοθεσίες, ρωμαϊκή θρίαμβοι επιστροφής, μαρτυρούν ακόμα το έσχατο σημείο κατάπτωσης και απροκάλυπτα πια προσβάλλουν τη νοημοσύνη μας.

Η έννοια του πολίτη περιφρονείται ανενδοίαστα.

Μέσα σ' όλο αυτό το εφιαλτικό σκηνικό κάπου και μεις. Αποσβωλομένες από τα δρώμενα, βαθιά απογοητευμένες, και προσβεβλημένες και σαν πολίτιδες αυτής της χώρας και σαν γυναίκες. Ελαφρώς αποχαυνωμένες από την αναγκαστική παρακολούθηση της «Δυναστείας» στην ελληνική της εκδοχή, κάπου μέσα σ' όλα αυτά και μεις. Άλλοτε νωθρές, άλλοτε ονειροπόλες, άλλοτε κυνικές τουλάχιστον κρατάμε το δικαίωμα να σκεφτόμαστε.

Κάπου ανάμεσα σ' αυτά και οι δικές μας απόψεις που δεν μπορούν ν' ακουστούν γιατί η φωνή τους χάνεται μέσα στον πασοκικό λαϊκισμό, που έχει ισοπεδώσει τα πάντα.

Θα σχολιάσουμε λοιπόν το τρίγωνο Μαργαρίτα - Ανδρέας - Λιάνη, θα αναλύσουμε το φαινόμενο μέσα από τη δική μας οπτική και όλο το σκηνικό, πάνω στο οποίο αυτό κινήθηκε κι εξελίχθηκε.

Γιατί, πιστεύουμε ότι το θέμα δεν είναι καθόλου σκανδαλοθηρικό στην ουσία του, αλλά βαθιά κοινωνικό και πολιτικό, με σοβαρές επι-

πτώσεις στην ελληνική κοινωνία.

Γιατί, για μια ακόμα φορά βομβαρδιστήκαμε από τα συγκεκριμένα πρότυπα, που χρόνια τώρα παλεύουμε να χτυπήσουμε και να εξαφανίσουμε.

Και το χειρότερο, ο βομβαρδισμός να προέρχεται από την κεντρική πολιτική σκηνή, μια που αφορά την ερωτική σχέση του πρωθυπουργού και το διαζύγιό του και έχει σαν αποτέλεσμα τη διαμόρφωση μιας σχέσης άρλεκιν με την πολιτική, μια σχέση θεάματος και μόνο και φτηνού σχολιασμού.

Έτσι, το μοντέλο έχει μπει σε κάθε σπίτι σ' όλη την Ελλάδα, είτε με ηθικοπλαστικούς όρους, είτε με μια υποσυνείδητη ταύτιση. Το πρότυπο του άνδρα που μπορεί τόσο εύκολα ν' αφήσει τη γερασμένη γυναίκα του και να διαλέξει κάποια άλλη, νεαρότερη και ομορφότερη, οδηγεί ξαφνικά στη σύγκριση των δύο γυναικών. Ποια είναι η καλύτερη για να τοποθετηθούν με το μέρος της, ποια έχει έντονη προσωπικότητα και ποια όχι και οι νέες γυναίκες αποφασίζουν να μοιάσουν ή να μη μοιάσουν στη μια ή στην άλλη.

Ξεκινώντας την ανάλυση μας για κάθε ένα ξεχωριστά από τα τρία πρόσωπα, διαπιστώνουμε πως η πιο γνωστή γυναίκα της ελληνικής κοινωνίας σήμερα, είναι η Δήμητρα Λιάνη ή επί τω σεξουαλικότερον Μιμή. Και μόνο στο άκουσμα του ονόματος, προσδίδονται σεξουαλικά υπονοούμενα.

Τα πιπεράτα ανέκδοτα που κυκλοφορούν για το ζήτημα αυτό, είναι στα χείλη όλων σχεδόν των Ελλήνων, ακόμα και των Ελληνίδων. Η ελληνική κουλτούρα «εμπλουτίστηκε» δεόντως από το ειδύλλιο και κυρίως από τις παντός τύπου σεξουαλικές αναλύσεις του σώματος και των καμπυλών της. Η εικόνα της είναι πια η πιο γνωστή εικόνα ανθρώπου στην Ελλάδα. Πρωτοσέλιδα εφημερίδων και περιοδικών φιλοξενούν κατά καιρούς σχεδόν αποκλειστικά, τη φωτογραφία της. Οι κάθε τύπου αναλύσεις πολιτικές, κοινωνικές, αναφέρουν πολύ συχνά το όνομά της και φυσικά ποτέ κολακευτικά, εκτός αν πρόκειται για την εμφάνισή της. Το όνομα και η φωτογραφία της, μπορούν να πουλήσουν κάθε τύπου έντυπο. Φυσικά δεν είναι καθόλου πρωτότυπο κάτι τέτοιο. Η γυναικεία εικόνα, το γυναικείο σώμα πουλούν κάθε εμπόρευμα. Το ξέρουν καλά οι διαφημιστές προϊόντων. Όμως, όχι μόνον αυτοί. Φαίνεται ότι και στο πολιτικό μάρκετινγκ δεν μένει καθόλου απ' έξω η γυναικεία παρουσία όταν αποτελεί το διαφημιστικό υλικό.

Πώς εμφανίζεται, πώς παρουσιάζεται αυτή η γυναίκα απ' όλους αυτούς που τόσο ασχολούνται μαζί της; Το πρότυπο της νοσοκόμας, παρηγορήτρας δίπλα σ' έναν αδύναμο Παπανδρέου, τυλιγμένο με κουβέρτα, της καλής μαγείρισσας που σ' ένα μικρό δωμάτιο του Χέρφιλντ μαγείρευε καθημερινά ελληνικές νοστιμιές για τον πρωθυπουργό, της αφοσιωμένης ερωτικής συντρόφου, που θα σε κοιτάξει στα γηρατειά σου, της ιδανικής νοικοκυράς που θέλει να φτιάξει ένα σπίτι ζεστό, άνετο, ανοιχτό για όλους.

Οι παραπάνω αποχρώσεις του προτύπου της εναλλάσσονται παράλληλα και με τους ρόλους είτε μιας παρουσίας απλά διακοσμητικής, με τα κομψότατα ταγιεράκια της, είτε μιας παρουσίας ερωτικά εκρηκτικής, πληθωρικής, για να υποδηλωθεί η ακόρεστη σεξουαλικότητά της.

Συχνά, φέρεται μπλεγμένη σε διάφορες πολιτικές ίντριγκες, και πάντα διαφαίνεται ότι η Δ. Λιάνη είναι αυτή που κατευθύνει τον Παπανδρέου και αυτός όλες-ους εμάς.

Η σύνθεση αυτών των αποχρώσεων μας δίνει το πορτραίτο της, που τελικά δεν είναι τίποτα άλλο, από την ακριβή εικόνα της γυναικείας ύπαρξης στα ανδρικά μυαλά. Όλα τα χαρακτηριστικά που της προσδίδονται, θεωρούνται κλασικά γυναικεία και ανάλογα της φύσης της. Ο ύπουλος, σαγηνευτικός ρόλος που μ' αυτόν κατευθύνει τον πρωθυπουργό, που είναι έρμαιο στα χέρια της, είναι ένας ρόλος που έχει αναπαραχθεί από αιώνων προκαταλήψεις, αλλά και από συνειδητή χειραγώγηση. Τα κλασικά χαρακτηριστικά της θηλυκότητας και της γυναικείας πονηριάς. Από τη μια η υποταγή ακόμα και ψεύτικη, όπως στην περίπτωσή μας δες το περιβόητο νεύμα του πρωθυπουργού κατά την άφιξή του από το Λονδίνο και από την άλλη η άσκηση ύπουλης επιρροής επάνω στον καημένο γέρο που την ερωτεύθηκε. Και στη συνέχεια, αυτή η θηλυκότητα ενδυναμώνεται με την προβολή έντονων στοιχείων σεξουαλικότητας, που είναι δύσκολο να ικανοποιηθεί κοντά σ' έναν γέρο και άρρωστο άνδρα. Και αυτό ακριβώς είναι που έλκει τον ανδρικό πληθυσμό περισσότερο, ώστε κάθε άνδρας να μπο-

ρεί να είναι και ένας επίδοξος σεξουαλικός της παρτεναίρ.

Ακόμη, διακοσμητικά και απρόσωπα πλαισιώνει πάντα τον πρωθυπουργό σε όλες τις εμφανίσεις του, σαν ένα φανταχτερό, ζωντανό στολίδι στο πλευρό του. Και ενώ καλύπτει ένα μεγάλο μέρος της εγχώριας, αλλά και της διεθνούς ειδησεογραφίας δε μιλάει ποτέ, εκτός από τα πολυσυζητημένα: «Θέλω να φτιάξω το σπίτι μου και να το ανοίξω σε κόσμο», «Δεν θα κρατήσω κακία σε κανένα», «Θα σταθώ δίπλα στον άνθρωπό μου», «Μετά απ' αυτόν εγώ κλείνω σαν γυναίκα», «η λέξη φιλοδοξία μ' ενοχλεί» κ.ά., που μαρτυρούν αφοσίωση, αφελή αθωότητα και προσπάθεια να καταξιωθεί στη συνείδηση του κόσμου σαν μια γυναίκα που δεν έκανε τίποτα κακό και δε θέλησε τίποτα τέτοιο, απλά ερωτεύθηκε.

Χρειάζεται όμως λίγο να διαχωρίσουμε τον τρόπο με τον οποίο είναι διακοσμητική η Δήμητρα Λιάνη, απ' αυτόν το γνωστό διακοσμητικό ρόλο των συζύγων των πολιτικών ανδρών. Οι γυναίκες αυτές πλαισιώνουν την προσωπικότητα του άνδρα-ηγέτη, σαν αναγκαίο συμπλήρωμα, που μαρτυρεί για τις κατεστημένες αξίες της οικογένειας, του πουριτανικού ήθους και υποδηλώνουν την ηθική υπόσταση των ανδρών τους. Η θέση τους είναι αξιοπρεπής και κοινωνικά αποδεκτή. Η θέση όμως τη Δ.Λ. αντιπροσωπεύει κάτι διαφορετικό. Είναι μια γυναίκα, που έχει γίνει σύμβολο ερωμένης και που καρτερικά υφίσταται όλες τις συνέπειες που έχει για το πρόσωπό της αυτό, περιμένοντας να γίνει πρωθυπουργική σύζυγος και να αποκατασταθεί στη συνείδηση του κόσμου.

Χρησιμοποιείται για να πιστοποιήσει τη σωματική ευρωστία του πρωθυπουργού, αυτοπροβάλλοντάς τον σαν επιβήτορα ανεξίτηλο στο χρόνο, γιατί αυτή με τα νιάτα της, την ομορφιά της, μπορεί με τη συνεχή παρουσία της δίπλα του, σε ρόλους διασκέδασης και αναζωογόνησης να εμφυσήσει ζωή, δύναμη και σφρίγος στον εραστή της, για να μπορεί αυτός να παρατείνει ακόμα περισσότερο την εξουσία του την αντρική κατ' αρχήν και στη συγκεκριμένη περίπτωση και την πολιτική.

Δεν είναι τυχαίο ότι η Δήμητρα Λιάνη εμφανίστηκε τη στιγμή που χρειαζόταν να αποδειχθεί ότι ο πρωθυπουργός είναι ικανός να κρατήσει τα ηνία της κυβέρνησης και λειτούργησε σαν απάντηση στους επίδοξους διαδόχους, ότι ο «άνθρωπος είναι μια χαρά». Τέλος, η Δ. Λιάνη σε αντιπαράθεση με το παραπάνω πρότυπο γυναίκας πολιτικού αρχηγού, προσωποποίησε την ηθι-

κή, κοινωνική και πολιτική διαφθορά και καταρράκωση του τόπου, γιατί η προυσία της στην πολιτική σκηνή έδεσε με την πολιτική σήψη, τις δολιοφθορές, τα σκάνδαλα. Ένας ιδανικός συνταιριασμός του ερωτικού σκανδάλου που ήταν η ίδια, με το οικονομικό, ώστε το ένα να συμπληρώνει το άλλο και τα δυο μαζί να οδηγούν τη χώρα στην καταστροφή.

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι ο τύπος γυναίκας που ασχολείται με την πολιτική, που συμμετέχει και αγωνίζεται, που έχει προσωπικές φιλοδοξίες, που είναι φεμινίστρια, χτυπιέται και στη θέση του μπαίνει το πρότυπο γυναίκας με όλα τα χαρακτηριστικά που αναλύσαμε παραπάνω και το μήνυμα περνάει με σαφήνεια στις γυναίκες. Όλες καταλαβαίνουν ότι μόνο μ' αυτά τα χαρακτηριστικά θα κρατήσουν τον άνδρα κοντά τους και οι άνδρες με τη σειρά τους ανακουφισμένοι, δέχονται τις φροντίδες και τη βόλεψη που τους προσφέρει η επικράτηση αυτού του μοντέλου, για να ασχοληθούν απερίσπαστοι με τα σημαντικά τους θέματα.

«Όλες οι κυρίες των υπουργών του ΠΑΣΟΚ φοβήθηκαν για τους άνδρες τους», ή «φτιάξτε κανένα αυγό για τους άνδρες σας, γιατί θα πάθετε αυτά που έπαθε η Μαργαρίτα και τότε θα κλαίτε σαν μωρές παρθένες» μας λέει το περιβόητο «ιδεολογικό» όργανο του ΠΑΣΟΚ «Αυριανή».

Πολλές γυναίκες αντέδρασαν γι' αυτό που η Λιάνη εκπροσωπούσε. Όμως οι αντιδράσεις αυτές ερμηνεύτηκαν με την αντίληψη του αυριανισμού. Δηλαδή, πιστεύεται ότι κάθε γυναίκα φοβούμενη για τον άνδρα της, μισεί όλες τις άλλες νεότερες, ωραιότερες και θηλυκότερες γυναίκες. Προφανώς, μπορεί να ισχύει και αυτός ο φόβος των γυναικών, γιατί οι άνδρες όντως δεν χάνουν ευκαιρία να αποδείξουν τον ανδρισμό τους. Όμως δεν είναι μόνο αυτό. Οι γυναίκες στο πρόσωπο της Λιάνη βλέπουν τη μεγαλύτερη υποτίμηση που θα μπορούσαν να υποστούν σαν φύλο.

Οι περισσότερες γυναίκες υποτιμούν, κοροϊδεύουν ή απωθούνται απ' το μοντέλο της Δ. Λιάνη. Γιατί οι ίδιες θα προτιμούσαν την αφάνεια από τέτοιες κραυγαλέες εμφανίσεις.

Άλλες φοβούνται γιατί βλέπουν να γκρεμίζονται αξίες όπως γάμος, οικογένεια κλπ., στις οποίες οι ίδιες στήριξαν όλη τους τη ζωή. Υπάρχει όμως και ένας μεγάλος αριθμός γυναικών, που προσπαθεί να μιμηθεί το πρότυπο της γυναίκας Λιάνη. Γιατί διαπιστώνουν πιο εύκολα την ατομική ανάδειξη και καταξίωση που περνάει μέσα από τα κλασικά γυναικεία κανάλια, δηλαδή σαν σύζυγοι, νοικοκυρές, αντικείμενα ακόμα, παρά με ένα επάγγελμα, τη μόρφωση, ή πολύ περισσότερο με την ενασχόληση με την πολιτική.

Η ζήλεια ή ο ανταγωνισμός που ενδεχομένως βγάζουν κάποιες γυναίκες είναι —αν θέλουμε να το ερμηνεύσουμε— πολύ περισσότερο μίσος ή οργή για το ίδιο το φύλο μας. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε κάθε καταπιεσμένη κατηγορία ατόμων, υπάρχουν κάποιες-οι που την αρνούνται και πολλές φορές αγγίζουν τα όρια μέχρι και του ρατσισμού. Υπάρχουν πάμπολλα παραδείγματα μαύρων που μισούσαν τη φυλή τους. Το ίδιο ισχύει και με τις

γυναίκες που θεωρούν ότι με το να αρνούνται ή να υποτιμούν το φύλο τους, ξεφεύγουν και από την καταπίεση.

Σήμερα, η Δήμητρα Λιάνη μεθυσμένη από το φως της δημοσιότητας, την αστραπιαία ανάδειξή της σε πρόσωπο της δημόσιας ζωής της χώρας, μεθυσμένη ακόμα από την απόκτηση αυτής της έμμεσης, έστω, εξουσίας που ασκεί και που στοχεύει σε ακόμα περισσότερη, είναι σίγουρο πως δεν πολυκαταλαβαίνει ότι είναι δυνητικά το μεγαλύτερο θύμα.

Παίζει πολύ καλά τους ρόλους που κοινωνικά της επιβλήθηκαν, χωρίς να προβεί στην ελάχιστη αμφισβήτησή τους και κατά ένα μεγάλο μέρος, αυτό πιστεύουμε γίνεται συνειδητά, γιατί εξυπηρετεί τις προσωπικές φιλοδοξίες της. Η προσωπική της διαδρομή και σαν γυναίκα μέσα από τη συγκεκριμένη σχέση της με τον πρωθυπουργό, αλλά και σαν άτομο που προσπαθεί ν' αγγίξει την εξουσία μέσα απ' αυτό το δρόμο, μας πονάει σαν φεμινίστριες, γιατί από τη μια ξέρουμε ότι δεν είναι η μόνη, αλλά οι περισσότερες γυναίκες οδηγούνται σε τέτοιες επιλογές και από την άλλη, γιατί ξέρουμε πως ο δρόμος αυτός, πέρα απ' αυτό καθεαυτό το κόστος της εκμετάλλευσης, του εξευτελισμού και της καταπίεσης, οδηγεί σε μια ετοιμόρροπη και επίπλαστη ευτυχία.

Όταν οι κατακτήσεις μας δεν είναι αποτέλεσμα ενός προσωπικού και πολιτικού αγώνα για την απελευθέρωσή μας, δεν είναι καν κατακτήσεις, αλλά ένα άλλο πρόσωπο της κοινωνικής μας καταπίεσης.

Δικός μας στόχος δεν είναι να χτυπήσουμε το άτομο Δ. Λιάνη γι' αυτό και κάθε κριτική που γίνεται προς αυτήν την κατεύθυνση, μας βρίσκει αντίθετες. Οι ρόλοι που αυτή ενσαρκώνει, η ιδεολογία που αυτοί οι ρόλοι εμπεριέχουν και που μ' αυτήν διαμορφώνεται η συνείδηση και η συμπεριφορά μιας ολόκληρης κοινωνίας σε βάρος των γυναικών, είναι ο στόχος μας.

Γιατί το μοντέλο που επιβάλλεται σήμερα στην ελληνική κοινωνία μέσω της Δ.Λ. προσβάλλει και πάει πίσω την υπόθεση όλων των γυναικών.

Η πολιτική ευθύνη του Ανδρέα Παπανδρέου για όλο το παραπάνω κεφάλαιο, είναι τεράστια, γιατί πραγματικά ήρθε να δώσει ένα γερό χτύπημα στις γυναικείες διεκδικήσεις και στην ολοένα αυξανόμενη τάση των γυναικών για κατακτήσεις.

Ήρθε να αντικαταστήσει τη γυναικεία εικόνα που κατέκτησε το γυναικείο κίνημα, μαζί και με την ΕΓΕ. Εκμεταλλεύτηκε ένα προσωπικό του πρόβλημα, στην πολιτική του διάσταση. Πρόβαλλε με το γνωστό τρόπο τις προσωπικές του σχέσεις και μέσα απ' αυτές αποκόμισε τα προσωπικά και πολιτικά του ωφέλη, εκμεταλλευόμενες τη Δ. Λιάνη και ακόμη, έκανε κατάχρηση της εξουσίας του, χρησιμοποιώντας κρατικούς μηχανισμούς και μέσα μαζικής επικοινωνίας για να εκμηδενίσει ένα άλλο καταξιωμένο πολιτικά και κοινωνικά άτομο, που τυχαίνει να είναι γυναίκα του. Αυτός ένας πρωθυπουργός και με την ψήφο των γυναικών εκμεταλλεύτηκε τις εξουσίες του σε βάρος μιας άλλης πολίτιδας και σε τελική ανάλυση και σε βάρος μιας τρίτης, οδηγώντας τις δύο γυναίκες σε σύγκρουση. Και

μεις με πόνο, να παρακολουθούμε αυτούς τους δύο αντιπροσωπευτικούς τύπους γυναικών για την ελληνική κοινωνία, ανύποπτες, να μπαίνουν στην παγίδα της σύγκρουσης, αποκόβοντας κάθε πιθανότητα να συναντηθούν κάποτε χωρίς να συνειδητοποιήσουν ποτέ ότι είναι και οι δύο θύματα μιας κατάστασης που ο άνδρας έχει δημιουργήσει, γιατί έτσι τον ευνοεί.

Στη συνέχεια θέλησε να επιβάλλει κοινωνικά το πρόσωπο της ερωμένης του, αφού τόσο ωφέλιμη και αποτελεσματική είναι η προσφορά του ρόλου της για τον άνδρα-πρωθυπουργό και σύμφωνα με τον κλασικό τρόπο που συνηθίζει να λειτουργεί η ελληνική κοινωνία για να επιτευχθεί αυτό πρέπει να καταρρακωθεί η σύζυγος. «Είναι μέλλουσα σύζυγός μου και θέλω να τη σέβεσθε» ήταν τα λόγια του που μας κάνουν να αναρωτηθούμε πως, αν δεν ήταν μέλλουσα σύζυγός του, δεν θα ήταν άξια σεβασμού; Μόνο η σύζυγος-γυναίκα έχει τις ιδιότητες που απαιτούνται, για να εμπνεύσουν το σεβασμό; Και βέβαια η γυναίκα που σε λίγο θα χάσει την ιδιότητα της συζύγου γίνεται η κακιά, η εκδικητική, γιατί χάνει αυτή την ιδιότητα στην οποία στηριζόταν το κύρος της και η όποια δική της εξουσία.

Στον τρόπο που επέλεξε ο Α. Παπανδρέου να χτυπήσει τη Μαργαρίτα, φαίνεται καθαρά πως υπάρχει αυτού του είδους η σύγκρουση, ενός πολιτικού ηγέτη με ένα έγκυρο πολιτικό πρόσωπο και κυρίως ενός άνδρα με προσωπικότητα απέναντι σε μια γυναίκα με προσωπικότητα. Αυτή η διαπίστωση όπως και ο αναζωογονητικός ρόλος που προορίστηκε να παίξει η Δ.Λ. στο πλάι του —όπως αναλύσαμε παραπάνω— μας οδηγούν σε μια ακόμα πιο πικρή διαπίστωση ότι η σχέση άντρας γυναίκα δεν έπαψε ποτέ να είναι μια σχέση εξουσίας και στο βάθος δεν έχει αλλάξει εδώ και αιώνες, αλλά απλά εκσυγχρονίζεται. Η νέα γυναίκα που εμφυσεί ζωή και ερωτική ευεξία μας θυμίζει αυτοκρατορικές νοοτροπίες κάπου στα βάθη της Άπω Ανατολής, Ρωμαϊκούς χρόνους, ή Ευρωπαϊκούς Μεσαίωνες. Σίγουρα φυλετικά η διαφορά ανάμεσα στον Ερρίκο τον Η΄ της Αγγλίας ή τον Κλαύδιο της Ρώμης και τον Ανδρέα Παπανδρέου είναι διαφορά εκσυγχρονιστική μόνο και τίποτα άλλο.

Σ' όλη αυτή την υπόθεση, ακούσαμε και διαβάσαμε πολλές εκδοχές υπεράσπισης του Παπανδρέου και εκδοχές απόρριψης. Είναι η γνωστή και «λεβέντικη» άποψη, ότι ο πρωθυπουργός τους είναι σερνικό και πρέπει να κάνει αυτό που θέ-

λει ή ότι «είναι λεβέντης και δεν την κρύβει». Προφανώς και δεν θα μπούμε σε κριτικές για τέτοιου είδους «απόψεις», γιατί θάπρεπε να χρησιμοποιήσουμε τη γλώσσα και το ήθος της «Αυριανής». Όμως ακούγονται και απόψεις που επιφανειακά κρινόμενες, θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν μάλλον προοδευτικές. Όπως «ερωτεύθηκε ο άνθρωπος και δεν το κρύβει», ή «ότι τα χρόνια δεν πρέπει να έχουν σημασία». Δεν έχουμε κανένα πρόβλημα με τον έρωτα σ' οποιαδήποτε ηλικία κι αν εκδηλωθεί όμως η τόσο ανδροπρεπής και ανδροκεντρική στάση του πρωθυπουργού απέναντι στη γυναίκα του, αλλά και στην ερωτική του σύντροφο, δεν φαίνεται καθόλου σαν μια προοδευτική στάση.

Πώς μπορεί να φανεί έστω και ίχνος προοδευτικότητας όταν εκθέτει δημόσια, προσβάλλει και ταπεινώνει μια γυναίκα που έζησε μαζί της τόσα χρόνια και τώρα την αναγκάζει να παρακολουθεί την εξέλιξη του γάμου της μέσα από τις εφημερίδες και τις φωτογραφίες;

Τέλος και πιο ακραίες ακόμα αναλύσεις, θέλουν τον Α. Παπανδρέου κάπου και αντικομφορμιστή, όπως έγραψε ο Γ. Βότσης στην «Ελευθεροτυπία». Ο τυπικός γάμος των τελευταίων χρόνων, του Παπανδρέου με τη Μαργαρίτα, είναι αλήθεια γνωστός σ' όλη σχεδόν την Ελλάδα. Προφανώς δεν είναι ότι ξαφνικά έγινε αντικομφορμιστής. Απλά ήταν η στιγμή που μπορούσε μεν να του κοστίσει κάποιες μικρές αντιδράσεις μέσα στο κόμμα και σε μια μερίδα των οπαδών του, αλλά να κερδίσει κάποια άλλα, εξίσου σημαντικά. Γιατί σαν άνδρας καταξιώθηκε πολύ και μακαρίστηκε για την τύχη του από πολλούς. Άλλωστε είναι γνωστό σ' όλες και όλους, ότι τέτοια θέματα εύκολα συγχωρούνται στους άνδρες. Ο έρωτας του 70χρονου Παπανδρέου προς τη Λιάνη, είναι αναμφισβήτητος. Όμως ο αντικομφορμισμός πού είναι; Ολόκληρη η ιστορία της πατριαρχίας μόνο τέτοια παραδείγματα έχει να επιδείξει. Όλοι οι «σπουδαίοι» άνδρες είχαν με τον ένα ή άλλο τρόπο, εκτός από τις συζύγους τους και νεότερες γυναίκες σαν ερωμένες. Δεν είναι δα και τόσο πρωτοπόρος ο Α.Π. Αντικομφορμιστής θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί αν ξέφευγε από τους κανόνες του καθωσπρεπισμού, αλλά με άλλες προοπτικές, αντιδρώντας στο κατεστημένο του πατριαρχικού κόσμου. Αλλά για να γίνει κάτι τέτοιο, χρειάζεται βαθιά κοινωνική και πολιτική συνείδηση και ο Α.Π. είναι σίγουρο πως δεν την διαθέτει.

Αυτές οι απόψεις περί δήθεν προοδευτικότητας και αντικομφορμισμού δεν είναι τίποτα άλλο, παρά η γνωστή αριστερή αντίληψη για τις σχέσεις άντρα-γυναίκας και είναι αυτή που γέννησε το φαινόμενο Τσιτσιολίνα, για να ελκύσει ψήφους, προσφέροντας θέαμα και τώρα γεννάει, ή μάλλον επιβάλλει, γιατί αυτό δεν είναι καθόλου καινούργιο, το φαινόμενο Ανδρέας-Δήμητρα, με όλη την ιδεολογία στην οποία αυτό στηρίζεται.

Όσο για τη δεξιά αντιλήψη, αυτή κάνει κριτική μόνο με όρους πουριτανικούς. Αποδέχεται και υπερασπίζεται μια φαινομενική ηθική για τους άνδρες, αλλά ο ρόλος της αγίας, ηθικής συζύγου για τις γυναίκες, χρειάζεται να είναι αναμφισβήτητος.

Σύμφωνα μ' αυτήν την αντίληψη, κανένα πρόβλημα δεν θα υπήρχε, αν η Δ. Λιάνη ήταν ερωμένη του στα κρυφά.

— Για τον Ανδρέα και τη Δήμητρα ισχύουν όλα αυτά. Είναι αλήθεια ότι δεν περιμέναμε τίποτα διαφορετικό.

Όμως απ' όλη αυτήν την ιστορία νιώθουμε πως τις προσωπικές και πολιτικές επιλογές της Μαργαρίτας, θα τις πληρώσει ακριβά το γυναικείο κίνημα, όπως και η ίδια άλλωστε. Ήταν επιλογές που μας πήγαν πίσω, με πολύ επικίνδυνο τρόπο. Γιατί πραγματικά από την πρόεδρο της ΕΓΕ που διακηρύσσει ότι αγωνίζεται για την απελευθέρωση των γυναικών και διεκδικεί άλλες συνθήκες ζωής για το γυναικείο φύλο, περιμέναμε μια στάση σύμφωνη μ' αυτές τις διακηρύξεις και διεκδικήσεις. Πέρα από τις όποιες διαφωνίες μας, που είναι σημαντικές και πολλές, η Μαργαρίτα είχε μια φεμινιστική διαδρομή σαν πολιτικό πρόσωπο της ελληνικής κοινωνίας και γι' αυτό η στάση της δεν ήταν ανάλογη αυτής της πορείας, αλλά και της ευθύνης που είχε σαν φεμινίστρια. Δεν αντέταξε καμιά άλλη λογική, καμιά άλλη πρόταση ζωής, με αποτέλεσμα να φανεί αναξιόπιστη και ασυνεπής. Πώς είναι δυνατόν να πείσουμε τις άλλες γυναίκες, όταν εμείς οι ίδιες είμαστε ανακόλουθες σ' αυτά που διακηρύσσουμε;

Το φεμινιστικό κίνημα μίλησε με ριζοσπαστισμό, ασκώντας κριτική στην παραδοσιακή οικογένεια και τα στερεότυπα ρόλων που αυτή αναπαράγει και πήγε ακόμα πιο πέρα, μιλώντας για την κατάργηση της ή για τη ριζική αναμόρφωσή της. Μίλησε ακόμα για τις σχέσεις των δύο φύλων και τις στήριξε στο σεβασμό, την αξιοπρέπεια, την ισοτιμία, την αυτονομία και πολλά άλλα.

Όμως, αντί για όλα αυτά, η Μαργαρίτα χειριζόμενη το προσωπικό της θέμα, αντέταξε την εικόνα μιας γυναίκας εγκαταλελειμένης από το σύζυγο, γερασμένης, εκδικητικής προς τη νεαρή αντίζηλό της και ακόμα χειρότερα, χρησιμοποίησε την ηθική ενός συντηρητικού φεμινισμού, που στηρίζεται στην κοινωνική αξιοπρέπεια της επί 40 χρόνια πιστής συζύγου και μητέρας τεσσάρων παιδιών, για να σπάσει τη σιωπή της. Στην επίθεση που εξαπολύθηκε στο πρόσωπό της, στην προσβλητική και ταπεινωτική γι' αυτήν, στάση του άνδρα της, δεν αντέταξε κανένα ριζοσπαστισμό και φυσικά

δεν ήταν ούτε η αδυναμία, ούτε η μοναξιά, όπως συμβαίνει στις περισσότερες γυναίκες σε ανάλογες περιπτώσεις, που την εμπόδισαν να φύγει και να διαλύσει από πολύ καιρό πριν μια σχέση τυπική, στείρα έως και εχθρική. Η αιτία αυτής της στάσης, ήταν γιατί δεν ήθελε να χάσει το μερίδιό της στην εξουσία που ασκούσε. Γιατί, αν βάδιζε σύμφωνα με τις αρχές και διακηρύξεις του φεμινιστικού κινήματος, δεν θα είχε τη δυνατότητα να επηρεάζει τα πολιτικά πράγματα του τόπου, να συμμετέχει στη διεθνή πολιτική σκηνή και σαν πρόεδρος μιας κυβερνητικής γυναικείας οργάνωσης, αλλά και σαν σύζυγος πρωθυπουργού.

Θα θέλαμε να είχε εκείνη τη φεμινιστική συνείδηση που θα της έδινε τη δυνατότητα να εγκαταλείψει σύζυγο-οικογένεια-εξουσία, γιατί μόνον έτσι θα αντέτασσε έναν άλλο, επαναστατικό φεμινιστικό λόγο, χωρίς να εμπλακεί στο παιχνίδι της εξουσίας και να παίξει με τους όρους του.

Όλες όμως ξέρουμε πόσο δύσκολο είναι για μια γυναίκα κινούμενη μόνο μέσα από το γυναικείο κίνημα —όταν αυτό σαν κοινωνικό κίνημα βρίσκεται στο περιθώριο— να έχει δυνατότητες παρέμβασης και να αναγνωρισθεί σαν πολιτικό πρόσωπο τέτοιας εμβέλειας. Ξέρουμε πως χρειάζεται να μπει μια γυναίκα με αντρικούς όρους στο πολιτικό παιχνίδι για να μπορέσει και να το ασκήσει. Αυτό το ξέρει καλά η Μαργαρίτα και στο όνομα της εξουσίας, δεν διστάζει να το πραγματοποιήσει.

Ακόμα την εποχή που το φεμινιστικό κίνημα προσπαθούσε ν' αρθρώσει έναν αυτόνομο λόγο, μακριά από κάθε κομματική χειραγώγηση, να σταθεί μακριά από κάθε παιχνίδι εξουσίας, να κάνει μια άλλου τύπου πολιτική, ν' αποφύγει ξεπερασμένα και δεσμευτικά πρότυπα οργάνωσης, η Μαργαρίτα μαζί με τη ΕΓΕ, επέλεγε ν' ασκήσει έναν κυβερνητικό φεμινισμό.

Και αυτή η πολιτική της επιλογή, όπως και η προσωπική, την έχει εκθέσει απέναντι σ' όλες τις γυναίκες που απευθυνόταν, γιατί ενώ είχε βγει προς αυτές δυναμικά και έλεγε ότι η κυβέρνηση, το ΠΑΣΟΚ έχει προχωρήσει την υπόθεση των γυναικών, τώρα η ίδια αυτή κυβέρνηση αποκάλυψε ότι όχι μόνο δεν άλλαξε η νοοτροπία, σε σχέση με τον άνδρα και τη γυναίκα, αλλά επίσημα πια, είναι πιο αναχρονιστική απ' ότι δεκαετίες τώρα.

Το πρότυπο γυναίκας που χρόνια τώρα προσπαθούσαν να εμφανίσουν, αντικαθίσταται μ' αυτό ακριβώς που προσπαθούσαν να χτυπήσουν. Έπρεπε να γίνουν όλα αυτά, για να καταλάβει η Μαργαρίτα και η ΕΓΕ ότι το προσωπικό είναι πολιτικό. Έπρεπε να στραφεί εναντίον της όλος ο κομματικός μηχανισμός του ΠΑΣΟΚ, για να διαπιστώσει πολύ καθυστερημένα, ότι τώρα είναι η ώρα των γυναικών. Και η ΕΓΕ με δηλώσεις της να φαίνεται κάπως ότι αλλάζει προβληματική με το να αναγνωρίζει ότι η μεγάλη πολιτική δύναμη των γυναικών έχει αρχίσει να ζητάει οργανωμένη φωνή έκφρασης (ίσως κόμμα) και εκτός από τα γυναικεία θέματα να θίγει θέματα καθαρά πολιτικά. Προσπαθεί ακόμη να επαναπροσδιορίσει την πολιτική θέση της οργάνωσης, απέναντι στο ΠΑΣΟΚ και την κυβέρνηση και βλέπει την ανάγκη να αρθρωθεί ένας γυναικείος πολιτικός λόγος. Τουλάχιστον έτσι δηλώνουν στον Τύπο κάποια μέλη της.

Αναζητώντας λοιπόν η ΕΓΕ ένα νεο πολιτικό προφίλ πιο έντονο και διεκδικητικό, αφήνει ανοιχτό και το θέμα της εκλογικής υποστήριξης στο κυβερνητικό κόμμα.

Δεν ξέρουμε αν αυτά είναι δείγματα πως πραγματικά, εξαιτίας της προσωπικής περιπέτειας της προέδρου της έχει στόχο ν' αλλάξει μορφή και τακτική, και ως προς την ιδεολογική ταυτότητα και ως προς τη συνεργασία της με το ΠΑΣΟΚ.

Αν και τίποτα δεν έχει φανεί καθαρά, πιστεύουμε πως στην πραγματικότητα όλα αυτά είναι κάποιοι πολιτικοί ελιγμοί, που υιοθετήθηκαν από τη Μαργαρίτα για να καταδείξει πως διαθέτει μια εκλογική δύναμη καθόλου ευκαταφρόνητη με τις γυναίκες ψηφοφόρους και μ' αυτές μπορεί να επηρεάσει θετικά ή αρνητικά το εκλογικό αποτέλεσμα για το ΠΑΣΟΚ. Και στη συνέχεια να κάνει ξεκάθαρο πως το κόμμα δεν

θα έχει συμφέρον να την χτυπήσει τώρα, που η κυβέρνηση έχει τόση ανάγκη από κάθε είδους υποστήριξη. Έτσι η Μαργαρίτα μ' αυτούς τους όρους και κανόνες, χειρίζεται την προσωπική της υπόθεση παίζοντας το πολιτικό της παιχνίδι για να διασώσει την εξουσία της και να διαμορφώσει τους όρους για τη μελλοντική κατοχύρωση αυτής της εξουσίας.

Αντί για επίλογο

Αυτές λοιπόν είναι οι τρεις στάσεις που προβάλλονται και που ολόκληρη η ελληνική κοινωνία αποδέχεται με τη σιωπηρή αποδοχή της. Μέσα σ' αυτή τη βαρβαρότητα, μέσα σ' αυτό το αδυσώπητο παιχνίδι εξουσίας, οι γυναίκες φαίνονται ότι έχουν υποστεί μια σκληρή οπισθοδρόμηση στην καθιερωμένη πολιτική σκηνή.

Καινούργια πρότυπα πάνε να επιβληθούν, τα οποία εμείς δεν επιλέξαμε.

Η Δ. Λιάνη μας βεβαιώνει ότι κλείνει σαν γυναίκα μετά τον Παπανδρέου.

Πιστεύουμε ότι κάπου εδώ, ίσως κλείσει και η κ. Μαργαρίτα Παπανδρέου σαν φεμινίστρια —όπως τουλάχιστον φαίνεται από τους μέχρι τα τώρα πολιτικούς χειρισμούς της.

Όσο για τον Α. Παπανδρέου δεν πιστεύουμε ότι ποτέ άνοιξε καμιά άλλου τύπου πολιτική για τις γυναίκες. Δεν το περιμέναμε κάτι τέτοιο, φυσικά.

Και εμείς; Ίσως είναι παραδοσιακό, όμως είναι εξαιρετικά αναγκαίο να πούμε ότι εμείς πρέπει να ανοίξουμε το δρόμο προς τη «δική» μας πολιτική. Μια πολιτική γυναικεία, με ουσιαστικές αμφισβητήσεις και προτάσεις.

Μια αυτόνομη φεμινιστική πολιτική, γιατί μόνο εμείς οι γυναίκες μπορούμε να μιλήσουμε για τις δικές μας ανάγκες, τις δικές μας προοπτικές και τα δικά μας αντιπρότυπα. Η ανδρική πολιτική είναι γερασμένη και ευτελής. Είναι καιρός οι καινούργιες γυναικείες απόψεις να μπουν δυναμικά στην κοινωνία.

Θ.Γ. — Α.Τ.

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΗΤΑΝ ΠΑΝΤΑ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ

Δεν θέλουμε να κάνουμε τις έξυπνες, αλλά ξέρουμε ότι η ιστορία του συνθήματος «το προσωπικό είναι πολιτικό» είναι τόσο παλιά, όσο και η ιστορία των γυναικών. Μια ιστορία που θάφτηκε και αλλοιώθηκε όσο τίποτε άλλο από τις μεθοδευμένες προσπάθειες όλων των ανδρών ιστορικών – και όχι μόνο.

Επειδή όμως πάμε πολύ μακριά και η αποκατάσταση της ιστορίας δεν μπορεί να γίνει σ' ένα σχόλιο, μακάρι να μπορούσε, θα περιοριστούμε στη δεκαετία του '60, όπου με το σύνθημα αυτό οι γυναίκες «κούνισαν» για τα καλά τα θεμέλια του ανδροκρατικού κόσμου. Ένα σύνθημα χωρίς σύνορα που φωνάχτηκε αλλά και έγινε πράξη απ' τις γυναίκες της Αμερικής λευκές και μαύρες, της Ευρώπης, της Κίνας και της Ιαπωνίας, με αποκορύφωμα τον συγκλονιστικό Μάη. Ένα σύνθημα, που κατέδειξε με συμπυκνωμένο τρόπο την ταυτότητα των γυναικών και έμεινε στις συνειδήσεις εκατομμυρίων γυναικών.

Πέρασαν πάνω από 20 χρόνια από τότε για να το ανακαλύψει η κ. Μαργαρίτα Παπανδρέου, επιμένοντας μάλιστα για την πρόσφατη ιστορία του. Χωρίς κακία βέβαια λέμε «κάλλιο αργά παρά ποτέ», αλλά να ξέρουμε ότι το προσωπικό είναι πολιτικό, ήταν όμως από πάντα.

Αθηνα Γ

«Μετά την Κατίνα, κλείνω σαν φεμινίστρια...»

Ο τίτλος καμιά σχέση δεν έχει με το κείμενο αλλά αποτελεί δήλωση βουλήσης και συμβαδίζει στα μηνύματα των καιρών.

Πριν λίγο καιρό διαβάσαμε στις εφημερίδες, ότι στην Ολλανδία κατατέθηκε στη βουλή νομοθεσία, όπου ο βιασμός μέσα στο γάμο θα αποτελεί ποινικό αδίκημα και στους δράστες-συζύγους θα επιβάλλεται η ίδια ποινή, όπως και στις κλασικές περιπτώσεις βιασμών. Οι δράστες που θα καταδικάζονται θα αντιμετωπίζουν ποινή κάθειρξης μέχρι 12 ετών.

Είναι αλήθεια χαρήκαμε, γιατί δεν συνηθίσαμε τον τελευταίο καιρό σε τέτοιες ειδήσεις αλλά σε κακά μαντάτα, όπως αυτά της μακρινής Κίνας, όπου οι συνεχιστές της πολιτιστικής επανάστασης στέλνουν τις γυναίκες «το μισό του πληθυσμού και το μισό του ουρανού» (Μάο-Τσε-Τουγκ) στα σπίτια τους για να λύσουν το πρόβλημα της ανεργίας των πολιτών αντρών τους, ή αυτό της Σοβιετικής Ένωσης, όπου η περεστρόικα, βλέπει να αναβαθμίζεται η σοβιετική οικογένεια με την επιστροφή των Ρωσίδων γυναικών στα σπίτια τους.

Όταν απεργάζονται οι άντρες τέτοια σχέδια για μας, όταν πια σε Ανατολή και Δύση υπάρχει σαφής πρόθεση για συρρίκνωση των κεκτημένων δικαιωμάτων μας, τότε πράγματι θα ήταν παράλειψή μας να μην τονίσουμε τη σημασία αυτού του νομοσχεδίου, που σημειωτέον κατατίθεται από χριστιανοδημοκράτες!

Πέρα όμως απ' όλα αυτά, η ψήφιση ενός τέτοιο νόμου, αποτελούσε και αποτελεί αίτημα και του ελληνικού γυναικείου κινήματος. Για του λόγου το αληθές, ας θυμηθούμε λίγο τις πανέμορφες εκείνες πορείες, με τις εκατοντάδες συμμετοχές, τα άρθρα και τις μπροσούρες που δημοσιεύτηκαν καταγγέλοντας τη βία και τους βιασμούς και απαιτώντας την ποινικοποίηση των βιασμών μέσα στο γάμο. Ποιά από μας μπορεί να ξεχάσει το σύνθημα «όταν κάνεις έρωτα χωρίς τη θέλησή σου είναι κι αυτός ένας βιασμός»;

Αυτοί οι αγώνες κορυφώθηκαν ιδιαίτερα, όταν ήταν να τροποποιηθεί ο νόμος «περί βιασμού». Τα κύρια αιτήματα των γυναικών ήταν δύο:

1) από έγκλημα κατά των ηθών που θεωρούνταν μέχρι τότε ο βιασμός, να υπαχθεί στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας
2) να μην θεωρείται σαν βιασμός μόνο η περίπτωση του εξαναγκασμού σε εξώγαμη συνουσία αλλά και ο βιασμός στο γάμο.

Ο νόμος τροποποιήθηκε, ο βιασμός υπάγεται στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας, αλλά τίποτα ως προς το δεύτερο αίτημα. Και είναι εύλογο. Ο νομοθέτης νομοθετεί σύμφωνα μ' αυτό που είναι και εκφράζοντας την κυρίαρχη αντίληψη, που είναι αντρική. Αλήθεια ποιες εκπρόσωποι του γυναικείου κινήματος κλήθηκαν απ' την επιτροπή σχεδιασμού του νομοσχεδίου για να διατυπώσουν τις προτάσεις τους για ένα ζήτημα που μόνο αυτές, σαν γυναίκες μπορούσαν να αποφανθούν;

Καμιά, ίσως μόνο η ΕΓΕ.· Η εξουσία των Ελλήνων αντρών αντιστάθηκε σε τέτοιου είδους προκλήσεις και πέρασε το νομοσχέδιο όπως το ήθελε, ανώδυνο. Έτσι το μεγάλο πρόβλημα του βιασμού μέσα στο γάμο εξακολουθεί να υφίσταται ενώ σίγουρα η ποινικοποίηση του θα το περιόριζε.

Δικαιολογημένα κάποιες θα αναρωτηθούν, τι μας έπιασε και ξεθάβουμε τέτοιες παλιές ιστορίες περί βίας και βιασμών, ενώ θα μπορούσαμε να τελειώνουμε μ' ένα θετικό σχολιασμό για το νόμο της Ολλανδίας και τίποτα παραπάνω. Η βία και ο βιασμός είναι από τα πιο πολυσυζητημένα θέματα μέσα στο γυναικείο κίνημα και υπάγονται πια στα «κλασικά» γυναικεία θέματα. Γι' αυτό πολλές φορές και από πολλές θεωρήθηκε ότι δεν πρέπει να τα θίγουμε κάθε τόσο αν δεν έχουμε να πούμε κάτι καινούργιο. Μια άποψη που με βρίσκει σ' ένα βαθμό σύμφωνη, αλλά όχι μέχρι του σημείου να τα θάβουμε γιατί τότε το καινούργιο, το πρωτότυπο λειτουργεί σα φετίχ. Και το πρόβλημα βέβαια εξακολουθεί να παραμένει άλυτο.

Κλείνοντας αυτό το σύντομο σχόλιο, που γράφτηκε με αφορμή τη νομοθετική ρύθμιση στην Ολλανδία, θα ήθελα να επισημάνω, ότι στην φάση της κρίσης και αποτελμάτωσης του κινήματος που περνάμε, η επανατοποθέτηση των ζητημάτων που ποτέ δεν έπαψαν να υπάρχουν και το ξανάνοιγμα της συζήτησης γι' αυτά, δεν είναι οπισθοδρόμηση αλλά μια επαναδραστηριοποίηση για το γυναικείο κίνημα που βρίσκεται κλεισμένο στον εαυτό του.

Αθηνά Γούλιαρου

ΤΖΕΝΗ ΓΚΑΛΗ:

Μια κλασική σύζυγος

Για περισσότερο από ένα χρόνο ο τύπος ημερήσιος και περιοδικός ασχολούνταν με την Τζένη Γκάλη.

Μέσα σ' αυτό το διάστημα η ζωή της πέρασε από πολλές και αντιθετικές φάσεις, μέχρι τον τραγικό θάνατό της.

Στην αρχή η τεράστια δημοσιότητα σαν γυναίκας του πρώτου μπασκετμπολίστα, του ινδάλματος, του «θεού».

Στην συνέχεια σαν «αυτόνομο» άτομο, που όμως ενδιαφέρει την κοινή γνώμη μόνο γιατί είναι η σύζυγός του.

Συνεντεύξεις, παρουσιάσεις, φωτογραφίες. Ένα νέο πρόσωπο που τρέφει την αδηφάγα διάθεση του αναγνωστικού κοινού.

Ποια είναι, πώς ζει, τι σκέφτεται, πώς συμπεριφέρεται, με τι ασχολείται. Όλα για όλους. Κάποια στιγμή όμως κάποιους ενοχλεί, όχι μόνο επώνυμους και γνωστούς παράγοντες αλλά και το ανώνυμο μεγάλο πλήθος.

Και ακολουθεί η αποκαθήλωση. Οι χαρακτηρισμοί δεν είναι πια κολακευτικοί, ο διασυρμός δεν είναι ακάθεκτος μέσα από την απομόνωση και την διόγκωση της λεπτομέρειας. Η ανάγκη να γεμίσει η πρώτη σελίδα με πληροφορίες αληθινές ή ψεύτικες, τις πιο πολλές φορές, είναι πιο ισχυρή από οποιονδήποτε σεβασμό στη προσωπικότητα, στην ιδιωτικότητα, αλλά κυρίως στη διαφορετικότητα του ατόμου.

Ο θάνατός της γίνεται και πάλι πρώτο θέμα. Ξανά φωτογραφίες, άρθρα, λεπτομέρειες, ξεσκόνισμα όλων των παλιών και συμπλήρωση νέων στοιχείων.

Μα τώρα πια όλα αυτά δεν την πληγώνουν.

Ποια όμως ήταν η Τζένη και τι ήταν αυτό που ενόχλησε τόσο;

Η Τζένη ένα νέο κορίτσι ανήσυχο, ζωντανό, έξυπνο, μεγαλωμένο χωρίς μάνα από τα 12 χρόνια του, φαίνεται ότι θα γίνει μια νέα γυναίκα αντικομφορμίστρια, ότι δεν θα υιοθετήσει το κοινωνικό αποδεκτό μοντέλο της παθητικής, σιωπηλής, υπομονετικής και αφοσιωμένης γυναίκας. Μα πολλές φορές τα φαινόμενα απατούν. Στα χρόνια που ακολουθούν, οι συνθήκες της ζωής της, τα γεγονότα αλλά και οι δικές της επιλογές την οδηγούν αλλού. Μέσα από άλλους δρόμους ακολουθεί και η ίδια τον κλασσικό ρόλο, πολύ νωρίτερα μάλιστα από άλλες γυναίκες. Από τα 17 της χρόνια.

Στα οχτώ χρόνια της σχέσης της με τον άντρα που αγαπάει και παντρεύεται, ξεχνάει ότι υπάρχει η ίδια σαν άτομο ξεχωριστό, αυτόνομο, ο εαυτός της με τα θετικά και τα αρνητικά χαρακτηριστικά του. Βάζει στη γωνία κάθε δική της προσωπική φιλοδοξία, δεν διεκδικεί τίποτε για την ίδια, ούτε καν κάποια οικονομική αυτάρκεια.

Μετατρέπεται και ζει σαν μια κλασσική σύζυγος.

Το κέντρο της ζωής της είναι ο άντρας της. «Από την στιγμή που τον γνώρισα δεν με ενδιέφερε τίποτα άλλο, παρά μόνο αυτός και η καριέρα του» δηλώνει στην πιο ειλικρινή συνέντευξη που δίνει στην Αίμη Μπακούρου τον Ιούνιο του 1987 μετά το Ευρωμπάσκετ. Αγωνίζεται για να στήσει αυτή την καριέρα. Δημιουργεί μέσα και έξω από το σπίτι της εκείνες τις συνθήκες που θα τον βοηθήσουν, αποδέχεται τους όρους της ασκητικής ζωής ενός επαγγελματία αθλητή και για τη δική της ζωή, και μάλιστα τους τηρεί με θρησκευτική ευλάβεια και προσοχή.

Γίνεται μια νοικοκυρά, σύζυγος, μάνα ταυτόχρονα. Χωρίς διακοπές, χωρίς γλέντια, χωρίς προσωπικές παρέες, χωρίς δικά της ενδιαφέροντα.

Το ότι είναι 18, 20, 22... χρονών και ζει αυτή τη ζωή δεν ενδιαφέρει κανένα. Άλλωστε κάθε καλή σύζυγος αυτό πρέπει να κάνει.

Η σχέση της περιέχει ανάμικτα ερωτικά και μητρικά αισθήματα. Αναλαμβάνει και την συναισθηματική και ψυχολογική στήριξη του άνδρα της. Οι δικές του ανάγκες σ' όλα τα επίπεδα είναι αυτες που πρωτεύουν. Οι δικές της συνειδητά ή ασυνείδητα παραγκωνίζονται, όπως άλλωστε συμβαίνει σε κάθε γυναίκα.

Αυτή την κατάσταση την αποδέχονται και οι δύο για διαφορετικούς λόγους ο καθένας, μα για τον ίδιο σκοπό.

Να γίνει ο Γκάλης ο πρώτος.

Γι' αυτόν έρχεται η αναγνώριση, η δόξα, η δημοσιότητα, τα πλούτη.

Γι' αυτήν όταν κάποιοι ενδιαφέρονται είναι γιατί υπάρχει μόνο σαν σύζυγος. Καμιά αναγνώριση για ότι έκανε, για ότι πρόσφερε.

«Πίσω από κάθε μεγάλο άντρα κρύβεται μια γυναίκα» μας λέει η γνωστή φράση. Μα πάντα η γυναίκα πρέπει να μένει πίσω, στη σκιά.

Ο κόσμος κι η ιστορία μιλάει για τους μεγάλους άντρες και όχι για τις μικρές ή μεγάλες γυναίκες που βρίσκονται πάντα πίσω τους.

Το τίμημα που πληρώνουν αυτές οι γυναίκες δεν υπολογίζεται από κανένα. Μα, αλλοίμονο, τις πιο πολλές φορές και οι ίδιες θεωρούν ότι «ελεύθερα» έχουν επιλέξει το ρόλο της προσφοράς, της θυσίας αλλά και της σκιάς, της στήριξης αλλά και της μη αναγνώρισης. Ένα ρόλο που αιώνες τώρα εκατομμύρια γυναίκες τον ζουν καθημερινά και αγόγγιστα.

Αν η Τζένη εξακολουθούσε να κρατάει την ίδια στάση δεν θα υπήρχε κανένα πρόβλημα.

Το ίδιο διάστημα η Τζένη, σαν κυρία Γκάλη, αναλαμβάνει υποχρεώσεις ακόμα πιο δύσκολες. Τις οικονομικές υποθέσεις του άνδρα της, τις δημόσιες σχέσεις του αλλά και τις επαφές που αφορούν το μέλλον της καριέρας του.

Ο ίδιος πρέπει απερίσκεπτος, ήρεμος αλλά και σίγουρος, μόνο να αθλείται, να ανεβαίνει όλο και πιο ψηλά.

Για να είναι πιο αποτελεσματική η ίδια σπουδάζει γι' αυτή την δουλειά. Γίνεται «ο μάνατζερ» του και «ο οικονομικός διαχειριστής». Όμως αυτές οι αρμοδιότητες δεν μπορούν να λειτουργήσουν αυτόνομα από τη στιγμή που πρώτα από όλα είναι «η σύζυγος».

Τα δυο καθήκοντα δεν γίνονται παράλληλα αποδεκτά από τους τρίτους και κυρίως τους παράγοντες του αθλήματος.

Αυτό που προέχει είναι ο ρόλος της συζύγου. Η δραστήρια μάνατζερ αγωνίζεται, συγκρούεται, δημιουργεί προβλήματα και αντιπάθειες στο πρόσωπό της.

Ο «θεός» μένει μακριά από όλα αυτά αλώβητος και άφθαρτος. Ο μύθος πρέπει να διατηρηθεί.

Αν —λέμε αν— στη θέση της Τζένης-μάνατζερ υπήρχε ένας άνδρας-μάνατζερ επαγγελματίας, που θάχε αναλάβει με αμοιβή όλη

αυτή την υπόθεση, που δεν θα 'ταν τόσο απόλυτος και επίμονος στη διεκδίκηση των συμφερόντων του πελάτη του, που θα προσαρμοζόταν στους όρους του «παιχνιδιού» και της συνδιαλλαγής, που θα ενδιαφερόταν να βγει και ο ίδιος κερδισμένος —οικονομικά και επαγγελματικά— τότε δεν θα δημιουργούνταν κανενός είδους πρόβλημα. Αλλά η Τζένη δεν ήταν επαγγελματίας μάνατζερ, δεν διεκδίκησε δικά της οφέλη, δεν μεταχειρίστηκε διπλωματικούς τρόπους, δεν τα «βρήκε» με τον εργοδότη σε βάρος του πελάτη.

Ήταν πρώτα από όλα σύζυγος και σ' αυτό το επίπεδο τα συμφέροντα του άντρα της έχουν την πρώτη θέση γι' αυτήν. Αυτά και μόνο αυτά πρέπει να εξασφαλιστούν. Δεν είναι επαγγελματίας = το ξεχνάει. Δεν συμβιβάζεται = το θεωρεί προσόν. Είναι γυναίκα = δεν την πτοεί. Ενώ όλα αυτά για την ίδια δεν μετρούν, μετρούν και πολύ σοβαρά μάλιστα για τον κύκλο που ζει και την κοινωνία που την περιβάλλει. Και φτάνει η ώρα της σύγκρουσης. Κάποια στιγμή, την στιγμή της μεγάλης δόξας, διεκδικεί και η ίδια ένα μερίδιο από αυτήν γιατί ξέρει τι πρόσφερε και τι δικαιούται. «Είμαι μάνατζερ, πετυχημένη μάνατζερ» δηλώνει. Και ζητάει να της αναγνωριστεί. «Όχι για μένα γιατί ξέρω πολύ καλά τι έκανα. Για τους άλλους γύρω το χρειάζομαι, που με βλέπουν σαν αργόσχολη» (συνέντευξη στην Αίμη Μπακούρου).

Η θέση της κοινωνικά και επαγγελματικά ορίζεται στα «συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα άτομα» κυρίως γυναίκες, όπως τις κατατάσσει και η Εθνική Στατιστική υπηρεσία επίσημα.

Η ίδια όμως αρχίζει και αντιδρά, δεν το δέχεται. Είναι η ώρα που ξεφεύγει από τα παραδοσιακά της καθήκοντα και το ρόλο της συζύγου.

Αυτό όμως ενοχλεί περισσότερο απ' όσο φαίνεται και αντιλαμβάνεται και η ίδια. Και δεν ενοχλεί μόνο τους παράγοντες και τον κόσμο, αλλά και τον ίδιο το σύζυγο που πολύ εύκολα, γρήγορα αλλά και απάνθρωπα τη βγάζει από τη ζωή του.

Η Τζένη ενόχλησε γιατί κάποια στιγμή έσπασε την εικόνα της σιωπηλής συζύγου, γιατί προκάλεσε τον μικροαστισμό μας, γιατί συγκρούστηκε με τα μεγάλα συμφέροντα και τις κομπίνες, γιατί πρόβαλλε τον εαυτό της χωρίς συμβιβασμούς. Δυστυχώς γι' αυτήν πίστεψε ότι θα 'χε δίπλα της την συμπαράσταση και την υποστήριξη του άνδρα της. Μα οι δικές της τώρα επιλογές στη σχέση τους δεν ήταν και δικές του. Τα συμφέροντα και η καρριέρα του παίζονται αλλού. Η Τζένη δημιουργεί θόρυβο που ενοχλεί.

Η απάντηση του στη δική της προσφορά τόσων χρόνων είναι η άρνηση και η εγκατάλειψη.

Τις δύσκολες μέρες που ακολουθούν αυτός εξαφανίζεται —προφυλάγοντας τον εαυτό του από κάθε δυσάρεστη επαφή— και την αφήνει μόνη για να παλαίψει τις πιο άσχημες και οδυνηρές ώρες της ζωής μιας γυναίκας.

Στα συνεχή της ερωτηματικά μένει χωρίς απάντηση και στο δημόσιο διασυρμό της χωρίς προστασία.

Μέσα από την αμφιβολία, την πίκρα, την μοναξιά, το χαμένο έρωτα ξαναγυρίζει στο κλασσικό πρότυπο της γυναίκας.

Ζει στο άδειο σπίτι της, περιμένει και ελπίζει σε μια επιστροφή. Χωρίς όρους, χωρίς αγανάκτηση, χωρίς εκδικητικότητα, δικαιολογώντας όσα της έχει κάνει και ζητώ ντας στηρίγματα. Μόνο με μια βαθεια πίκρα για το όσα πρωτοφανή και απαράδεκτα σε συζυγικές σχέσεις της συμβαίνουν. Από την άλλη πλευρά όμως η σιωπή σπάει μόνο για να ζητήσει διαζύγιο.

Η Τζένη αρνήθηκε να φέρει στη δημοσιότητα τα όσα της συνέθησαν. Αρνήθηκε να κατηγορήσει δημόσια τον άντρα της. Αρνήθηκε να μιλήσει για τη μείωση που ένιωσε σαν γυναίκα και δέχτηκε να υπογράψει το διαζύγιο «αφού ο ίδιος το ζητάει». Σιγά-σιγά βρίσκει τη δύναμη και το κουράγιο να οργανώσει ξανά τη ζωή της σε άλλες βάσεις πια. Δεν καταφεύγει ούτε στο αλκοόλ, ούτε στα ηρεμιστικά ούτε και στα περαστικά φλέρτ.

Η εικόνα που έχει δημιουργηθεί γι' αυτήν κυρίως μέσα από τον τύπο, είναι μιας ιδιόρυθμης, προκλητικής, επιθετικής και «απελευθερωμένης» γυναίκας. Η εικόνα αυτή όμως βρίσκεται πολύ μακριά από την πραγματικότητα.

Μεγαλωμένη σ' ένα σπίτι με αρχές, όπως θα λέγαμε, και με τον πουριτανισμό της Αριστεράς, κουβαλάει μέσα της αυτά τα στοιχεία ώς το θάνατό της.

Το κορίτσι που ενόχλησε, που συζητήθηκε με τόση κακοπιστία πέθανε αγαπώντας τον ίδιο άντρα από τα 17 της χρόνια: τον άντρα της.

Σαν μια κλασική σύζυγος.

*Ζώγια Χρονάκη**

* Η Ζώγια Χρονάκη είναι πρώτη ξαδέλφη εξ αγχιστείας με την Τζένη.

Οι γυναίκες επιστρέφουν

Μπορεί ο ποιητής να παρουσιάζει την Κύπρο σαν «χρυσοπράσινο φύλλο ριγμένο στη θάλασσα» μα δυστυχώς, το νησί δεν ζει σε μια τέτοια ρομαντική κατάσταση.

Αυτό το κομμάτι του Ελληνισμού, φέρνει πίσω του μια μακριά ιστορία αγώνων ενάντια στους κάθε είδους καταχτητές και αποικιοκράτες που, μέχρι πρόσφατα σχεδόν, το κατείχαν.

Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια ζει μια άλλης μορφής κατοχή.

Η Κύπρος χωρισμένη στα δυο: από εδώ οι Ελληνοκύπριοι, από εκεί οι Τουρκοκύπριοι και οι Τούρκοι έποικοι.

Πρόσφυγες και στις δυο πλευρές, ξεριζωμένοι από τη γη τους, τα σπίτια τους, τον τόπο που γεννήθηκαν.

Μα μέσα από συνειδητές επιλογές της πολιτικής της ηγεσίας και των Διεθνών οργανισμών επιβλήθηκε στο Λαό της μια σιωπή και μια αδράνεια.

Θεωρήθηκε ότι η πολιτική της κορυφής και της διπλωματίας μπορεί να δώσει λύση σ' αυτό το διχασμό και την τούρκικη κατοχή.

Αυτή η λογική —που για τόσα χρόνια έγινε αποδεκτή από τον κόσμο— τελευταία την αμφισβήτησαν, ποιος άλλος; Οι Γυναίκες της Κύπρου.

Η κίνηση «Οι Γυναίκες επιστρέφουν» οργανώθηκε από κάποιες γυναίκες που δεν άντεχαν άλλο την κατοχή, την προσφυγιά, αλλά και την σιωπή. Έδειξαν ότι υπάρχει και μια διαφορετική πολιτική, φιλειρηνική, με αξίες βαθειά ανθρώπινες, που ξεκινάει από τον ίδιο το Λαό και κυρίως τις Γυναίκες.

Τα στοιχεία που τις ενώνουν είναι, η απόφαση να μην δεχτούν τη διχοτόμηση της Κύπρου, ο κίνδυνος του πολέμου από τη μόνιμη παρουσία των Τουρκικών στρατευμάτων κατοχής, αλλά και η επίγνωση ότι όσο περνούν τα χρόνια, παγιώνεται μια παράνομη κατάσταση και με τη μεταφορά των Τούρκων εποίκων αλλοιώνεται η δημογραφική σύνθεση και η πολιτιστική φυσιογνωμία του νησιού.

Οργάνωσαν το 1987 δύο πορείες προς τα κατεχόμενα εδάφη και τη δεύτερη φορά κατάφεραν με πολύ έξυπνο τρόπο, να σπάσουν τη γραμμή του Αττίλα και να περάσουν στην κατεχόμενη γη τους. Για πέντε ώρες καθισμένες κάτω από τις ελιές, αντιμέτωπες με τους έκπληκτους Τούρκους στρατιώτες κατάφεραν να φέρουν το Κυπριακό πρόβλημα στις πρώτες σελίδες των εφημερίδων σ' όλο τον κόσμο.

Ένα ταξίδι στην Κύπρο, μούδωσε την ευκαιρία να κουβεντιάσω με κάποιες γυναίκες της Κίνησης και να νιώσω όλη τη συγκίνηση από τις προσπάθειές τους, μα και την επιβεβαίωση ότι οι γυναίκες είναι πιο τολμηρές, πιο ικανές και αποφασισμένες να αγωνιστούν με χίλιους τρόπους πρωτότυπους, έξυπνους, επικίνδυνους, αλλά και ειρηνικούς για ό,τι πιστεύουν.

Η αγωνία αυτών των Γυναικών αλλά και η ικανοποίηση ότι έκαναν κάτι πολύ ουσιαστικό, φαίνεται στα λόγια της Ελένης Ιερίδου και της Ελένης Ηρακλέους, ιδρυτικά μέλη της Κίνησης.

«Δεν είμαστε εμείς εδώ για να λύσουμε το Κυπριακό, αυτό είναι δουλειά αυτών που ψηφίσαμε. Εμείς είμαστε ο Λαός. Θέλουμε να σπάσουμε τη γραμμή του Αττίλα και να πούμε ότι έχουμε δικαίωμα να περπατήσουμε μέσα στην ίδια μας την πατρίδα. Ο Τούρκικος στρατός μας σταματά».

«Το μήνυμα της πορείας μας ήταν: Ο Τούρκικος στρατός σταματά μια ομάδα από Γυναίκες άοπλες να πάνε στα σπίτια τους. Κι αυτό το μήνυμα έφτασε σ' όλο τον κόσμο. Ξαναβγάλαμε το Κυπριακό στην επιφάνεια. Όταν έρχονται οι ξένοι τουρίστες το μόνο που βλέπουν, το μόνο που μπορούν να δουν είναι τα ωραία μας ξενοδοχεία, τη θάλασσα, τον ήλιο, ηρεμία, τάξη και ασφάλεια. Και όλοι πάνε πίσω και λένε, πούναι το πρόβλημα; Να το πρόβλημα όμως. Δεν μπορούμε να περπατήσουμε και να πάμε στο σπίτι μας. Αυτό είναι το πρόβλημα, αυτό θέλαμε να φωνάξουμε και θα το κάνουμε, μέχρι το Κυπριακό να λυθεί και όλοι οι πρόσφυγες ανεξαιρέτως να πάνε στα σπίτια τους».

Με μια κρυφή χαρά και περηφάνεια σημειώνουν ότι «Υπήρξαν άντρες που μας έλεγαν, γιατί δεν μας ντύσατε με φουστάνια για να 'ρθούμε μαζί σας».

Οι Γυναίκες αυτές δηλώνουν ότι δεν είναι φεμινίστριες, χωρίς να συνειδητοποιούν ότι η πράξη τους και οι πρωτοβουλίες που πήραν ανοίγουν άλλους δρόμους για ένα γυναικείο κίνημα στην Κύπρο.

Ενδιαφέρον έχουν οι σκέψεις που κάνει η Marina Gross σε μια συνέντευξή της στη Μύρια Αντωνιάδου, στο κυπριακό περιοδικό «Εντός των τειχών» τ. 29.

Ερ. Πώς βλέπεις την κίνηση «οι γυναίκες επιστρέφουν»;

Απ. Η κίνηση αυτή των γυναικών είναι μια καλή αρχή ή μια ευκαιρία, αν θέλεις να το δεις έτσι, για να δημιουργηθεί στην Κύπρο ένα αυτόνομο γυναικείο κίνημα. Το γεγονός ότι αυτές οι γυναίκες οργανώθηκαν και κάνουν πολιτική δουλειά, συζητούν, ανταλλάσσουν απόψεις κλπ. τις κάνει πιο δυνατές και ξεφεύγουν από τις κλασικές γυναικείες ασχολίες δηλαδή δουλειά, σπίτι, οικογένεια, μωρά.

Επίσης για γυναίκες που ανήκουν σε κόμματα, η γυναικεία κίνηση θα λειτουργήσει θετικά, διότι είναι μια ευκαιρία να μάθουν να οργανώνονται, να μιλούν, να λειτουργούν δίχως ηγέτες και καπέλωμα. Αυτό θα τις κάνει πιο δυνατές και η εμπειρία τους θα τις βοηθήσει να λειτουργούν μέσα στο κόμμα και την πολιτική. Σε όλες τις χώρες η κατάσταση είναι η ίδια. Από τη μια υπάρχουν οι άντρες που κάνουν την πολιτική, θεωρητική δουλειά, δηλαδή χαράζουν την πολιτική

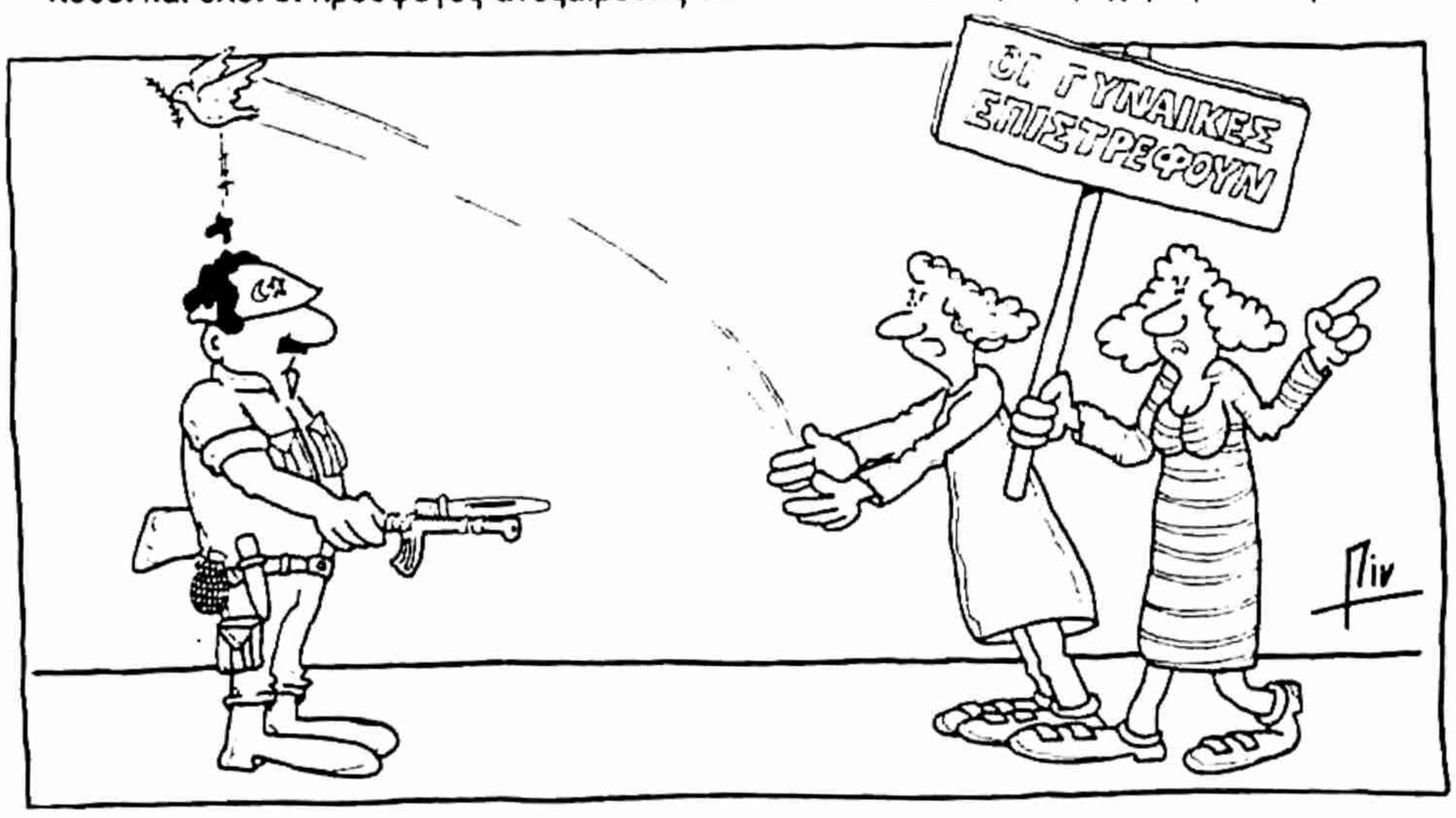

γραμμή, παίρνουν αποφάσεις κλπ. και οι γυναίκες τους ακολουθούν στις «μεγάλες» πολιτικές τους αποφάσεις. Κάνοντας περισσότερο πρακτικές δουλειές. Για τις γυναίκες η πολιτική είναι κάτι καινούργιο. Το ξέρω πως οι περισσότερες γυναίκες της κίνησης δεν θέλουν να ονομάζονται φεμινίστριες, αλλά μέσα από την κίνηση μπορεί να βγει κάτι νέο, διότι αναπόφευχτα αυτές οι γυναίκες θα αρχίσουν να συζητούν τα προβλήματα μέσα στο κόμμα, τη σχέση τους με τους άντρες, τα κοινωνικά και νομικά τους προβλήματα. Είναι πολλά τα ερωτήματα που θα τεθούν. Τότε ίσως ρωτήσουν τον εαυτό του για τον ρόλο τους μέσα στην κοινωνία και να αντιληφθούν πως και το προσωπικό είναι πολιτικό. Και έτσι να οργανωθούν για να αλλάξουν το ρόλο τους στην κοινωνία. Φαντάζομαι πως στην Κύπρο, ο φεμινισμός θα θεωρείται ως κάτι το «ακάθαρτο» κάτι που ντρέπεσαι να πεις, όπως και ο κομμουνισμός. Οι άνθρωποι πιστεύουν πως είναι ένα κίνημα ενάντια στους άντρες. Αυτή είναι μια λανθασμένη εντύπωση, εμείς θέλουμε να απελευθερωθούμε, να μιλάμε ελεύθερα, να είμαστε ίσες και να μην υποβιβάζονται οι αξίες μας, θέλουμε και έχουμε όνειρα για καλύτερες ανθρώπινες σχέσεις, για ειρήνη και ελευθερία. Πιστεύω πως οι γυναίκες δεν αντιμετωπίζουν θεωρητικά την πολιτική, είναι πιο πρακτικές, τα προσωπικά τους βγαίνουν προς τα έξω, τα συζητούν. Οι γυναίκες πολιτικά λειτουργούν διαφορετικά από τους άντρες και αυτό αποδείχτηκε με την πορεία, φαντάσου την κατάσταση, αν ήταν 1.000 άντρες, τι πιστεύεις πως θα γινόταν;

Ερ. Πες μου εσύ τι πιστεύεις;

Απ. Ίσως να μπορούσαν να κάνουν αυτή τη διαμαρτυρία. Θα είχε όμως την ίδια μορφή, εκεί στη γραμμή αντιπαράθεσης όπου η κατάσταση ήταν τόσο εύφλεχτη; Θα εξακολουθούσε η πορεία να ήταν ειρηνική με ειλικρινή αισθήματα; Εκτός απ' αυτό, νομίζω πως οι άντρες θα είχαν πρόβλημα να οργανωθούν εκτός κομμάτων ή κι αν το έκαναν, θα προσπαθούσε ο καθένας να περάσει τη γραμμή του κόμματός του. Ενώ βλέπεις οι γυναίκες κατάφεραν να οργανωθούν κάνοντας κάτι καινούργιο στην ιστορία του τόπου τους. Ελπίζω να κατάλαβαν όλες οι γυναίκες Ελληνοκύπριες και Τουρκοκύπριες πως η πορεία ήταν ειρηνική και γι' αυτό πέτυχε ένα από τους στόχους της. Αν και μπορεί να είναι δύσκολο να οργανώσετε την κίνηση και να προχωρήσετε πέρα πέρα, πιστεύω πως είναι σημαντικό να το κάνετε, γιατί αυτό θα σημαίνει την πολιτική ωρίμανση των γυναικών και την εμπειρία του να κάνουν πολιτική από μόνες τους. Έχει ήδη γίνει το πρώτο βήμα και θα πρέπει να συνεχίσετε να συζητάτε, να βγάζετε δουλειά, να θυμώνετε, δεν είναι ανάγκη πάντα να συμφωνάτε, σιγά σιγά θα εξελιχτεί η κατάσταση.

Υ.Γ.: Η Μαρίνα μου έδωσε κουράγιο και θάρρος, για περισσότερη δουλειά, είτε μέσα στην κίνηση, είτε με άλλη γυναικεία ομάδα. Όμως πάνω απ' όλα με άφησε με μια ελπίδα για το γυναικείο κίνημα, που ίσως, θα μπορούσε να ξεφυτρώσει μέσα από την κίνηση «Οι γυναίκες επιστρέφουν».

Οι Γυναίκες της Κίνησης επιμένουν, οργανώνουν **στις 19 του Μάρτη** την 3η τους πορεία στα κατεχόμενα και καλούν όλες τις Γυναίκες της Ελλάδας να περπατήσουν μαζί τους.

Ζώγια Χρονάκη

Δίκτυο γυναικών Ευρώπης

Σχετικά με τη δράση του Δικτύου Γυναικών Ευρώπης (ΔΓΕ), τόσο στην Ελλάδα όσο και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες που μετέχουν σ' αυτό, και σχετικά με το Συνέδριο που συγκάλεσε το ΔΓΕ στις Βρυξέλλες από 10-12 Νοεμβρίου 1988 με θέμα τη γυναικεία φτώχεια, υπάρχει πολύ υλικό, που δεν είναι δυνατόν να χωρέσει στα πλαίσια ενός άρθρου. Θα γράψουμε εδώ για όλα, αλλά συνοπτικά, ώστε να δώσουμε μια γενική και σίγουρα αμυδρή εικόνα όσων έγιναν στην Ελλάδα και αυτών που ειπώθηκαν κατά τις τρεις μέρες που κράτησε το Συνέδριο.

Και πρώτα-πρώτα τι είναι το ΔΓΕ; Ποιοί είναι οι σκοποί του και ποιά η χρησιμότητά του, αφού υπάρχει η ΕΟΚ, που η πολιτική της είναι «υποστηρικτική» για τις γυναίκες, που εκδίδει οδηγίες και συστάσεις καί μανιφέστα και ανοίγει δρόμους για την ισότητα των δύο φύλων στην Ευρώπη;

Το ΔΓΕ λοιπόν, που λειτουργεί από το 1988, είναι μια φεμινιστική πανευρωπαϊκή οργάνωση, που σκοπό έχει να συντονίζει και να παίρνει πρωτοβουλίες δράσης γύρω από ότι θέμα αφορά τη γυναίκα στα πλαίσια της Κοινότητας. Μέλη του είναι γυναικείες ομάδες και οργανώσεις, που νιώθουν την ανάγκη να ξέρουν και να βρίσκουν τι γίνεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, που θέλουν να επηρεάζουν την πολιτική της Κοινότητας απέναντι στις γυναίκες, που θέλουν να έχουν επαφή με άλλες ευρωπαϊκές γυναικείες ομάδες.

Οι «πρωτοβουλίες δράσης» μπορεί να περιλαμβάνονται και στα προγράμματα της ΕΟΚ, όμως τις περισσότερες φορές σε θεωρητικό επίπεδο, αλλά και όταν προωθούνται, τίποτα δεν εγγυάται ότι θα γίνουν πράξη, αφού δεν υπάρχει ένα ισχυρό θεσμικό πλαίσιο που να επιβάλλει την υλοποίησή τους και να ελέγχει την εφαρμογή τους.

Το ΔΓΕ έχει σα στόχο να πιέζει την Κοινότητα να δημιουργεί νομοθεσίες υπέρ των γυναικών και να αγωνίζεται ενάντια σε στάσεις-νόμους που καλλιεργούν την ανισότητα και τις διακρίσεις σε βάρος τους. Επίσης να παρακολουθεί, όσο μπορεί, αν εφαρμόζονται όσα εξαγγέλλονται ή μένουν μόνο στους πίνακες και τις στατιστικές. Άλλοι στόχοι του είναι να στηρίζει σε επίπεδο βάσης την ισότητα ανάμεσα στα φύλα, να οργανώνει εκστρατείες πληροφόρησης, να αγωνίζεται για την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών και τη σωματική/πνευματική/συναισθηματική αυτονομία τους. Ακόμη να προσπαθήσει ώστε η δράση της ΕΟΚ να ξεφύγει από τα στενά οικονομικά της πλαίσια και να συμπεριλάβει όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Τα τοπικά ΔΓΕ ερευνούν τις ιδιαίτερες συνθήκες ζωής και ανισότητας των γυναικών στη χώρα τους και ανταλλάσουν πληροφορίες σε τακτικές συναντήσειςη, ώστε να φανούν οι ανάγκες των γυναικών της Ευρώπης και να βρεθούν τρόποι που θα τις ικανοποιήσουν.

Το θέμα που απασχόλησε το ΔΓΕ το 1988 και που οδήγησε στο Συνέδριο, ήταν η φτώχεια των γυναικών.

Όλα τα τοπικά-εθνικά Δίκτυα, συγκέντρωσαν στοιχεία που αποδεικνύουν ότι οι γυναίκες σε όλα τα επίπεδα —κοινωνικό, εργασιακό, οικογενειακό, πολιτιστικό— είναι φτωχότερες από τους άντρες και ότι η οικονομική κρίση πλήττει πρώτα και περισσότερο εκείνες.

«ΝΕΑ ΦΤΩΧΕΙΑ»

Μια καινούργια κατάσταση που άρχισε να επικρατεί στην Ευρώπη και εκφράζεται με τον όρο «νέα φτώχεια». Η νέα φτώχεια περιλαμβάνει κατηγορίες πρώην ευπόρων, που

είχαν αναλάβει οικονομικές υποχρεώσεις (π.χ. είχαν αγοράσει είδη πολυτελείες με δόσεις) και τώρα με την ακρίβεια και την ανεργία δεν μπορούν να τις εκπλήρωσουν. Αυτές οι κατηγορίες προστέθηκαν στις άλλες που ήταν πάντοτε φτωχές και που περιλαμβάνουν, ανειδίκευτους εργάτες, άγαμες μητέρες, μετανάστες, χωρισμένες γυναίκες που αναγκάζονται σε μεγάλη ηλικία να βγούν στην αγορά εργασίας κλπ. Και η νέα αυτή φτώχεια χτυπάει γενικά πιο πολύ τις γυναίκες (περισσότερη ανεργία, μεγαλύτερη εκμετάλλευση) αλλά και επειδή, λόγω της οικονομικής κρίσης που είπαμε, έχουν λιγοστέψει οι κοινωνικές παροχές σε άρρωστους, ανάπηρους, ηλικιωμένους, παιδιά, και η φροντίδα τους πέφτει ξανά στους δικούς τους ώμους.

Ακόμα είναι πολύ δύσκολο να «μετρηθεί» η φτώχεια των γυναικών, γιατί ό,τι σχετικό —στατιστικές κλπ.— με την οικονομική κατάσταση των κατοίκων μιας χώρας υπάρχει, αναφέρεται σε «οικογένεια», «σπιτικό», «νοικοκυριό», «οικογενειακό εισόδημα», κι έτσι δεν έχουμε στοιχεία για τα εισοδήματα των γυναικών ξεχωριστά. Κι αυτό γιατί οι όροι αυτοί παίρνουν ως δεδομένη την οικονομική εξάρτηση της γυναίκας από τον άντρα.

Η ελληνική ομάδα του Δικτύου είχε πολλές δραστηριότητες τον τελευταίο χρόνο. Πρώτα-πρώτα προσπάθησε να ενημερώσει το ελληνικό κοινό σχετικά με τους σκοπούς του ΔΓΕ, με δημοσιεύματα και ομιλίες από το ραδιόφωνο. Ήρθε σε επαφή με διάφορες κατηγορίες γυναικών που έχουν χαμηλό εισόδημα, όπως με νέες ή ηλικιωμένες άνεργες, γυναίκες που εργάζονται με το κομμάτι ή σε οικογενειακές επιχειρήσεις, γυναίκες – συζύγους πολιτικών προσφύγων, τσιγγάνες κ.ά. Τέλος μοίρασε ερωτηματολόγια σε γυναίκες, που οι ερωτήσεις είχαν σχέση με την οικονομική τους κατάσταση.

Από τα 263 ερωτηματολόγια που επιστράφησαν στο Δίκτυο συμπληρωμένα, βγήκαν αρκετά στοιχεία, παρόλο που το δείγμα θεωρείται μικρό. Αναφέρουμε μερικά χαρακτηριστικά:

Οι γυναίκες έχουν μεγαλύτερη ανεργία και αυτό κατά τη γνώμη τους οφείλεται στο ότι είναι γυναίκες.

Οι εργαζόμενες φάνηκε ότι δεν έχουν καμιά πληροφόρηση σχετικά με τη δουλειά τους, ότι δεν έχουν πάρει επιμόρφωση, οι περισσότερες μάλιστα για πρώτη φορά άκουγαν αυτή τη λέξη. Δεν ξέρουν αν παίρνουν επιδόματα ούτε τα δικαιώματά τους στη δουλειά που εργάζονται. Η δουλειά γι' αυτές είναι «βραχνάς», είναι μόνο πηγή εισοδήματος. Δεν έχουν ούτε τον καιρό ούτε τη «συνείδηση» (δοσμένες όπως είναι στην οικογένεια) να τη γνωρίσουν και να την αγαπήσουν.

Ελάχιστες ήταν εκείνες που απάντησαν καταφατικά στην ερώτηση «πώς βλέπετε το μέλλον σας», απαντούσαν, «μαύρο κι άραχνο», «μηδαμινό» και άλλα παρόμοια. Μόνο 17 από τις 263 γυναίκες ήταν αισιόδοξες.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Και φτάνουμε στο συνέδριο, που ονομάστηκε συμβολικά Συνέδριο- Δικαστήριο, με κατηγορούμενους τη φτώχεια των γυναικών και τους υπεύθυνους. Και υπάρχουν υπεύθυνοι, γιατί η μεγαλύτερη φτώχεια των γυναικών δεν είναι προσωπικό τους πρόβλημα αλλά αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένης, σκόπιμης, κοινωνικής πολιτικής.

Το Συνέδριο ήταν ένα πολύβουο μελίσσι, από γυναίκες, λευκές, μαύρες, νέες και..... λιγότερο νέες. Έγινε, εν μέρει στο Σπίτι των Γυναικών (Σ.Γ.), που στεγάζει είκοσι γυναικείες ομάδες από τις Βρυξέλλες. Η συμβολή των γυναικών του Σπιτιού στην οργάνωση του Συνεδρίου και η προσφορά τους, στην, χωρίς προβλήματα, παραμονή διακοσίων περίπου γυναικών που είμασταν στο Συνέδριο, ήταν πολύτιμη. Και εν μέρει στο ένα από τα δύο κτίρια της ΕΟΚ, που υπάρχουν στις Βρυξέλλες.

Στο Σπίτι των Γυναικών, έγιναν συναντήσεις που τις ονομάσαμε εργαστήρια, ανάμεσα σε γυναίκες που οι χώρες τους έχουν όμοια οικονομική κατάσταση. Όπως επίσης και ανάμεσα σε γυναίκες που οι χώρες τους έχουν αντίθετη οικονομική κατάσταση. Εμείς οι Ελληνίδες συναντηθήκαμε την πρώτη μέρα με τις Ιρλανδέζες και Πορτογαλέζες (όμοια οικον. κατάσταση) και την επόμενη με τις Αγγλίδες (αντίθετη οικον. κατάσταση). Ο χώρος δεν φτάνει για να γράψουμε για τα ιδιαίτερα προβλήματα των γυναικών κάθε χώρας αν και έχει πολύ ενδιαφέρον. Μπορεί να το κάνουμε σε επόμενο φύλλο. Γίνονταν ακόμα στο Σπίτι των Γυναικών οι ατελείωτες συζητήσεις ανάμεσα στις αντιπροσώπους του Δικτύου, για να επεξεργαστούν το υλικό και να διατυπώσουν τα κείμενα.

Περισσότερα θα πούμε για τις συναντήσεις μας στο μέγαρο της ΕΟΚ, που έγιναν στην αίθουσα της Σοσιαλιστικής Ομάδας, η οποία μας πρόσφερε και την αίθουσα και τη διερμηνεία. Για την προσφορά της την ευχαριστούμε.

Στις συναντήσεις αυτές, που είμασταν όλες οι γυναίκες μαζί, μίλησαν οι αντ/ποι του Δικτύου από κάθε χώρα, όποια άλλη γυναίκα ήθελε, κυρίως όμως μίλησαν οι γυναίκες-μάρτυρες, που είχαν έρθει από όλα τα κράτη και που αυτές είναι που έδοσαν εικόνα, για την κατάσταση που επικρατεί σχετικά με τη φτώχεια των γυναικών στην κάθε χώρα. Οι μαρτυρίες αυτές ήταν συγκλονιστικές και ήταν το πιο ουσιαστικό κομμάτι του Συνεδρίου. Και ήταν βροχή! Πριν τελειώσει η μία, άρχιζε η άλλη.

Να πούμε μερικές:

Μια γυναίκα από την Πορτογαλία είπε ότι είναι δραματική η θέση των γυναικών που αναγκάζονται σε μεγάλη ηλικία να βρουν δουλειά. Και πρόσθεσε ότι στα σαράντα της χρόνια είναι πολύ μεγάλη μια γυναίκα για να βρει δουλειά αλλά πολύ νέα ακόμα για να πάρει σύνταξη.

Δύο Γερμανίδες είπαν ότι και στα πλούσια κράτη, όπως η Γερμανία, οι γυναίκες πάντα πληρώνουν οικονομικά. Παρόλο που οι γυναίκες της γενιάς τους έχουν συμβάλει στην ανασυγκρότηση της χώρας τους, και κει είναι πιο φτωχές από τους άντρες. Χαρακτηριστικά είπαν: Εμείς οι γυναίκες παράγουμε τα περισσότερα αγαθά. Γιατί πρέπει να παρακαλάμε να μας δοθούν αυτά που δικαιούμαστε;

Μια από το Βέλγιο είπε ότι δεν θέλουν να δώσουν οικονομική άνεση στις γυναίκες και αυτό είναι σαν ποινή επειδή είναι γυναίκες.

Μια άλλη από την Ολλανδία, ότι ο πρωθυπουργός τους ισχυρίζεται ότι δεν υπάρχει η «ντροπή της φτώχειας» στη χώρα τους. Όμως οι τιμές ανεβαίνουν, τα νοίκια ανεβαίνουν αλλά οι επιχορηγήσεις έχουν παγώσει.

Μια Αγγλίδα ότι στην Αγγλία δαπανώνται πολλά χρήματα για στέγαση αλλά δεν κάνουν διαμερίσματα φτηνά. Γιατί η πολιτική είναι, οι άστεγοι να παραμείνουν άστεγοι. Άλλη Αγγλίδα είπε ότι οι γυναίκες εκπαιδεύονται για κακοπληρωμένες δουλειές.

Μια από τη Νότια Γαλλία, είπε ότι τις οικονομίες του ζευγαριού τις χρησιμοποιεί συνήθως ο σύζυγος π.χ. για ν' αλλάξει αυτοκίνητο και όχι και η γυναίκα για να κάνει κι αυτή κάτι που θέλει.

Μια από τη Σκωτία, ότι από οδηγίες και έρευνες είμαστε χορτάτες, σε δράση υστερούμε.

Μία από την Ιρλανδία, ότι δεν χρειάζεται οι πλούσιες να διαχειρίζονται τα χρήματα που δίνονται για τα προγράμματα φτώχειας των γυναικών. «Ξέρουμε πολύ καλά να τα διαχειριστούμε», πρόσθεσε,«αλλά δεν φτάνουν ποτέ στα χέρια μας».

Μια Ισπανίδα, ότι στη χώρα της υπάρχουν μερικές γυναίκες στα κέντρα λήψης αποφάσεων, αλλά αυτό δεν λύνει τα προβλήματα των άλλων γυναικών. Είπε ακόμα: «Η ΕΟΚ ισχυρίζεται ότι με την οικον. ανάπτυξη θα λιγοστέψει η φτώχεια. Αυτό είναι μύθος, γιατί δεν προβλέπεται ταυτόχρονα η αναδιακατανομή του εισοδήματος, για να ωφεληθούν και οι γυναίκες, αφού βρίσκονται ανάμεσα στους πιο φτωχούς.

Η Γαλλίδα αντ/πος του Δικτύου, ανάμεσα σε πολλά, είπε ότι το 1992 θα δημιουργηθούν 2-6 εκατομμύρια θέσεις. Οι άνεργοι όμως είναι 16 εκατομμύρια. Οι γυναίκες τι προτεραιότητα θάχουν, άραγε;

Στην αίθουσα ήταν και η Υφυπουργός για τα Οικονομικά της Ολλανδίας, η οποία είπε ότι οι γυναίκες θα είναι από τους ξεχασμένους του 1992.

Η ΚΟΙΝΗ ΜΑΣ ΜΟΙΡΑ

Από τις μαρτυρίες βγήκε ότι οι γυναίκες στην Ευρώπη έχουν κοινά προβλήματα. Γράφουμε τα σπουδαιότερα:

Η ευθύνη των παιδιών πέφτει ολοκληρωτικά στους ώμους των γυναικών. Το εισόδημά τους είναι χαμηλότερο και η ανεργία χτυπάει πρώτα και περισσότερο τις γυναίκες, όπως και τα προβλήματα στέγης και κατοικίας.

Έχουν ψυχική υγεία κακή, νοσοκομειακή περίθαλψη κάκιστη, συνθήκες δουλειάς άθλιες, με μόνο μέλημα τη μεγάλη παραγωγή, ντροπή για τη φτώχεια.

Οι δουλειές που κάνουν οι γυναίκες είναι πάντοτε κοινωνικού περιεχομένου και η επιμόρφωση φανερά διαφορετική για τα δύο φύλα. Διαζύγια: Δεν κερδίζουν τελικά τίποτα οι γυναίκες, αντίθετα χάνουν κάθε οικονομική ενίσχυση, αφού οι περισσότεροι άντρες αρνούνται να δώσουν χρήματα.

Ο γάμος βιώνεται ως χάσιμο της ανεξαρτησίας, επειδή πολλές γυναίκες αναγκάζονται να σταματήσουν τη δουλειά μετά τη γέννηση των παιδιών. Και επειδή τα λεφτά του συζύγου, γίνονται παγίδα για τις γυναίκες, που νομίζουν ότι τους ευκολύνουν τη ζωή, ενώ στην πραγματικότητα συμβαίνει το αντίθετο.

Οι γυναίκες νιώθουν ξεκομμένες από την πολιτιστική ζωή, αφού δεν διαθέτουν ούτε χρήματα ούτε χρόνο.

Γενικό χαρακτηριστικό: Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ.

Και μερικά συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε:

Οι γυναίκες σε όλες τις χώρες της Ευρώπης (φτωχές, πλούσιες, Βορρά-Νότο), είναι πιο φτωχές από τους άντρες, και έχουν τα ίδια προβλήματα, ίσως πιο έντονα στο Νότο.

Τα συστήματα κοινωνικών παροχών, είναι περιορισμένα και αναποτελεσματικά.

Η επιμόρφωση είναι απαραίτητη για τις γυναίκες, όμως δεν φτάνει. Πρέπει να υπάρχουν και δυνατότητες διεξόδου στην αγορά εργασίας.

Τα επιδόματα να τα παίρνουν και οι δύο γονείς. Και να υπάρχουν παιδικοί σταθμοί στους τόπους δουλειάς και των δύο γονιών.

Τα δικαιώματα του ανθρώπου να μη γίνονται σεβαστά μόνο για το πενήντα τοις εκατό των κατοίκων της γης.

Τέλος αποφασίσαμε:

1. Κοινή δράση των Δικτύων σε εθνικό επίπεδο, δηλ. το κάθε Δίκτυο στη χώρα του, να πληροφορήσει το κοινό για το ΔΓΕ και τους σκοπούς του. Να βρει πηγές χρηματοδότησης. Να δημιουργήσει καινούργιες τοπικές ομάδες. Να παρέμβη στα προεκλογικά προγράμματα των κομμάτων, με σκοπό τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας, κ.ά.
2. Το ΔΓΕ, να ζητήσει χρηματοδότηση και δράση από την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και ένα Ευρωπαϊκό Ταμείο, ειδικά για τη φτώχεια των γυναικών, που να το διαχειρίζονται γυναικείες οργανώσεις. Επίσης να ζητήσει να μπουν οι γυναίκες στο τρίτο πρόγραμμα για τη φτώχεια, που θ' αρχίσει το 1989.

Η Ελληνική Ομάδα του Δικτύου Γυναικών Ευρώπης

Αθήνα 20-1-1989

Όποια γυναίκα ενδιαφέρεται για τους σκοπούς του ΔΓΕ, ας μας πάρει στα τηλέφωνα: 69.13.100 και 92.30.600.

ΔΕΝ ΑΡΚΕΙ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΓΥΝΑΙΚΑ

Μετάφραση: Γιάννα Σαββίδου

Τον Απρίλιο συμπληρώνονται τρία χρόνια από το θάνατο της Σιμόν ντε Μπωβουάρ.
Σαν ένδειξη φόρου τιμής δημοσιεύουμε παρακάτω,συνέντευξή της προς την Άλις Σβάρτσερ.
Είναι η τελευταία συνέντευξη από το βιβλίο της Άλις Σβάρτσερ: «Η Σιμόν ντε Μπωβουάρ σήμερα – 6 συνεντεύξεις», εκδ. Merine de France, Παρίσι 1984.

Άλις Σβάρτσερ: Μετά την *Τελετή του Αποχαιρετισμού*, ετοιμάζετε την έκδοση των επιστολών του Σαρτρ. Ας μιλήσουμε, λοιπόν, για τη σχέση σας – μια σχέση που, για πολλές γενιές, αποτέλεσε και αποτελεί ίσως πάντα, το μοντέλο μιας αισθηματικής σχέσης που σέβεται την ελευθερία του καθένα. Δυό χρόνια μετά το θάνατο του Σαρτρ, τι καινούργιο θα μας μάθει αυτή η αλληλογραφία; Γι' αυτόν, για τους δυό σας;

Σιμόν ντε Μπωβουάρ: Ότι ήταν μια σχέση πολύ τρυφερή και ταυτόχρονα πολύ χαρούμενη. Γεμάτη εμπιστοσύνη επίσης, τόσο στο πνευματικό όσο και στο συναισθηματικό επίπεδο. Σκέφτομαι, για παράδειγμα, τα γράμματα που μου έγραφε ο Σαρτρ στον πόλεμο, όταν ήταν φυλακισμένος (η τύχη θέλησε να είναι κάτω από πολύ ευνοϊκές συνθήκες, είχε ακόμα και γραφείο): είχε συντάξει ένα πρόλογο στην *Ηλικία της Λογικής*. Το θεωρούσε πολύ σημαντικό, κι όμως, μετά την κριτική μου, πολύ απλά τον έσκισε. Εν ολίγοις, βλέπεις σ' αυτά τα γράμματα την επιρροή που ασκούσα πάνω του ως κριτικός. Ήταν εξάλλου αμοιβαία. Η έμπνευση ήταν και για τους δυό μας κάτι προσωπικό. Αλλά στη συνέχεια, στο στάδιο που τη δούλευε, είμαστε κι οι δυό ανοιχτοί στην κριτική του άλλου. Βλέπεις, ακόμα, την εμπιστοσύνη που μου είχε στο επίπεδο της συναισθηματικής του ζωής: μου τα έλεγε όλα, ακόμη και τη λεπτομέρειες...

Α.Σ.: Αυτό δε σας πονούσε;

Σ.Μ.: Όχι. Γιατί είχαμε απόλυτη αμοιβαία εμπιστοσύνη. Ξέραμε κι οι δύο πως, ό,τι και να συμβεί, ο άλλος ήταν το πιο σημαντικό πράγμα στη ζωή του.

Α.Σ.: Ποτέ δεν αμφιβάλλατε γι' αυτό;

Σ.Μ.: Ναι. Μια φορά. Το διηγήθηκα στις *Αναμνήσεις* μου. Για μια στιγμή δίστασα, γιατί δεν γνώριζα την άλλη... Ήταν η Ντολόρες —την αποκαλώ Μ. στις *αναμνήσεις* μου— στα 1944-45 στην Αμερική. Την εποχή της αναμπουμπούλας του μεταπολέμου. Μιλούσε γι' αυτή με τόση φιλία κι εκτίμηση που κάποια στιγμή αναρωτήθηκα: δεν είναι αυτή πιο κοντά του παρά εγώ; Του έθεσα το ερώτημα. Μου απάντησε: «Μαζί σας βρίσκομαι»!

Α.Σ.: Αυτή η προνομιούχα θέση δεν αμφισβητήθηκε ποτέ, ούτε από τη μια, ούτε από τον άλλο;

Σ.Μ.: Όχι, ποτέ. Ίσως γιατί ο Σαρτρ ήταν πολύ περήφανος για τον εαυτό του και σκεφτόταν ότι ποτέ κανένας άντρας δε θα ήταν σοβαρός αντίπαλος...

Α.Σ.: Καταλαβαίνουμε, διαβάζοντας την *Τελετή του Αποχαιρετισμού*, ότι ο Σαρτρ δεν έδινε πολύ μεγάλη σημασία στη σεξουαλική πράξη. Υποθέτω, συνεπώς, ότι η σχέση σας ποτέ δε βασίστηκε κυρίως στη σεξουαλικότητα. Ήταν τύχη που περιόριζε τουλάχιστον τη φυσική ζήλεια και τον επώδυνο επαναπροσανατολισμό, ενώ η σεξουαλική έλξη ελλατωνόταν;

Σ.Μ.: Ίσως. Πρέπει να προσθέσω ότι δεν υπήρχε ούτε πνευματική ζήλεια: είμαστε πολύ περήφανοι κι οι δυό, για να φοβηθούμε ανταγωνισμό τρίτου. Πράγματι, η σεξουαλική πράξη στην κυριολεξία δεν ενδιέφερε ιδιαίτερα το Σαρτρ. Του άρεσε όμως να χαϊδεύει. Για μένα, οι σεξουαλικές σχέσεις με το Σαρτρ μέτρησαν αφάνταστα στα 2-3 πρώτα χρόνια – μαζί του ανακάλυψα τη σεξουαλικότητα. Μετά έχασε τη σημασία της, στο βαθμό που, ούτε για το Σαρτρ, είχε και τόση. Ακόμη κι αν συνεχίσαμε να έχουμε σεξουαλικές σχέ-

σεις για αρκετα μεγάλο διάστημα, για 15 ή 20 χρόνια. Αλλά δεν ήταν αυτό το ουσιαστικό...

Α.Σ.: Το ουσιαστικό ήταν, νομίζω, η πνευματική σας σχέση. Συχνά σας αποκάλεσαν «η μεγάλη Σαρτρίνα» ή «η μαθήτρια του Σαρτρ». Τι σκέφτεστε γι' αυτή την ερμηνεία;

Σ.Μ.: Σκέφτομαι ότι είναι ψέμα. Αρχι-ψέμα! Σίγουρα στη φιλοσοφία, αυτός ήταν ο δημιουργός κι όχι εγώ. Αλλά είναι τόσοι οι άνθρωποι που ούτε αυτοί ήταν! Αναγνώριζα την ανωτερότητά του σ' αυτό το τομέα. Για ότι αφορά στη φιλοσοφία, λοιπόν, ήμουν πράγματι μαθήτρια του Σαρτρ, εφόσον προσχώρησα στον υπαρξισμό. Το είχαμε συζητήσει εξάλλου. Είχαμε συζητήσει πολύ πάνω στο *Είναι και το Μηδέν*. Διαφωνούσα με κάποιες ιδέες του και μερικές φορές αυτό του άλλαξε λίγο την πορεία.

Α.Σ.: Για παράδειγμα;

Σ.Μ.: Στην πρώτη γραφή του *Είναι και το Μηδέν* μιλούσε για την ελευθερία σα να ήταν απόλυτη σ' όλο τον κόσμο. Ή, τουλάχιστον, ότι ήταν πάντα δυνατόν να ασκήσει την ελευθερία σου. Εγώ, αντίθετα, επέμενα ότι υπάρχουν καταστάσεις όπου η ελευθερία δεν μπορεί να ασκηθεί ή ότι δεν είναι παρά μια μυστικοποίηση. Συμφώνησε στο τέλος. Και, στη συνέχεια, έδωσε πολύ βάρος στην κατάσταση, που βρίσκεται το ανθρώπινο πλάσμα.

Α.Σ.: Ήταν στα 1941-42 πριν λοιπόν τη συνάντησή σας με το μαρξισμό...;

Σ.Μ.: Ναι.

Α.Σ.: Κι εσείς, τι κάνατε εκείνο το διάστημα;

Σ.Μ.: Δεν εξαρτιόμουν απ' το Σαρτρ, στο βαθμό που έγραφα τα δικά μου βιβλία, τα δικά μου μυθιστορήματα. Εγώ είχα κλίνει προς τη λογοτεχνία. Ακόμη και το *Δεύτερο φύλο*, που έχει ένα φιλοσοφικό πλαίσιο —τον υπαρξισμό του Σαρτρ— είναι μια συνολική δημιουργία: αντανακλά το **δικό μου** όραμα για τις γυναίκες. Έτσι όπως **εγώ** το 'νιωσα.

Α.Σ.: Πώς γίνεται ακόμη και με κάποιον όπως ο Σαρτρ —πνευματικά και ανθρώπινα τόσο γοητευτικός— να μην έχετε πέσει στην παγίδα να θέλετε να είστε «η γυναίκα του»; Ένα πλάσμα ευχαριστημένο με το να φιγουράρει δίπλα του; Ποιοι ήταν οι καθοριστικοί παράγοντες που σας οδήγησαν να έχετε μια αυτόνομη ύπαρξη;

Σ.Μ.: Η σφραγίδα των πρώτων χρόνων της ζωής μου. Ήθελα πάντα να έχω δικό μου επάγγελμα. Είχα την ανάγκη να γράψω πολύ πριν γνωρίσω τον Σαρτρ. Και είχα όνειρα —όχι φαντασιώσεις, όνειρα, επιθυμίες, ακόμη και πάθη— πολύ συγκεκριμένα, πολύ καιρό πριν τον γνωρίσω. Συνεπώς, για να είμαι ευτυχισμένη, όφειλα στον εαυτό μου να ολοκληρώσω τη ζωή μου. Και η ολοκλήρωση, για μένα, περνούσε πρώτ' απ' όλα από την εργασία.

Α.Σ.: Και ποια ήταν η στάση του Σαρτρ;

Σ.Μ.: Ήταν ο πρώτος που μ' έσπρωξε σ' αυτό. Πέτα την υφηγεσία μου —είχα δουλέψει πολύ— είχα ανάγκη ν' αφεθώ λιγάκι. Στην ευτυχία, στον έρωτα του Σαρτρ... Εκείνος ήταν που μου είπε: Επιτέλους, Κάστορα[1], γιατί δε σκέφτεστε πλέον; Γιατί δε δουλεύετε πια; Θέλετε να γράφετε! Και δεν έχετε διάθεση να γίνετε νοικοκυρά έτσι; Επέμενε πολύ να διατηρήσω την αυτονομία μου. Ιδιαίτερα χάρη στη λογοτεχνική δουλειά.

Α.Σ.: Αν δε σας είχε συναντήσει, ο Σαρτρ πιθανόν να βρισκόταν σε μια συζυγική δομή πολύ κλασική...

Σ.Μ.: Ένας Σαρτρ παντρεμένος; Θα βαριόταν αφόρητα, αυτό είναι σίγουρο. Είναι όμως σωστό, θα ήταν πολύ εύκολο να παγιδευτεί. Η βαρεια συνείδηση... Αλλά σύντομα θα απελευθερωνόταν.

Α.Σ.: Κι εσείς; Η βαρεια συνείδηση. Γνωρίσατε αυτό το αίσθημα ενοχής το τόσο διαδομένο στις γυναίκες;

Σ.Μ.: Όχι, ποτέ δεν είχα βαρεια συνείδηση μ' αυτή την έννοια. Που και που τύψεις, όταν χάλασα απότομα φιλίες. Γι' αυτό δεν ήμουν και τόσο περήφανη. Αλλά συνολικά έχω ήσυχη συνείδηση. Συχνά είναι σχεδόν ασυνείδητο, πιστεύω.

Α.Σ.: Γενικώς, μου φαίνεται ότι είστε κάποια που δεν σπάει πολύ το κεφάλι της για τον εαυτό της.

Σ.Μ.: Αυτό είναι αλήθεια. Δεν εφαρμόζω πολύ τις αναλύσεις μου για το πρόσωπο μου. Είναι μια διαδικασία ξένη για μένα.

Α.Σ.: Ο Ζαν Ζενέ είπε κάποτε, μιλώντας για το ζευγάρι σας, ότι είστε σεις ο άντρας κι ο Σαρτρ η γυναίκα. Τι εννούσε μ' αυτό;

Σ.Μ.: Ήθελε να πει ότι κατά την άποψή του ο Σαρτρ είχε μια ευαισθησία πιο πλούσια απ' τη δική μου. Μια ευαισθησία που θα μπορούσαμε να εκτιμήσουμε ως «γυναικεία». Ενώ εγώ είχα, κατ' αυτόν, τρόπους πιο απότομους. Αλλ' αυτή η σκέψη του Ζενέ βασίζεται πολύ και στη σχέση του με τις γυναίκες: δεν τις αγαπά και τόσο...

Α.Σ.: Έχει όμως μια δόση αλήθειας ότι έχετε μια πλευρά «καμήλας», το αναγνωρίζεται και μόνη σας. Κι αυτή η ενέργεια, αυτή η πνευματική οξυδέρκεια, αυτοί οι παγωμένοι τρόποι όταν δεν συμπαθείτε κάποιον ή κάτι... Είστε άνθρωπος πολύ απόλυτος.

Σ.Μ.: Ναι, είναι αλήθεια...

Α.Σ.: Ξέρω περιπτώσεις που μόλις μια γυναίκα οικειοποιείται μ' αυτό τον τρόπο το δικαίωμα να δείχνει την εξυπνάδα της, τη σταθερότητα του χαρακτήρα την κάνουν να πληρωσει γι' αυτό. Αντίδραση του περιβάλλοντος: Αξίζεις όσο ένας άντρας; Τότε λοιπόν δεν είσαι επιθυμητή ως γυναίκα! Εσείς το ζήσατε αυτό;

Σ.Μ.: Όχι.

Α.Σ.: Ποτέ, λοιπόν, δεν μπήκατε στον πειρασμό να κρύψετε τα «αντρικά» σας χαρακτηριστικά παίζοντας τη «γυναικούλα»;...

Σ.Μ.: Ω, όχι, ποτέ! Δούλευα κι έπειτα είχα το Σαρτρ. Αν τα πράγματα ήταν να 'ρθουν, ερχόταν, αλλά δεν έτρεχα από πίσω τους. Όταν, στην Αμερική, ερωτεύτηκα τον Algren —η απομάκρυνση απ' την πατρίδα, κι έπειτα η γοητεία του, όλα του τα προτερήματα— δεν αναγκάστηκα να προσποιηθώ ότι είμαι διαφορετική από αυτό που είμαι. Μ' ερωτεύτηκε κι εκείνος.

Α.Σ.: Η επιθυμία, για σας, ήταν πάντα συνδεδεμένη με τα αισθήματα;

Σ.Μ.: Πιστεύω ναι. Εξάλλου, δεν επιθυμούσα έναν άντρα που δε μ' επιθυμούσε. Ήταν μάλλον η επιθυμία του άλλου που μ' έλκυε.

Α.Σ.: Φρόνηση...

Σ.Μ.: Ναι. Είχα ίσως καμιά φορά έμμονες ιδέες αλλά στην πραγματικότητα κανένας άντρας δεν με συγκίνησε αν προηγουμένως δεν είχαμε ήδη συνδεθεί με μια μεγάλη φιλία.

Α.Σ.: Καθόλου «ανώνυμη σεξουαλικότητα»; Επιθυμία καθαρά σωματική που να ικανοποιείται μ' έναν οποιονδήποτε;

Σ.Μ.: Α, όχι, αυτό ποτέ! Είναι κάτι τόσο έξω από μένα. Είναι ίσως πουριτανισμός, το αποτέλεσμα της ανατροφής μου, αλλά κάτι τέτοιο ποτέ, ποτέ δε συνέβη. Ακόμα και στις περιόδους που δεν είχα καμιά περιπέτεια, άρα και καθόλου σεξουαλική ζωή για κάποιο διάστημα. Δεν μου ήρθε ποτέ η ι-

δέα να πάω να ψάξω έναν άντρα.

Α.Σ.: Είναι «θηλυκή» αυτή η εγκράτεια;

Σ.Μ.: Δεν ξέρω.

Α.Σ.: Όταν αναφέρετε τη σεξουαλικότητά σας, πρόκειται πάντα για άντρες; Δεν είχατε ποτέ ερωτικές σχέσεις με γυναίκα;

Σ.Μ.: Όχι, ποτέ. Πάντα είχα πολύ μεγάλες φιλίες με γυναίκες. Πολύ τρυφερές, συχνά και με μια τρυφερότητα χαδιών. Αλλά ποτέ αυτό δε μου ξύπνησε ερωτικό πάθος.

Α.Σ.: Και γιατί όχι;

Σ.Μ.: Αναμφίβολα είναι προσανατολισμός που απορρέει από την αγωγή μου. Εννοώ όλη μου την αγωγή, όχι μόνο αυτή που πήρα στο σπίτι, αλλά κι όλα τα διαβάσματα, τις επιδράσεις που με σημάδεψαν στην παιδική μου ηλικία. Με ώθησαν στην ετεροφυλοφιλία.

Α.Σ.: Θεωρητικά, όμως, η ομοφυλοφιλία σας φαίνεται αποδεκτή; Ακόμη και για σας;

Σ.Μ.: Απολύτως. Απολύτως αποδεκτή. Οι γυναίκες δεν θα έπρεπε να προσανατολίζονται αποκλειστικά προς την επιθυμία για άντρα. Ακόμη περισσότερο που, κατά τη γνώμη μου, κάθε γυναίκα σήμερα είναι ήδη λίγο... λίγο ομοφυλόφιλη. Πολύ απλά γιατί οι γυναίκες είναι πιο επιθυμητές από τους άντρες.

Α.Σ.: Πώς αυτό;

Σ.Μ.: Είναι πιο όμορφες, πιο γλυκές, το δέρμα τους είναι πιο ευχάριστο. Γενικότερα έχουν περισσότερη γοητεία. Συμβαίνει πολύ συχνά σ' ένα συνηθισμένο ζευγάρι η γυναίκα να είναι πιο ευχάριστη, ακόμα και πνευματικά. Πιο ζωντανή, πιο ελκυστική, πιο διασκεδαστική.

Α.Σ.: Δεν είναι λίγο σεξιστικό αυτό που λέτε;

Σ.Μ.: Όχι. Γιατί κι αυτό οφείλεται στο διαφορετικό προσανατολισμό των φύλων, στις διαφορετικές τους πραγματικότητες. Οι άντρες σήμερα συχνά έχουν μια γκροτέσκα πλευρά, για την οποία παραπονιόταν ο Σαρτρ: αυτός ο τρόπος να αναπτύσεις μεγάλες θεωρίες ενώ λες φανφάρες, αυτή η έλλειψη πλαστικότητας, ζωντάνιας.

Α.Σ.: Ακριβώς. Αλλά και οι γυναίκες έχουν τα ελλατώματά τους. Και τον τελευταίο καιρό ξαναρχίζουν να νιώθουν ακόμη και περήφανες γι' αυτά. Παρακολουθούμε σήμερα στη Γερμανία —καθώς κι αλλού— μια αναγέννηση της «θηλυκότητας». Της υποτιθέμενης «νέας θηλυκότητας» (που στην πραγματικότητα δεν είναι άλλη απ' την παλιά) με την επιστροφή στο παραδοσιακό πρότυπο και το «γυναικείο φύλο»: εγκώμιο του συναισθηματισμού αντί της εξυπνάδας, του ειρηνικού «φυσιολογικού» χαρακτήρα αντί της θέλησης για αγώνα, μυθοποίηση της μητρότητας, που παρουσιάζεται ως δημιουργική πράξη αφ' εαυτής, κτλ. Εσείς που γράψατε στο *Δεύτερο Φύλο*: «Δε γεννιέσαι γυναίκα , γίνεσαι», πώς αντιδράτε σ' αυτή την επιστροφή κάποιων γυναικών σε μια γυναικεία φυση;

Σ.Μ.: Νομίζω ότι είναι η επάνοδος των γυναικών στη σκλαβιά! Η μητρότητα παραμένει πάντα ο καλύτερος τρόπος να κλείσουν τη γυναίκα στη σκλαβιά. Δεν θέλω να πω ότι κάθε γυναίκα που είναι μητέρα αυτόματα μεταμορφώνεται σε σκλάβα: μπορούν να υπάρξουν συνθήκες διαβίωσης, όπου η μητρότητα δεν είναι σκλαβιά αλλά στο σύνολο, σήμερα, είναι έτσι όπως και να 'χει. Όσο θα θεωρείται ότι το κύριο καθήκον της γυναίκας είναι να κάνει παιδιά, δεν θα ασχοληθεί με την πολιτική, με την τεχνολογία και δεν θα αμφισβητήσει στους άντρες την υπεροχή τους. Το να πλασάρουμε στο μυ-

στήριο της μητρότητας, στο «αιώνιο σημείο», σημαίνει να προσπαθήσουμε να κάνουμε τις γυναίκες να επιστρέψουν στο σημείο που βρίσκονταν στο παρελθόν.

Α.Σ.: Ναι είναι πολύ βολικό σε περίοδο παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Σ.Μ.: Ακριβώς. Καθώς δε μπορούν να πουν στις γυναίκες ότι είναι ιερό καθήκον ν' ασχολούνται με τις κατσαρόλες, λένε: είναι ιερό να ανατρέφει ένα παιδί. Αλλά, στο σημερινό κόσμο, το ν' ανατρέφει παιδιά δεν είναι καθόλου ξεκομμένο από την ενασχόληση με τα κατσαρολικά: κάτι τέτοιο υποχρεώνει τη γυναίκα να μείνει στο σπίτι. Είναι ένας τρόπος να την κάνουν να υποχωρήσει σε μια θέση όπου θα είναι ένα πλάσμα σχετικό, της δεύτερης ζώνης.

Α.Σ.: Ο φεμινισμός, λοιπόν, θα είχε κατά ένα μέρος αποτύχει;

Σ.Μ.: Θεωρώ ότι πράγματι, ως τώρα, ο φεμινισμός δεν άγγιξε στ' αλήθεια σε βάθος παρά ένα περιορισμένο αριθμό γυναικών. Κάποιες δραστηριότητες άγγιξαν πολλές: π.χ. ο αγώνας για το δικαίωμα της έκτρωσης. Αλλά σήμερα, ο φεμινισμός αντιπροσωπεύει, στα μάτια πολλών ανθρώπων, ένα κάποιο κίνδυνο, λόγω της ανεργίας και της αμφισβήτησης των αντρικών προνομίων. Έτσι, επανεμφανίζουν το στερεότυπο που παρέμενε ζωντανό κατά βάθος στην πλειοψηφία των γυναικών: παρέμειναν στην πλειοψηφία τους γυναίκες-γυναίκες... Ξαναδίνουν μια κάποια ιδεολογική αξία στη θη-

λυκότητα και στηρίζονται σ' αυτό για να επιχειρήσουν την ανασύσταση της εικόνας —που ο φεμινισμός είχε καταρρίψει— της «φυσιολογικής γυναίκας», εξαρτημένης, υποταγμένης, κτλ. Μια εικόνα που ξυπνά πολλή νοσταλγία και που αγωνίζονται να την κάνουν να ξαναζήσει.

Α.Σ.: Ερώτηση στην υπαρξίστρια και μαρξίστρια: Τι είναι, στις σημερινές συνθήκες, η ελευθερία των γυναικών; Που μπορούν να δράσουν και ποια είναι τα όρια στα οποία δε θ' αποφύγουμε να προσκρούσουμε; Ποιός είναι ο δρόμος, η στρατηγική για να βγούμε από τον κύκλο της κόλασης της «θηλυκότητας»; Εμείς, οι φεμινίστριες, κάναμε λάθη;

Σ.Μ.: Δύσκολο να το πούμε. Είναι ήδη καλό τ' ότι κάναμε κάτι. Και οι συνθήκες δεν είναι καθόλου ευνοϊκές... Είναι όμως αλήθεια, γίνανε στο κίνημα πολύ νωρίς πράγματα που δεν ήταν πολύ καλά. Π.χ. κάποιες γυναίκες απέρριπταν ό,τι προερχόταν από τους άντρες. Η διάθεση να μην κάνουν τίποτα «όπως οι άντρες»: άρνηση να οργανωθούν, να δουλέψουν, να δημιουργήσουν, να δράσουν. Πάντα σκεφτόμουν ότι πρέπει να πάρουμε τα εργαλεία από τα χέρια των αντρών και να τα χρησιμοποιήσουμε. Ξέρω ότι οι φεμινίστριες είναι διχασμένες για το ποιόν δρόμο πρέπει ν' ακολουθήσουν. Οι γυναίκες πρέπει να καταλάβουν όλο και περισσότερες θέσεις, να οργανωθούν σαν άντρες; Αυτό αναμφίβολα σημαίνει ν' αποκτήσουν και κάποια ελλατώματα μαζί με κάποιες αρετές τους. Ή μήπως πρέπει, αντίθετα, ν' αρνηθούν εντελώς αυτή τη διαδικασία; Στην πρώτη περίπτωση αποκτούν περισσότερη εξουσία. Στη δεύτερη, περιορίζονται στην αδυναμία. Σίγουρα, αν είναι να πάρουμε την εξουσία και να την ασκήσουμε όπως οι άντρες... δε θ' αλλάξουμε έτσι την κοινωνία. Αρα, κατά την άποψή μου, ο πραγματικός στόχος των φεμινιστριών δεν μπορεί να είναι άλλος από το ν' αλλάξουμε την κοινωνία και τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία.

Α.Σ.: Εσείς η ίδια επιλέξατε τον πρώτο δρόμο: γράψατε και δημιουργήσατε «σαν άντρας». Και ταυτόχρονα προσπαθήσατε ν' αλλάξετε τον κόσμο.

Σ.Μ.: Ναι. Κι αυτή η διπλή στρατηγική μου φαίνεται ο μόνος δρόμος. Δεν πρέπει ν' αρνηθούμε να πάρουμε τα λεγόμενα αντρικά προτερήματα! Πρέπει να διακινδυνεύσουμε να μπλεχτούμε στον κόσμο των αντρών, που είναι σε μεγάλο βαθμό, ο κόσμος απλά. Το να επιλέξει αυτό το δρόμο, βέβαια, σημαίνει επίσης για μια γυναίκα ότι διακινδυνεύει να προδώσει τις άλλες γυναίκες, να προδώσει το φεμινισμό. Πιστεύει ότι έχει δραπετεύσει... αλλά ο άλλος δρόμος σημαίνει τον κίνδυνο να πνιγούμε στην «θηλυκότητα».

Α.Σ.: Στον ένα και στον άλλο δρόμο πολλές γυναίκες γνώρισαν την απόρριψη και την ταπείνωση.

Σ.Μ.: Εγώ είχα την τύχη να μην ταπεινωθώ ποτέ. Δεν υπέφερα από το γεγονός ότι ήμουν γυναίκα. Κι ακόμα —το έγραψα ήδη στον πρόλογο του *Δεύτερου Φύλου*— μ' ενοχλεί πολύ ν' ακούω να μου επαναλαμβάνουν: «Το σκέφτεστε αυτό γιατί είστε γυναίκα» Πάντα απαντούσα: «Είναι γελοίο· εσείς το σκέφτεστε γιατί είστε άντρας;».

Α.Σ.: Για τη λογοτεχνία. Υπάρχει σήμερα μια διαμάχη μεταξύ των φεμινιστριών: πρέπει να ενθαρρύνουμε την ποσότητα ή την ποιότητα; Δηλαδή: Πρέπει να είμαστε το ίδιο αυστηρές, το ίδιο κριτικές απέναντι σε μια γυναίκα και σ' έναν άντρα; Ή πρέπει, αντίθετα, να χαιρόμαστε από το γεγονός και μόνον ότι αυτές γράφουν;

Σ.Μ.: Θεωρώ ότι πρέπει να ξέρουμε να λέμε όχι. Ακόμη και στις γυναίκες. Όχι, αυτό δεν είναι εντάξει! Γράψτε κάτι άλλο, προσπαθείστε να βελτιωθείτε. Να είστε πιο απαιτητικές από τον εαυτό σας! Δεν αρκεί να είσαι γυναίκα. Παίρνω πολλά χειρόγραφα γυναικών που γράφουν με την ελπίδα να εκδώσουν. Είναι γυναίκες που έμειναν στο σπίτι, 40 ή 50 χρόνων, χωρίς επάγγελμα, τα παιδιά εγκατέλειψαν το σπίτι, έχουν χρόνο... Πολλές γυναίκες αρχίζουν να γράφουν αυτό το διάστημα. Γενικώς μια αυτοβιογραφική αφήγηση, με, σχεδόν πάντα, δυστυχισμένη παιδική ηλικία. Πιστεύουν ότι είναι ενδιαφέρον. Η απόδοση των γεγονότων με το γραπτό λόγο μπορεί να παίξει ένα πολύ σημαντικό ρόλο για την πνευματική υγεία, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει αναγκαστικά να το δημοσιεύσουμε. Όχι, πιστεύω ότι οι γυναίκες πρέπει να γίνουν πολύ απαιτητικές με τον εαυτό τους.

Α.Σ.: Η ύπαρξη του γυναικείου κινήματος έφερε κάποια αλλαγή σε σας προσωπικά;

Σ.Μ.: Μ' έκανε πιο ευαίσθητη σ' αυτές τις λεπτομέρειες, σ' αυτό τον καθημερινό σεξισμό, που περνά απαρατήρητος σχεδόν όσο φαίνεται «φυσιολογικά». Μια ομάδα από παριζιάνες φεμινίστριες γράφουν, εδώ και πολλά χρόνια στους Temps Modernes, κείμενα πάνω στον «καθημερινό σεξισμό», που πριν δεν είχα συναισθανθεί.

Α.Σ.: Πριν από το γυναικείο κίνημα, λέγατε «αυτές» μιλώντας για γυναίκες. Τώρα λέμε «εμείς».

Σ.Μ.: Για μένα αυτό δε σημαίνει «εμείς οι γυναίκες», αλλά «εμείς οι φεμινίστριες».

Α.Σ.: Η λέξη «φεμινίστρια» έγινε ένα νόμισμα πολύ πληθωριστικό. Για παράδειγμα, στην Ομοσπονδιακή Γερμανία το ισχυρό ειρηνιστικό κίνημα μετράει έναν κάποιο αριθμό γυναικών καλύπτονται πίσω από το φεμινισμό: ως «μητέρες που θέλουν να σώσουν τον κόσμο του αύριο για τα παιδιά τους», ως «γυναίκες φορείς της ζωής», ή ακόμα ως «γυναίκες από τη φύση τους πιο ειρηνικές από τους άντρες» ενώ εκείνοι θα ήταν δήθεν «καταστροφείς» από τη φύση τους...

Σ.Μ.: Είναι παράλογο! Παράλογο, γιατί οι γυναίκες πρέπει να παλαίψουν για την ειρήνη ως ανθρώπινα όντα κι όχι ως γυναίκες. Αυτού του τύπου το επιχείρημα είναι εντελώς ανόητο: συν τοις άλλοις, αν οι γυναίκες είναι μητέρες, οι άντρες είναι κι αυτοί πατέρες. Μεταξύ άλλων, οι γυναίκες μέ-

χρι σήμερα έχουν γαντζωθεί γερά στον τεκνοποιητικό τους ρόλο, το «μητρικό»: κι αυτό είναι επίσης το να πέφτουμε στη μυστικοποίηση του γυναικείου ρόλου. Δεν είναι αυτό που πρέπει να προτάξουμε. Οι γυναίκες ειρηνίστριες, όπως και οι άντρες, μπορούν να πουν όχι στη θυσία των νέων γενεών, όχι όμως γιατί είναι προσωπικά γυναίκες ή μητέρες. Εν ολίγοις, θα έπρεπε ν' αφήσουν κατά μέρος αυτό το εξάρτημα. Ακόμη και αν —κι ακριβώς επειδή— τις ενθαρρύνουν να ενταχθούν στα ειρηνιστικά κινήματα στο όνομα της θηλυκότητας ή της μητρότητας τους. Είναι απλώς ένα κόλπο των αντρών για να τις επαναφέρουν, για άλλη μια φορά, στα τάρταρα τους! Εξάλλου, οι γυναίκες στην εξουσία δεν συμπεριφέρονται διαφορετικά από τους άντρες. Το βλέπουμε καλά με την Ίντιρα Γκάντι, τη Γκόλντα Μέιρ, την κ. Θάτσερ, κτλ. Δε μεταμορφώνονται ξαφνικά σε αγγέλους της ευσπλαχνίας, ούτε της ειρήνης.

Α.Σ.: Από το τέλος του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, υπήρξατε εσείς και ο Σαρτρ στρατευμένοι διανοούμενοι, αγωνιστήκατε με πάθος —με τα γραπτά ή τις πράξεις σας— για περισσότερη δικαιοσύνη ή ελευθερία στον κόσμο. Εναποθέσατε κάποιες ελπίδες στην επανάσταση, στην ΕΣΣΔ, στην Κίνα, στην Κούβα και πήρατε απογοητεύσεις. Τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν στο όνομα της Γαλλίας κατά τον πόλεμο της Αλγερίας σας προκάλεσαν πόνο, προσωπικά το εισηγείστε στις *Αναμνήσεις* σας. Αγωνιζόσασταν δημόσια και με πολύ θάρρος, για την απο-ποινικοποίηση και κλάψατε νύχτες ολόκληρες «από ντροπή γιατί είσασταν Γαλλίδα» και σήμερα; Τι σκέφτεστε για τις πολιτικές εξελίξεις στον κόσμο γενικά και στη Γαλλία ειδικότερα; Ψηφίσατε Μιτεράν;

Σ.Μ.: Ναι. Γιατί παρ' όλα αυτά έφερε λίγη παραπάνω δικαιοσύνη. Μεγαλύτερους φόρους για τους πλούσιους και καλύτερες συντάξεις για τους φτωχούς. Από φεμινιστική σκοπιά, εξίσου, υπάρχει κάποια πρόοδος. Η Υβέτ Ρουντώ είναι μια υπουργός που έχει ένα προϋπολογισμό. Παρέχει πολλές πιστώσεις στις γυναίκες και ιδιαίτερα στις φεμινίστριες που μπόρεσαν να ιδρύσουν κέντρα έρευνας ή εφημερίδες. Έκανε μια καμπάνια για την αντισύλληψη, και κάνει ενέργειες ώστε ο νόμος Βέϊγ σχετικά με την εθελούσια διακοπή της εγκυμοσύνης να εφαρμοστεί στ' αλήθεια. Μπαίνει ακόμη το ζήτημα να καλύπτεται η άμβλωση από Κοινωνική Ασφάλεια. Για τα υπόλοιπα... ειλικρινά δεν περίμενα θαύματα. Κανείς δεν κάνει πια, ιδίως στη σημερινή οικονομική κρίση... Αυτή η σοσιαλιστική κυβέρνηση πρέπει να φανεί πολύ συγκρατημένη και πολύ φρόνιμη. Δε μπορεί να γίνει διαφορετικά, γιατί αλλιώς θα 'πρεπε ν' αντιμετωπίζουμε μια επανάσταση και γι' αυτό δεν τίθεται σήμερα ζήτημα. Δεν εύχομαι, ούτ' εγώ —για την ώρα εν πάση περιπτώση— μια βίαιη επανάσταση, αιματηρή. Το τίμημα θα ήταν πολύ μεγάλο. Δεν πρόκειται λοιπόν για συθέμελη αλλαγή της τάξης του κόσμου. Αλλά απλώς στη Γαλλία, για μικρή βελτίωση της κοινωνίας όπως είναι.

Α.Σ.: Μιλήσαμε τόσο σ' αυτή τη συζήτηση για τους άντρες, ώστε, για να κλείσουμε, θα προτιμούσα να μιλήσετε για τη γυναίκα που εδώ και 10 χρόνια μπήκε στη ζωή σας και σήμερα, μετά το θάνατο του Σαρτρ, είναι αμφίβολα, το πρόσωπο που σας είναι το πιο αγαπητό. Εννοώ τη Συλβί Λε Μπον, 39 χρονώ, καθηγήτρια φιλοσοφίας. Είναι κάτι σπάνιο οι μεγάλες φιλίες μεταξύ γυναικών.

Σ.Μ.: Δεν είμαι τόσο σίγουρη. Υπάρχουν πολλές φιλίες γυναικών που διαρκούν, ενώ οι έρωτες περνούν... Είναι μάλλον μεταξύ αντρών, πιστεύω, που οι πραγματικές φιλίες είναι εξαιρετικά σπάνιες. Οι γυναίκες μεταξύ τους λένε πολύ περισσότερα πράγματα.

Παρίσι, Σεπτέμβρης 1982

1. Κάστορας ήταν το χαϊδευτικό με το οποίο ο Σαρτρ αποκαλούσε την Μπωβουάρ.

«Τεθλασμένο σημάδι»

Χαραγμένη
η εύθραυστη διαφάνεια
του σιωπηλού ειδώλου·
θρίμματα στιγμών και εικόνων
το μοναδικό ευτυχισμένο βλέμμα
τεθλασμένο σημάδι πορείας
πάνω στην αγκυλωτή επιφάνεια.

Φανή Αθανασιάδου

«Χρόνος και ελπίδα»

Στης κρυφής προσμονής το σκοτάδι
εναγώνιες κραυγές με συντροφεύουν
φόβοι που φωλιάζουν
στο ερειπωμένο κτίσμα της ψυχής μου
συνεχές πάλεμα
με το αδυσώπητο παρόν
κι ώρες, πυξίδες του χρόνου που φεύγει...
με το ρυθμικό ήχο του αποχαιρετισμού
έκφραση τυραννικής απόγνωσης.
Χαράζει,
το φονικό του χρόνου και της ελπίδας
συνετελέσθη.

Φανή Αθανασιάδου

ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΡΗ ΚΑΙ ΤΗ ΒΑΓΓΕΛΙΩ ΒΟΓΙΑΤΖΗ

Τα δύο πλημμελήματα για τα οποία ζήτησαν την ενοχή της Βαγγελιώς Βογιατζή ο εισαγγελέας της έδρας ήταν:
α) της πλαστογραφίας ενός εκλογικού βιβλιαρίου του Μιχάλη Πρέκα και β) της «σύστασης ομάδας» που δεν είχε στόχο(;) τη διάπραξη κακουργημάτων. Το εκπληκτικό όμως στοιχείο για τη στήριξη της εισαγγελικής αυτής πρότασης είναι το «διπλό» σκεπτικό της. Για την πλαστογραφία λοιπόν αποδίδεται ευθύνη στη Β. Βογιατζή γιατί «ο Μιχ. Πρέκας είχε γνώσεις δημοτικού και πιθανόν τον βοήθησε», ενώ για τη σύσταση ομάδας «η συμμετοχή της σ' αυτή αποδίδεται, συμπερασματικά, στην προσωπική σχέση που είχε με τον Πρέκα».

Δεν βρίσκω καθόλου τυχαία αυτή τη λογική που συχνά παρατηρούμε να διατρέχει ανάλογες προτάσεις παρόμοιων ή άλλων «αδικημάτων» όταν ανάμεσα στα πρόσωπα που εμπλέκονται σ' αυτά υπάρχουν και γυναίκες. Έτσι η γυναίκα που έχει περισσότερες γραμματικές γνώσεις από τον άνδρα της τον «βοηθάει» στη διάπραξη παράνομων πράξεων (δεν καταλαβαίνω βέβαια γιατί χρειαζόταν πανεπιστημιακές γνώσεις για να πλαστογραφήσει κανείς ένα εκλογικό βιβλιάριο και κατά συνέπεια η «παραπανίσια» γνώση στη γυναίκα είναι διαβολική. Από την άλλη πλευρά, στην ιδεολογική της επιλογή έλκεται από τον άνδρα, ώστε η συμμετοχή της σε μια ομάδα ή ένα φορέα «να αποδίδεται στην προσωπική σχέση που είχε με τον άνδρα». Σατανική και υπόγεια στη μια περίπτωση, άβουλη και εξαρτημένη στη δεύτερη, ακόμα και σήμερα η γυναίκα υφίσταται αυτού του είδους τις αυθαίρετες κατατάξεις από κλισαρισμένες αντιλήψεις, όπως η παραπάνω.....

Ας δούμε όμως πώς και ίσως γιατί η Β. Βογιατζή «πλήρωσε» με 14 μήνες φυλακή, την ποινή των έξι μηνών για τα πάραπάνω δύο αδικήματα μαζί με το μικρό της Άρη, στο πρόσωπο του οποίου η Πολιτεία εξάντλησε όλη τη φροντίδα και προστασία που «εγγυάται» με το Σύνταγμά της.
Στην απολογία της η Β. Βογιατζή (ελευθεροτυπία 24-11-88), προσδιορίστηκε κοινωνικοπολιτικά ως «ενταγμένη», μετά τη μεταπολίτευση, στην εξωκοινοβουλευτική αριστερά, με ενεργό παρουσία στον αγώνα για την προστασία των δικαιωμάτων των φυλακισμένων, των γυναικών, του στρατού και τον αγώνα κατά των ναρκωτικών». Μ' αυτή την τοποθέτηση βέβαια μόνο «τρομοκράτισσα» δεν θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί.

«Τι σας συνδέει με τον Πρέκα που, εκτός από αγράμματος ήταν άνθρωπος με ποινικό παρελθόν;» τη ρώτησε ο κύριος εισαγγελέας. Θα χωρούσε όμως σ' ένα τέτοιο κοινωνικά «σχηματοποιημένο» μυαλό άλλου είδους περιγραφή για τρομοκράτη;

Και αφού η Βογιατζή έχει «προσωπική σχέση»(sic) με τον «τρομοκράτη», συμπερασματικά η συμμετοχή της στην ομάδα του αποδίδεται σ' αυτή. Κι αφού αυτές οι ομάδες εκφράζουν πολιτικά και κοινωνικά αντιλήψεις αντίθετες με τις κρατούσες ή αποδεκτές, πληρώνουν τη διαφορετικότητα της επιλογής τους με την αντίστοιχη περιθωριοποίηση. Και ομάδες που η οργανωμένη κοινωνία οδηγεί στο περιθώριο αποτελούν πολύ εύκολη δεξαμενή παραγωγής ενόχων από τις διωκτικές αρχές. Και εδώ πράγματι ενεδρεύει ο κίνδυνος, στην ευκολία δηλαδή με την οποία οι διωκτικές αρχές συνδέουν την τρομοκρατία με συγκεκριμένες μειοψηφίες και, κάτω από το άγχος του αποτελέσματος, κατασκευάζουν τους ενόχους της.

Η Β. Βογιατζή είχε βέβαια και ένα άλλο χαρακτηριστικό που ταιριάζει στο πορτραίτο της «τρομοκράτισσας». Ανύπαντρη μητέρα. Το ισχύον Σύνταγμα, στο άρθρο 21 παράγρ. 1 διακηρύσσει ότι «η οικογένεια... **η μητρότητα και η παιδική ηλικία** τελούν υπό την προστασία του κράτους». Δεν κάνει καμμιά διάκριση για τη μητρότητα «σε γάμο» ή «χωρίς γάμο». Η διάκριση αυτή προς δόξα της κοινωνικής μας υποκρισίας διαιωνίζεται για να «εξασφαλίζει»,στα κοινωνικά κατεστημένα πρότυπα τη σιγουριά ότι βρίσκονται «εντός». Οι «εκτός» μπορούν και να λιθοβολούνται....

Στην περίπτωση της Βαγγελιώς και του Άρη η Πολιτεία παρανόμησε, παραβιάζοντας κατάφωρα αυτό τούτο το Σύνταγμα της και συγκεκριμένα το άρθρο 5 που ορίζει «ότι ο καθένας δικαιούται να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του.... να συμμετέχει στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας.... προστατεύοντας **απόλυτα** τη ζωή, την ελευθερία του κλπ. αδιακρίτως.... πολιτικών πεποιθήσεων». Το άρθρο 7 παρ. 2 που προβλέπει ότι «....κάθε προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύεται και τιμωρείται....». Το άρθρο 9 παρ. 1 ότι «η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι **απαραβίαστη**». Και τέλος, μαζί με αρκετά άλλα, το άρθρο 25 παρ. 1 που ορίζει ότι «τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου ΤΕΛΟΥΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΓΓΥΗΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ». Τώρα πώς «εγγυήθηκε» το κράτος την «ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας» του Άρη μέσα στο «προστατευμένο» φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον του Κορυδαλλού και πώς «προστάτεψε» την παιδική του ηλικία μαζί με την μητρότητα της

μητέρας του προκύπτει αβίαστα από τα παραπάνω.

Ο νέος υπουργός δικαιοσύνης όταν ρωτήθηκε για την υπόθεση της παράνομης κράτησης των Βογιατζή-Μπουκουβάλα, αφού χαρακτήρισε την όλη υπόθεση ως «οδυνηρή» έκανε κριτική στην απόφαση «διότι δεν επιδικάζει καμιά αποζημίωση», εκφράζοντας την «ατομική του γνώμη» ότι «θα έπρεπε να ενεργοποιηθεί ο νόμος» (εννοώντας το άρθρο 533 κ. Ποιν. Δ. που θεμελιώνει δικαίωμα αποζημίωσης σε πολίτη που προφυλακίστηκε και ύστερα αθωώθηκε «υπό την προϋπόθεση ότι δεν βεβαιώθηκε από το δικαστήριο τέλεση της πράξης ή ύπαρξη βάσιμης ένδειξης για τέλεσή της, σε βάρος του προφυλακισμένου») «και κάποτε να εφαρμοσθεί». Δεν καταλαβαίνω βέβαια τον υπερτονισμό της «ατομικής γνώμης» του υπουργού μήπως σαν προϊστάμενος υπουργός της Δικαιοσύνης θάπρεπε να εκφραστεί και ως τέτοιος ενεργοποιώντας δυναμικά το νόμο; Αν η πολιτική βούληση του υπουργείου του — και συνακόλουθα της πολιτείας ήταν να σταματήσουν οι τέτοιας μορφής αυθαιρεσίες απέναντι στον πολίτη, καθίζοντας τους αυθαιρετούντες στο σκαμνί και υποχρεώνοντας τους να «πληρώνουν» για την ευκολία ποινικοποίησης των εκδηλώσεων της ανθρώπινης ζωής, δεν είναι αυτή η πιο κατάλληλη στιγμή να ζητήσει την έμπρακτη συγνώμη της από τον Άρη, τη Βαγγελιώ και το Γερ. Μπουκουβάλα;

Σοφία Νικηφορίδου-Αναστασιάδου
Δικηγόρος

ΚΑΛΕΣΜΑ ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΑΡΙΣΤΕΡΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Εδώ και κάμποσο καιρό ο τόπος μας συγκλονίζεται από μια λαίλαπα σκανδάλων. Ολόκληρη η πολιτική του ζωή μοιάζει να έχει προσβληθεί από ένα καρκίνωμα, που μέρα με τη μέρα μεγαλώνει, σε βαθμό που υπάρχει κίνδυνος να μη μείνει τίποτα όρθιο. Για όσες από μας έχουν στρατευθεί στις ιδέες του φεμινισμού, η κρίση της πολιτικής ζωής της χώρας μας δεν υπήρξε αναπάντεχη. Η καταρράκωση των αξιών της δεν υπήρξε τυχαία, αλλά είναι η αναμενόμενη έκρηξη του αυταρχισμού της εξουσίας. Η άσκηση της εξουσίας, πρωταρχικής αξίας της πατριαρχίας, που εκφράζεται με τη μορφή της ιεραρχίας και απαιτεί από τους ανθρώπους την πλήρη υποταγή, στο όνομα της τάχα καλυτέρευσης της ζωής τους (οι «καλύτερες μέρες») οδήγησε στον εκφυλισμό των υπόλοιπων αξιών, κι αυτό όχι μόνο στο δημόσιο αλλά και στον ιδιωτικό βίο. Δίκαια εμείς (οι φεμινίστριες) υποστηρίζουμε ότι το προσωπικό είναι και πολιτικό, γιατί οι αξίες της κοινωνίας είναι οι ίδιες τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Για να το πούμε πιο απλά: αυτό που γίνεται στην κρεββατοκάμαρα έχει ευθεία σύνδεση μ' αυτό που γίνεται στην αίθουσα ενός συμβουλίου και το αντίστροφο.

Κι εμείς οι γυναίκες τι κάνουμε για όλα αυτά; Θ' αφήσουμε το καρκίνωμα να εξακολουθήσει να μεγαλώνει; Στο γκρέμισμα όλων των αξιών εμείς θα παραμείνουμε απλοί θεατές, περιμένοντας να δουλέψουν κάποιοι άλλοι για μας, χωρίς εμείς να χάσουμε τη «βολή» μας και τις συνήθειές μας; Η ευθύνη δεν είναι άραγε και δική μας;

Αναμφισβήτητα, για όσες από μας προσυπογράφουν τούτο το κείμενο — και θέλουμε να πιστεύουμε ότι είμαστε πολλές— η συναίσθηση της ευθύνης είναι μεγάλη. Γιατί οι φεμινίστριες δεν είναι αδιάφορες προς την πολιτική. Μόνο που δεν αποδέχονται τη σεξιστική πολιτική, την πολιτική που ασκούν οι άντρες και που κεντρικές αξίες της είναι η κυριαρχία, ο εξαναγκασμός των εξουσιαζομένων σε υποταγή και στην αναγνώριση της υπεροχής των εξουσιαστών και μοναδικός στόχος της η αύξηση της δύναμης αυτών των τελευταίων.

Εμείς, όπως και οι πρόγονές μας, που ήταν πάντοτε παρούσες, με σθένος και αυταπάρνηση, στους μεγάλους αγώνες του λαού μας —κορυφαία η Εθνική μας Αντίσταση— είμαστε έτοιμες ν' αγωνιστούμε για να βγει ο τόπος μας από την κρίση. Μόνο που δεν είμαστε διατεθειμένες να υποστούμε την ίδια μεταχείριση με όλες τις προηγούμενες γενιές των γυναικών που, επειδή ο αγώνας τους ήταν ενταγμένος σε κείνον των αντρών, βρέθηκαν, μετά το τέρμα του κοινού αγώνα, να είναι κατάλληλες μόνο για τα «οικιακά».

Σήμερα, μετά επτά ολόκληρα χρόνια «σοσιαλιστικής» κυβέρνησης, εμείς οι γυναίκες εξακολουθούμε να συναντάμε τα ίδια εμπόδια, παρά τη θέσπιση κάποιων νόμων για την ισότητα, νόμων που δεν άλλαξαν και πολλά πράγματα στη ζωή μας, αφού δεν θεσπίστηκαν παρά μόνο για να μας παραπλανήσουν και να φρενάρουν τις διεκδικήσεις μας. Νόμων που δεν κατόρθωσαν, γιατί οι κατασκευαστές τους δεν το θέλησαν, να σταματήσουν τις σε βάρος μας διακρίσεις, έστω κι αν αυτές έχασαν την παλιά βιαιότητά τους, κι ούτε κι άλλαξαν βέβαια την κοινωνική ιεραρχία. Και το χειρότερο: με την τελευταία κρίση, ξαναγυρίσαμε στα παλιά στερεότυπα των ρόλων των δύο φύλων. Ξαναβρήκαμε τον «άντρα», το «λεβέντη» και «χαρισματικό ηγέτη», που μόνο αυτός ξέρει, διαλέγει, ορίζει και αποφασίζει για όλα(Το κράτος είμαι εγώ), αλλά και τη

γυναίκα —πιστή σύζυγο, τέλεια νοικοκυρά, αναντικατάστατη μάνα— καθώς και τη γυναίκα αντικείμενο και σκεύος ηδονής.

Όμως ξεκινάμε και πάλι για εκλογές. Οπότε είναι βέβαιο ότι θ' ακουστούν και πάλι οι σειρήνες οι εξαγγέλουσες την αποδοχή και των δικών μας αιτημάτων. Στο κάτω-κάτω όλοι βολεύονται με μια μικρή δόση ισοτιμίας —δεν είναι άσχημο να σου δουλεύουν οι γυναίκες και μέσα στο σπίτι και έξω απ' αυτό— συγχρόνως όμως καμουφλάρουν με ιδιαίτερη επιμέλεια τον υποβαθμισμένο ρόλο τους στην κοινωνική και πολιτική ζωή. Είπε κανείς τους ότι οι συνθήκες της γυναικείας ζωής είναι κοινωνικό κατασκεύασμα και όχι συνέπεια της βιολογίας;

Λοιπόν, εμείς θέλουμε την πλήρη απελευθέρωσή μας και όχι την ισότητα, που τάχα μας αναγνωρίζουν, αφού παράλληλα διατηρούν τον διαχωρισμό των ρόλων άντρα και γυναίκας, με αποτέλεσμα να διατηρούν την υποβάθμιση του γυναικείου φύλου, προτείνοντας συγχρόνως ένα μοντέλο ανθρώπου που είναι πάντα ταυτισμένο με το αντρικό. Εμείς λέμε όχι σ' αυτό το μοντέλο που τόσα δεινά μας προκάλεσε και που μας οδήγησε στα σημερινά αδιέξοδα. Εμείς οι γυναίκες ενδιαφερόμαστε για την επιβίωση του ανθρώπου κι όχι απλά για την κοινωνική άνοδο και μάλιστα μόνο των αντρών. Αγωνιζόμενες για το αύριο του τόπου μας και θέλοντας να συμβάλουμε στην εξάλειψη του ολέθριου σήμερα, στρατευόμαστε στον αγώνα της αριστεράς, αν όμως κι αυτή μας πείσει ότι προβληματίζεται για τα προβλήματά μας.

Φίλες,
όσες από σας διακατέχεστε από την ίδια με μας αγωνία και εμπνέεστε από τα ίδια οράματα, ελάτε να συζητήσουμε και να σκεφτούμε όλες μαζί για την αντιμετώπιση των σημερινών αδιεξόδων. Η αριστερά είναι ο χώρος μας, όμως η αριστερά πρέπει να μπολιαστεί από τις ιδέες μας, αν πραγματικά μας θέλει κοντά της και ενδιαφέρεται για μας.

Καίτη Παπαρρήγα-Κωσταβάρα
Δικηγόρος

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Αυτό το κείμενο γραφτηκε για να χρησιμέψει για μια ευρύτερη συνάντηση αριστερών γυναικών που θέλουν ν' αρθρώσουν ένα λόγο διαφορετικό από τον αντρικό. Όμως δεν μπόρεσε να γίνει κοινής αποδοχής.

ΓΙΑ ΝΑ ΠΑΨΕΙ ΝΑΝΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΟΝΟ ΑΝΤΡΙΚΗ ΥΠΟΘΕΣΗ

Όταν το Φλεβάρη του 1988 24 Γυναίκες, μέλη του ΚΚΕ εσ. Ανανεωτική Αριστερά κατέθεταν την πρόταση της κατοχύρωσης στο καταστατικό του κόμματος, της συμμετοχής των Γυναικών στα όργανα, στις επιτροπές, στα Προεδρεία με ποσοστό 50% και μεταβατικά 30%, ακούστηκαν πολλές αντιρρήσεις από φίλες και συντρόφισσες φεμινίστριες.

Ένα χρόνο μετά 25 γυναικείες οργανώσεις και Γυναικεία τμήματα κομμάτων ενώνουν τη φωνή τους για την ελάχιστη ποσοστιαία (35%) συμμετοχή των Γυναικών στο Δημόσιο χώρο (Πολιτικά κόμμα, συνδικάτα κλπ.).

Η προεκλογική περίοδος και η προοπτική της ψήφισης νέου εκλογικού νόμου, δημιουργούν τις κατάλληλα χρονικά, συνθήκες για την προώθηση του αιτήματος.

Οι Γυναίκες, είτε είμαστε μέσα σε Κόμματα, είτε έξω από αυτά, έχουμε απόλυτα συνειδητοποιήσει ότι παρά τα μεγάλα λόγια, τις προεκλογικές υποσχέσεις, την «αναγνώριση» του δίκιου του αγώνα μας από τους πολιτικούς, δεν έχουμε καμιά ελπίδα, μόνοι αυτοί και με δική τους πρωτοβουλία, να μας επιτρέψουν να μπούμε σε φορείς και όργανα που ρυθμίζουν τα πράγματα και κατευθύνουν την Πολιτική ζωή.

Η ανδροκρατία, η ιεραρχία, η «αξιοκρατία», οι κοινωνικές προκαταλήψεις, τα στερεότυπα των ρόλων, τα οικογενειακά βάρη και οι δικές μας ανασφάλειες μας οδηγούν πάντα έξω από το Δημόσιο χώρο.

Έτσι εξακολουθούμε να βλέπουμε άντρες, άντρες και μόνο άντρες σ' όλες τις πολιτικές εκδηλώσεις. Θαρρείς και εξασφανίστηκαν οι Γυναίκες από τη Γη.

Μα οι Γυναίκες υπάρχουμε, αγωνιζόμαστε και διεκδικούμε να αναγνωριστεί και να ληφθεί υπ' όψιν όχι μόνο η ύπαρξή μας, αλλά η ουσιαστική συμμετοχή και παρουσία μας.

Το αίτημα για την κατοχύρωση των ποσοστώσεων δεν είναι υποτιμητικό, ούτε σημαίνει ότι παρακαλάμε.

Είναι μια επιθετική πολιτική του γυναικείου κινήματος, για να ακουστεί ο γυναικείος λόγος, να μπει ο φεμινιστικός προβληματισμός στην Πολιτική, να πάψουμε να θεωρούμαστε ανίκανες, να δείξουμε πόσος μύθος υπάρχει σχετικά με την αποκλειστική πολιτική «ικανότητα» του ανδρικού φύλου.

Η ποσοστιαία συμμετοχή θα απελευθερώσει γυναικείες δυνάμεις που συνειδητά και κακόπιστα κρατιούνται ακόμη στο περιθώριο.

Το όλο θέμα είναι πολύ μεγάλο και σοβαρό για να κλείσει μόνο μ' ένα σημείωμα.

Ας είναι όμως μια αρχή για να το συζητήσουμε και να πιέσουμε για την κατοχύρωσή του.

Ένα παράδειγμα

Υποψήφιες Γυναίκες στις Εκλογές από το 1974 συνολικά:

1974	36
1977	103
1981	105
1985	110

Υποψήφιοι Άντρες σε κάθε εκλογή συνολικά πάνω από 2.000.

Ποσοστό Γυναικών στην Ελληνική Βουλή 3,7%.

Ζώγια Χρονάκη

Βρήκα τα δόντια πίσω από μερικά χαμόκλαδα ενώ έπαιζα κοντά στο συγκρότημα των πολυκατοικιών, όπου ζούσαμε η μητέρα μου και εγώ. Δεν έμοιαζε να ανήκουν σε κανένα· έτσι τα πήρα και αμέσως τα έβαλα στο στόμα μου.

— «Έι Μπάστερ!», φώναξα στον φιλαράκο μου, «έλα να δεις τι βρήκα!».

— «Πω! πω!», στάθηκε μπροστά μου χάσκοντας, «πού τα βρήκες;».

— «Ακριβώς κάτω από κει», είπα δείχνοντας το μέρος.

— «Νομίζεις ότι έχουν μείνει και άλλα;», ρώτησε ψαχουλεύοντας πίσω από τα χαμόκλαδα.

— «Όχι Μπάστερ», είπα προσαρμόζοντας το καινούργιο σετ των επάνω δοντιών μου.

— «Είμαι σίγουρη ότι αυτά ήταν τα τελευταία».

Ο Μπάστερ φάνηκε λίγο απογοητευμένος.

— «Τέλος πάντων», σήκωσε τους ώμους του, «ίσως θα μπορώ να φοράω τα δικά σου καμιά φορά, ε;».

— «Σε καμιά περίπτωση Μπας! Αυτά τα δόντια είναι τώρα μέρος του καινούργιου μου κουστουμιού για το Halloween».

— «Α, ναι; Ποιο καινούργιο κουστούμι;».

— «Το κουστούμι μου του βρυκόλακα», είπα αποκαλύπτοντας τα δόντια.

— «Νόμιζα ότι θα ντυνόσουν σκελετός».

— «Όχι, αυτό ήταν την προηγούμενη εβδομάδα, πριν να βρω αυτά τα αιμοβόρικα! Τώρα, κάτσε κάτω ένα λεπτό. Άντε!», είπα τραβώντας τον από το μανίκι.

— «Για ποιο λόγο;», ρώτησε υποψιασμένος.

— «Απλώς, θέλω να δω πόσο καλά δουλεύουν».

— «Εε! Όχι!», είπε ξεφεύγοντας και τρέχοντας μακριά. «Δεν θα δαγκάσεις το λαιμό μου!».

— «Έλα τώρα Μπας!», του φώναξα. «Θα σε αφήσω να κρατήσεις όλα τα κόκκαλα που μάζεψα για το κουστούμι του σκελετού μου!».

— «Πάνε να βρεις ένα άλλο θύμα!», αντιφώναξε.

Ο Μπάστερ δεν βρισκόταν πουθενά για όλη την υπόλοιπη μέρα.

Εκείνο το βράδυ, όταν η μητέρα μου με φώναξε για φαγητό, φορούσα ακόμη τα δόντια.

— «Στο θεό σου! Με τι τρως την σούπα σου;!».

— «Με κουτάλι», απάντησα αινιγματικά, ξεχνώντας στιγμιαία την καινούργια στοματική μου προσάρτηση.

— «Το κουτάλι σου», είπε αγριοκοιτάζοντας, «δεν είναι αυτό που εννοώ».

— «Α! Λες αυτά». Χαμογέλασα, ρουφώντας τα στη θέση τους. «Είναι δόντια».

— «Ξέρω ότι είναι δόντια», είπε τρέμοντας. «Ποιανού;!».

— «Δικά μου μαμά. Τα βρήκα σήμερα το πρωί».

— «Βγάλτα από το στόμα σου αυτή τη στιγμή! Δεν είναι δικά σου!».

— «Χμ, είναι! Μόλις σου είπα ότι τα βρήκα σήμερα. Είναι

δόντια για το Halloween· πλαστικά, βλέπεις;», είπα χτυπώντας τα ελαφρά με τα νύχια μου.

— «Αυτά δεν είναι δόντια για το Halloween! Είναι τα πρόσθετα δόντια κάποιου! Είναι μασέλα!».

— «Όχι, μαμά. Το πήρες στραβά. Είναι δόντια από αυτά που τα παιδιά αγοράζουν για το Halloween και ντύνονται βρυκόλακες και τέτοια».

— «Βγάλτα τώρα! Αμέσως!».

— «Μα, μαμά», είπα κλαψουρίζοντας, «είναι απλώς πλαστικά και κάνεις μεγάλο ζήτημα για το τίποτα».

— «Είναι μεγάλο ζήτημα όταν επιμένεις να κάθεσαι εδώ, μαλώνοντας, με το στόμα γεμάτο από δόντια που δεν σου ανήκουν· ενώ κάποιος περιφέρεται χωρίς τα δόντια του. Φτύστα!».

— «Πού;»; είπα σαρκαστικά, «στη σούπα μου;».

Έχοντας αγνοήσει τα σημάδια της επικείμενης οργής της μητέρας μου, αισθάνθηκα ξαφνικά να ξεριζώνουν τα μαλλιά μου, να με τραβούνε και να με ταρακουνούνε, μέχρι που τα δόντια έπεσαν κουτρουβαλώντας... μέσα στη σούπα μου.

Ενώ καθόμουν κλαίγοντας στο τραπέζι της κουζίνας, με το κεφάλι μέσα στα χέρια μου, η μητέρα μου ψάρεψε τα δόντια από τη σούπα, τα σκούπισε και τα τύλιξε καλά σε μια χαρτοπετσέτα.

— «Θα πάω σε ορφανοτροφείο», ανήγγειλα.
— «Εσύ», έφτασε στα αυτιά μου η ηφαιστειώδης φωνή της, «δεν θα πας πουθενά αλλού, εκτός από το μπάνιο, για να βουρτσίσεις τα δικά σου δόντια και να ξεπλύνεις το στόμα σου. Ένας θεός ξέρει από πού ήρθε αυτή η μασέλα!».
— «Λοιπόν», είπα σκουπίζοντας τα δάκρυά μου, «ελπίζω να ξέρεις ότι καταστρέφεις το κουστούμι μου για το Halloween».
— «Ελπίζω να ξέρεις ότι αν δεν πας στο μπάνιο γρήγορα θα σε μαυρίσω».
— «Ό,τι πεις, αφεντικό», είπα και σύρθηκα στο μπάνιο.

Ενώ καθόμουνα στο νεροχύτη του μπάνιου, κοιτάζοντας την αντανάκλασή μου στον καθρέφτη, μασουλώντας την οδοντόκρεμα και προσπαθώντας να κάνω φούσκες, χτύπησε το κουδούνι της πόρτας. Σκούπισα γρήγορα το στόμα μου, κατέβηκα από το νεροχύτη και πήγα προς το σαλόνι, γεμάτη περιέργεια για το ποιος μπορεί να είναι ο βραδυνός μας επισκέπτης.

Πέφτοντας πάνω στη μητέρα μου, στο χωλ, δέχθηκα μια δυνατή τσιμπιά στο μπράτσο.
— «Αχ!», φώναξα με πόνο, «γιατί στο καλό με τσιμπάς μαμά;».
— «Σσσς!», ψιθύρισε σπρώχνοντάς με στο σαλόνι, όπου είδα μια ηλικιωμένη γυναίκα με άσπρα μαλλιά που έμοιαζε σαν ένα μικρό σκυλάκι κανίς, που στεκόταν κοιτάζοντας γύρω και πουθενά.
— «Γεια», είπα. Αλλά πριν να έχει την ευκαιρία να με αντιχαιρετίσει, η μητέρα μου μπήκε στο δωμάτιο.
— «Α! εδώ είσαι χρυσό μου», μου είπε γλυκά, κάνοντας σαν να μη με είχε δει όλη την μέρα. «Η κυρία Γκραντ από δω, έμαθε από κάποιον στη γειτονιά ότι σε είδαν με κάτι που της ανήκε».

Για μια στιγμή δεν μπορούσα να φανταστώ τι ήταν αυτό το «κάτι», αλλά όταν η μητέρα μου παρουσίασε το γνώριμο πακετάκι, τυλιγμένο σε χαρτοπετσέτα, αισθάνθηκα ξαφνικά ένα σπασμό στο στομάχι.
— «Ευχαριστώ πολύ», απάντησαν τα γυμνά υγρά ούλα της, καθώς έσκυψε να με χαϊδέψει στο κεφάλι. «Ξέρεις γλυκό μου», συνέχισε, «έχεις τόσο ωραία, δικά σου δόντια· φρόντιζέ τα και δεν θα χρειαστείς ποτέ αυτά», είπε ξετυλίγοντας το πακετάκι και κουνώντας την μασέλα μπροστά στα μάτια μου.

Όταν το σάλιο γέμισε το στόμα μου, προσπάθησα με όλη τη δύναμη που είχα να μην αφήσω το στομάχι μου να βγει από το στόμα μου.

Μας ευχαρίστησε ξανά, έβαλε τη μασέλα στη θέση της και μας αποχαιρέτησε.

Η μητέρα μου δεν μου είπε τίποτα, καθώς κάθισα σκυφτή σε μια γωνιά, ελπίζοντας να ξεχάσω την εικόνα του χαμογελαστού στόματος, που έφευγε ευτυχισμένο από τη ζωή μου για πάντα.

Τέλος!

Francesca Imperial

Πήγαμε χθες σε μια γιορτή. Μ' αρέσουν οι γιορτές, το ξέρεις. Κόσμος πολύς να πηγαινοέρχεται. Φώτα χρωματιστά, μουσικές, κρασί και χορός. Κι ο κόσμος μοιρασμένος στα δύο: την έβλεπα που κουνούσε τους γοφούς με λαγνεία, έλαμπε το πρόσωπό της. Ήταν το σκοτεινό αντικείμενο του πόθου τους για 10'. Για 10' ήταν γοφοί, κοιλιά και στήθια, επιθυμητά απ' όλους αυτούς γύρω, που με μάτια-πυρετό και ιδρωμένα πρόσωπα σκεφτόταν την κτήση και τη χρήση της. Κανείς σχεδόν δεν κοίταζε το πρόσωπό της. Αρκούνταν στα βυζιά και στα λαγόνια, που ρυθμικά τρεμούλιαζαν κι ανεβοκατέβαιναν, πρόκληση, υπόσχεση, ταπείνωση (εκούσια, συνειδητή).

Μικρή χόρευα πολύ συχνά τέτοιους χορούς. Η ρίζα μου η μικρασιάτικη, ρυθμός και φλόγα, τα τραγούδια της γιαγιάς μου. Έκανα το κορμί μου τόξο, τεντωμένη χορδή κι άφηνα τη μουσική να παίζει. Μέχρι που σήκωσα τα μάτια μου σε ιδρωμένα πρόσωπα κι η μουσική σταμάτησε, τα μέλη μου παραφωνία. Με μάτωσε να γίνομαι πέντε-δέκα κομμάτια προς βρώσιν, αρμονικά ταλαντευόμενα. Δεν ήμουν πια στόμα που τραγουδούσε, ήμουν σχισμή. Η φωτιά του πόθου τους και η εν δυνάμει δροσιά του. Δεν ήμουν ο πόθος. Όμως ποιός μπορούσε να μου αρνηθεί να είμαι ο πόθος. Τίναξα το κεφάλι και κάθησα. Από τότε δεν ξαναχόρεψα παρά μόνο μια φορά. Ακόμα μια φορά έγινα το σκοτεινό αντικείμενο μπροστά σε αλλοτεινούς και εν δυνάμει εραστές. Τους κοίταζα επίμονα στα μάτια κι έλεγα κανείς, μόνο εγώ, κι όποιον διαλέξω. Ναρκισισμός; Το να αγαπήσω το κορμί μου ολόκληρο κι όχι χωρίς κεφάλι; Και πες μου ποιός θα το κάνει, αν όχι πρώτα εγώ η ίδια;

Κοίταζα τα λαγόνια που ρυθμικά κουνιόταν και τα ιδρωμένα πρόσωπα. Η κόρη μου κοιμάται δίπλα ήσυχα, μικρή μεγάλη γυναίκα. Το τρυφερό της σώμα αναπαύεται, μεγαλώνει, γνωρίζει. Το τρυφερό της πρόσωπο ρωτά, ονειρεύεται, μαθαίνει. Αχ, πώς σ' αυτό τον κόσμο θα μάθει να υπάρχει περήφανη και αυτεξούσια; Αχ, που σ' αυτό τον κόσμο ακριβά πληρώνεται ο έρωτας, η ηδονή, η επιθυμία απ' τις γυναίκες; Η κόρη μας κοιμόταν ήσυχα, ευτυχισμένη που της μίλησες στο τηλέφωνο το απόγευμα, κάνοντας σχέδια για τον ερχομό σου. Σε περιμένει. Ίσως ονειρευόταν ότι έφτασες. Η κόρη μας το εν δυνάμει σκοτεινό αντικείμενο, η μικρή μεγάλη γυναίκα.

Σεπτέμβριος 1986
Ιωάννα Σαββίδου

Γυναίκα και αναπηρία

Εαν η αναπηρία περιβάλλεται από άγνοια, η οποία ευνόησε τη δημιουργία μύθων, προλήψεων και προκαταλήψεων γύρω απ' αυτή, με αποτέλεσμα τη στήριξη αρνητικής, εχθρικής και μεσαιωνικής στάσης της ελληνικής κοινωνίας απέναντι της, άγνοια και πλήρης έλλειψη ενημέρωσης υπάρχει γύρω από το θέμα «γυναίκα και αναπηρία» για τη θέση και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανάπηρη γυναίκα ζώντας στην υπάρχουσα κοινωνική πραγματικότητα.

Μιλώντας για διαφορετικά ή επιπλέον προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανάπηρη γυναίκα, εκτός των άλλων των «κοινών προβλημάτων» που υπάρχουν για τα ανάπηρα άτομα είτε αυτά ανήκουν στο ένα ή το άλλο φύλο, οι περισσότεροι άνθρωποι εκφράζουν τη έκπληξη ή την απορία τους α) για το ποιά μπορεί να είναι αυτά τα προβλήματα και β) ποιά είναι η διπλή αναπηρία της ανάπηρης γυναίκας.

Διπλή αναπηρία

Το να είσαι γυναίκα στην κοινωνία μας, συνεπάγεται ότι η εικόνα σου συνοδεύεται από τα χαρακτηριστικά που αποδίδει στο φύλο σου η κυρίαρχη κοινωνική αντίληψη της «αδύναμης παθητικής εξαρτώμενης». Χαρακτηριστικά που αποδίδει η κοινωνική αντίληψη και στα ανάπηρα άτομα.

Έτσι η ανάπηρη γυναίκα κληρονομεί εξαιτίας της επικρατούσας νοοτροπίας για το φύλο της και για την αναπηρία τα χαρακτηριστικά της αδυναμίας, εξάρτησης και αδράνειας.

Εν αντιθέσει με τον ανάπηρο άνδρα ο οποίος έχει να αντιμετωπίσει και να αγωνιστεί να απαλύνει μόνο το κοινωνικό στίγμα της αναπηρίας του.

Γιατί το να είσαι άνδρας στην κοινωνία μας σημαίνει ότι είσαι δυνατός, ανεξάρτητος. Και ο ανάπηρος άνδρας έχει τη δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε ένα ρόλο πλεονεκτικό αυτό του φύλου του, και ένα ρόλο μειονεκτικό αυτό της αναπηρίας του.

Έτσι η ανάπηρη γυναίκα παγιδευμένη δέχεται κοινωνικούς και ψυχολογικούς περιορισμούς που έχουν καθοριστικές κι αρνητικές συνέπειες στη ζωή της, καθώς και στην εξέλιξη και τη διαμόρφωση της προσωπικότητας της.

Η ανάπηρη γυναίκα οδηγείται σε rolesness (έλλειψη ρόλων) γιατί λόγω των περιορισμών αυτών δεν μπορεί να βρει την ταυτότητά της, δεν έχει τη δυνατότητα να υϊοθετήσει ή να απορρίψει το «παραδοσιακό θηλυκό μοντέλο» της συζύγου, μητέρας, νοικοκυράς, αλλά ούτε και να υϊοθετήσει τον ρόλο της ανεξάρτητης και πετυχημένης επαγγελματικά και προσωπικά γυναίκας.

Αυτοεικόνα
Κοινωνική αντίληψη
Διαπροσωπικές σχέσεις

Οπδήποτε παρεκλίνει από τα «υγιή» πρότυπα της κοινωνίας, απορρίπτεται και περιθωριοποιείται. Το πρότυπο της γυναίκας που προβάλλεται είναι η εικόνα που δεν της επιτρέπεται το ψεγάδι της οποιαδήποτε ατέλειας. Όταν π.χ. η γυναίκα με κινητική αναπηρία παρουσιάζει μια διαφορετική εικόνα, αυτόματα απορρίπτεται γιατί δεν είναι δεκτή η διαφορε-

τικότητα, η «οπτική» σ' αυτή την περίπτωση, η οποία δεν αντέχεται ούτε ακόμα ένα απλό αντίκρυσμα για να μη μιλήσουμε για περισσότερη συναναστροφή ή μεγαλύτερη αποδοχή.

Η κοινωνική αντίληψη γι' αυτή είναι περισσότερο εχθρική με αποτέλεσμα να την επηρεάζει ψυχολογικά, φορτίζοντας την με μια αρνητική για τον εαυτό της εκτίμηση (αυτοεικόνα), ενώ αυξάνεται η πιθανότητα να αναγνωρίσει τον εαυτό της σαν «ανάπηρο».

Οι ικανοί σωματικά άνδρες τηρούν μια περισσότερο αρνητική στάση προς τα ανάπηρα άτομα, απ' ότι οι ικανές σωματικά γυναίκες. Η δε στάση τους προς τις ανάπηρες γυναίκες είναι περισσότερο εχθρική. Μια τέτοια διαπίστωση ελαχιστοποιεί ή και μηδενίζει τις πιθανότητες που υπάρχουν για τη δημιουργία διαπροσωπικής σχέσης.

Η περισσότερο θετική αντίληψη των μη ανάπηρων γυναίκων, ευνοεί την ανάπτυξη σχέσεων με ανάπηρους άνδρες, οι οποίοι βρίσκοντας μια θηλυκή σύντροφο ή σύζυγο και αποκτούν στήριγμα συναισθηματικό στις προσωπικές και επαγγελματικές τους προσπάθειες.

Σημείο κοινωνικής και προσωπικής καταξίωσης και επιτυχίας για τις γυναίκες μέχρι σήμερα, αποτελεί η ύπαρξη συζύγου ή συντρόφου, κάτι που δεν ισχύει για τις ανάπηρες γυναίκες.

Συγκριτικά με τις ικανές σωματικά, είναι πιο πιθανό να μην παντρευτούν ποτέ, ή να παντρευτούν σε μεγάλη ηλικία και μόλις παντρευτούν να πάρουν διαζύγιο. Από τα άτομα που παντρεύονται ένα άτομο που απουσιάζει, είναι χωρισμένο ή είναι χήρος, τα περισσότερα άτομα είναι ανάπηρες γυναίκες παρά ανάπηροι άνδρες. Από κάποια δε στατιστικά στοιχεία μαθαίνουμε ότι είναι πιο πιθανό να εγκαταληφθεί μια ανάπηρη γυναίκα παρά ένας ανάπηρος άνδρας.

Δεν θεωρείται ότι είναι ικανή σαν σεξουαλική σύντροφος ούτε σαν μητέρα. Πολύ συχνά της συνιστάται ακόμα και από ειδικούς να μην κάνει παιδί, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που πέφτει θύμα αθέλητης στείρωσης. Γι' αυτό οι σχετικές πληροφορίες, συμβουλές και τεχνολογικές ανακαλύψεις ή έρευνες σ' αυτό τον τομέα υστερούν.

Η κοινωνική παραμέληση των σεξουαλικών και αναπαραγωγικών ρόλων των ανάπηρων γυναικών δυσχαιρένει ακόμα περισσότερο τις ήδη δυσοίωνες προοπτικές για δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων.

Σ' ένα κόσμο που είναι διαποτισμένος από αιώνων προκαταλήψεις, καλείται να πορευτεί και να αγωνιστεί η ανάπηρη γυναίκα για να καταρρίψει μύθους και ταμπού που περιβάλλουν την γυναικεία της υπόσταση και την αναπηρία.

Αγνοημένη και απομονωμένη νοιώθει πολλές φορές ή μάλλον την κάνουν να νοιώθει οι άλλοι πως δεν υπάρχει, πως δεν έχει δικαίωμα να υπάρχει. Στέρηση και ανέχεια σε όλα τα επίπεδα ζωής. Κραυγή απόγνωσης ή κραυγή διαπίστωσης. Η έμπρακτη απάντηση αναμένεται και ελπίζω να μην αργήσει να δοθεί τουλάχιστον από την πλευρά του φεμινιστικού κινήματος.

Φανή Αθανασιάδου

Συνάντηση γυναικών στις 27-28 Σεπτέμβρη 1988

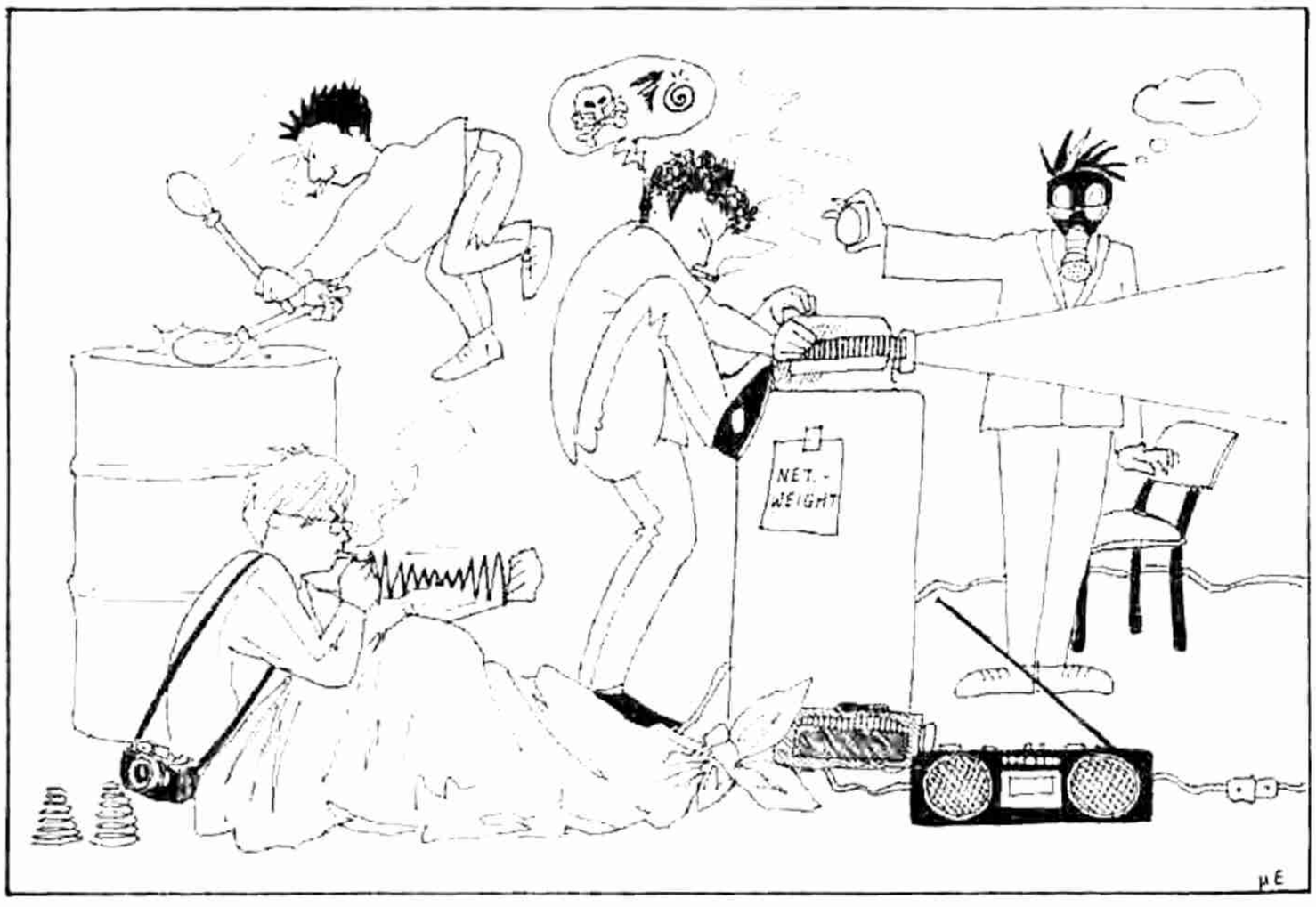

Αν και πέρασε μισός χρόνος από τη συνάντηση θα θέλαμε να πούμε δυό λόγια γι' αυτή. Συνοπτικά το πρόγραμμα ήταν:

— Την πρώτη μέρα μίλησε η Νένα Βενετσάνου με θέμα «Η γυναίκα στην Τέχνη», στη συνέχεια έκανε εισήγηση η Άνια Μέϋλεμπελτ με θέμα «Δυό άγγελοι μάχονται, η θηλυκότητα με το φεμινισμό», και αφορούσε τα προβλήματα που υφίσταται και την πάλη που κάνει μια γυναίκα συγγραφέας για το πώς πρέπει να γράφει.

Μετά τη συζήτηση για το παραπάνω θέμα είπε μερικά τραγούδια η Νένα Βενετσάνου.

— Τη δεύτερη μέρα μίλησε ξανά η Άνια Μέϋλεμπελτ με θέμα «Το παρόν και το μέλλον του γυναικείου κινήματος» (Παρακάτω δημοσιεύουμε αυτό το κείμενο).

Στη συνέχεια υπήρχε μια θεατρική παράσταση από μια ομάδα γυναικών από την Αθήνα, η οποία ήταν πολή ωραία και πρωτότυπη με κίνηση, ήχο και σλάιτς.

Η συνάντηση έκλεισε με πάρτυ.

Συνολικά ήρθαν περίπου 1.000 γυναίκες, αφού δεν επιτρεπόταν η είσοδος στους άντρες.

Δέκα, δεκαπέντε γυναίκες φτάξαμε αυτή τη συνάντηση. Με τρομερό κόπο, σωματικό και ψυχικό.

Πολλές φορές φτάσαμε κοντά στο να τα παρατήσουμε. Ε, δεν ήταν και λίγο, απ' το βγάζουμε τις αφίσσες ως το να κάνουμε κάτι αφισσοκολήσεις κυριολεκτικά με τα δόντια.

Είχαμε αναλάβει όντως τρομερή ευθύνη και υπήρχαν ελάχιστες δυνάμεις τόσο υλικές από χρήμα μηδέν, όσο και σε ανθρώπινο δυναμικό.

Κάποια στιγμή ο χαμός κόπασε και οι πρακτικές δουλειές μπήκαν σε κάποια σειρά. Φυσικά μέχρι την ώρα που θα ανοίγαμε την είσοδο εμείς κολλούσαμε εκείνες τις απαίσιες διαφάνειες με τα κολλάζ. Και μόλις τελειώσαμε ένας εφιαλτικός ήχος μας ξανάφερε στη πραγματικότητα και φτου κι απ' την αρχή.

Όμως αυτό που μας έδινε θάρρος ήταν εκείνη η υπέροχη ζωγραφιά που έκανε η Τίτυ. Κάπου απέναντι η Αγνή έφτιαχνε μετά μανίας το μπαρ, το οποιο έγινε πολύ όμορφο.

Φυσικά κατά κοινή ομολογία αυτές που ήταν οι καλές αγγελίνες οι «από μηχανής φεμινίστριες» ήταν η Μαρία και η Φράνσις.

Αγωνία και τρέξιμο για να το συμπληρώσει. Το μεγάλο άγχος της καθυστέρησης του αεροπλάνου που ερχόταν η Άνια Μέϋλεμπελτ. Τελικά φθάνει την επόμενη μέρα. Η ανθοδέσμη που πήραμε για να την υποδεχτούμε μαραίνεται. Η αγωνία μας κορυφώνεται κι όταν η Άνια, έρχεται γίνεται πολύ σύντομα φίλη μας, όσο ήταν δυνατόν στις λίγες αυτές μέρες. Οι δουλειές των ημερών της συνάντησης έγιναν με κλήρωση και στη συνέχεια με εναλλαγή σ' όλα τα πόστα. Ο σκοπός ήταν να μπορέσουμε όλες να παρακολουθήσουμε κάποιο τμήμα του φεστιβάλ, να δουλέψουμε όλες ίσα και να μην παρουσιαστεί το φαινόμενο κάποιες να δουλεύουν χειρωνακτικά και κάποιες να είναι στις συζητήσεις ή στο θέατρο κλπ.

Δυστυχώς όμως δεν πέτυχαν όλα. Οι εντάσεις και οι συγκρούσεις δεν έλειψαν ούτε απ' αυτή τη συνάντηση.

Έπεσε πολύ κλάμα, μίσος και αγάπη (ερωτική κι όχι μόνο), όλα όσα συνθέτουν ένα «καλό» γυναικείο φεστιβάλ. Η Άνια Μέϋμπελτ παίρνοντας τον ρόλο της παρηγορήτριας, προσπαθεί να μας παρηγορήσει και να μας πείσει ότι είναι ένα πολύ πολύ πετυχημένο φεστιβάλ. Τόσο κλάμα!!!

Αποφεύγοντας να κάνουμε εκτιμήσεις, θα μπορούσαμε απλά να πούμε, απ' όσα τουλάχιστον ακούσαμε από κριτικές γυναικών που ήρθαν και συμμετείχαν στο φεστιβάλ, ότι το πρώτο μας φεστιβάλ πέτυχε.

Πολλές γυναίκες ενδιαφέρθηκαν ξανά για το γυναικείο, να συζητήσουν καινούργια πράγματα, να ξανανιώσουν τι θα πει γυναικεία διασκέδαση, ακόμα και πρακτική δουλειά με τις άλλες γυναίκες.

Μετά τη συνάντηση για καιρό επήλθε η γνωστή σιγή. Η γνωστή αδράνεια που μας χαρακτηρίζει μετά από μεγάλη ένταση.

Ο καιρός της αδράνειας άρχισε να περνά, απ' τη συνάντηση έμειναν οι καλές αναμνήσεις, σε πολλές μεγάλη πίκρα και ένας μεγάλος αριθμός από γυναίκες που εκδήλωσαν το ενδιαφέρον τους για τη γυναικεία σκέψη.

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

της Άνια Μέϋλεμπελτ

Η ερώτηση που μου έκαναν γι αυτή την εισήγηση ήταν τι έγινε μ' αυτό το όμορφο, μεγάλο, αρμονικό γυναικείο κίνημα το οποίο είχαμε υποσχεθεί στον εαυτό μας;

Πριν δέκα χρόνια το μεγαλύτερο εμπόδιο για ένα μεγάλο συντονισμένο γυναικείο κίνημα, φαινόταν ότι ήταν η ύπαρξη διαφορετικών φεμινιστικών ρευμάτων με διαφορετικούς στόχους και στρατηγικές.

Τότε υπήρχαν κυρίως:
Πρώτον, ο ριζοσπαστικός φεμινισμός που έριχνε το βάρος στον σεπαρατισμό (διαχωρισμό)· έξω από τη χώρα των ανδρών όπου θα λερώναμε τα χέρια μας και οι οποίοι θα μας κολλούσαν τους ανδρικούς κανόνες. Δεύτερον, ο σοσιαλιστικός φεμινισμός ο οποίος, τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο, ήθελε να χτίσει μια γέφυρα ανάμεσα στην πάλη ενάντια στον καπιταλισμό απ' τη μια πλευρά και στην πατριαρχία απ' την άλλη πλευρά. Τρίτον, ο φεμινισμός της ισότητας, ο οποίος έριχνε το βάρος στο να δουλεύουμε μέσα στις υπάρχουσες κοινωνικές δομές και στο μοίρασμα της εξουσίας.

Αν και εδώ και εκεί, σε κάποιες περιπτώσεις, φάνηκε δυνατό να φτιάχνοντα συνασπισμοί, οι πιο πολλές δυνάμεις χρησιμοποιήθηκαν για να πάει το ένα (ρεύμα) κόντρα στο άλλο και εκτός απ' αυτό υπήρχαν και οι διαφωνίες μέσα στα ίδια τα ρεύματα.

Αν και τα πάρτυ μας και τα φεστιβάλ μας ήταν πάντα πιο ωραία απ' αυτά των αντρών, στο σημείο των διαφωνιών δεν τα καταφέρναμε πάντα καλύτερα απ' αυτούς στους οποίους μόλις είχαμε γυρίσει την πλάτη μας. Για την Joce Smit, (μια απ' τις πρώτες φεμινίστριες της Ολλανδίας), ήταν σίγουρο ότι αυτό που μας ένωνε σα γυναίκες, θα ήταν πάντα πιο ισχυρό απ' την πίστη μας στα διάφορα πολιτικά κόμματα ή ρεύματα.

Για μένα απ' την αρχή το ερώτημα ήταν αν θα ήταν δυνατό να ενώσουμε όλες τις γυναίκες, τουλάχιστον όλες τις εν ενεργεία γυναίκες, σε μία οργάνωση με ενα πρόγραμμα. Θυμάμαι τα σοσιαλιστικά - φεμινιστικά συνέδρια, όπου μερικές καλά εκπαιδευμένες γυναίκες υποστήριζαν, πως θα μπορούσαμε να κάνουμε κοινό αγώνα μόνο εάν θα συμφωνούσαμε στο θέμα των προτεραιοτήτων. Αυτό δε συνέβη ποτέ.

Η αναταραχή που ξέσπασε, όταν οι γυναίκες άρχισαν να μαλώνουν μεταξύ τους για το τι θα ήταν το πιο σημαντικό για την απελευθέρωση των γυναικών, απογοήτευσε τις πιο πολλές παρούσες γυναίκες τόσο έντονα, ώστε τα πράγματα δεν ξανάγιναν ποτέ όπως πριν.

Γυναίκες με παιδιά θέλανε περισσότερη παιδική περίθαλψη, λεσβίες γυναίκες θέλανε το δικαίωμα στη σεξουαλική αυτοδιάθεση, άλλες γυναίκες πάλι, μέσα στις οποίες ήμουν κι εγώ, δεν θέλαμε κανένα κομματικό πρόγραμμα.

Οταν μέσα σε μια τέτοια εκλεκτική ομάδα, με μερικές κοινές αφετηρίες, είναι αδύνατο να φτιαχτεί ένα κοινό πρόγραμμα, ακόμα και στα χαρτιά, τότε πώς θα γινόταν αυτό για ολόκληρο το γυναικείο κίνημα; Ειδικά όταν θέλεις κατ' αρχή να συμπεριλάβεις σ' αυτό όλες τις μη ενεργές γυναίκες.

Και όμως... Οταν μετά από τουλάχιστον 15 χρόνια προσπαθώ με το βλέμμα μιας κοινωνιολόγου να κοιτάξω πίσω σ' αυτή τη δραστήρια φεμινίστρια που ήμουν τότε, βλέπω πως τα ιδανικά αυτού του μεγάλου γυναικείου κινήματος υπήρχαν στα αλήθεια.

Οπως και η Joce Smit, πίστευα κι εγώ στην ύπαρξη μιας χώρας όπου ήθελαν να ζήσουν οι γυναίκες. Σε μικρή έκδοση βρήκα αυτή τη χώρα στο ίδιο το γυναικείο κίνημα.

Αυτό το αίσθημα ευφορίας, η αίσθηση ότι επιτέλους γύρισα σπίτι, το ότι ήξερα που ανήκα, αυτό το αίσθημα του πού ανήκω, το περιέγραφα τότε σαν μια κατάσταση έντονου ερωτισμού.

"Sisterhood is powerful" (δηλ. η αδελφοσύνη των γυναικών είναι δυναμική).

Επιτέλους κατάλαβα το πόσο είχα υποφέρει απ' την απομόνωση μου, το πόσο απομονωμένη ήμουν, κυρίως από τα άτομα του ίδιου φύλου, τα οποία όπως κι εγώ σιγά-σιγά τρελαινόταν σιωπηλά στο νοικοκυριό τους, στους ανικανοποίητους γάμους τους, στη μοναξιά της μητρότητας.

Οι γυναίκες, που όπως κι εγώ, σκεπτότανε πως κάτι δεν πήγαινε καλά με τις ίδιες, επειδή είχαμε τόσο "μη γυναικείες" φιλοδοξίες, θέλαμε να ταξιδέψουμε, να σπουδάσουμε, να ζήσουμε πιο έντονα απ' τον τρόπο που έζησαν οι μητέρες μας και θέλαμε να κάνουμε κάτι παραπάνω με τη νοημοσύνη μας απ' το να κρεμάμε καινούργιες κουρτίνες και το να μαζεύουμε ωραίες συνταγές.

Υπήρχαν κι άλλες που σαν εμένα επέμεναν να ψάχνουν με πείσμα για συντροφικότητα στους άντρες, για αγάπη η οποία θα ήταν βασισμένη στην αμοιβαία εκτίμηση.

Δεν ήμουν η μόνη που κάθε φορά γνώριζα την απογοήτευση απ' αυτό. "Η γυναίκα ψάχνει τη γυναίκα στον άντρα σ' όλη της τη ζωή", έγραψε η Ολλανδέζα ποιήτρια Maria van der Steen.

Από κείνη την στιγμή, τη στιγμή που και για μένα έφτασε θα λέγαμε ο κόμπος στο χτένι, έψαχνα αυτή τη συντροφικότητα στις γυναίκες, ΒΡΗΚΑ τον εαυτό μου στις γυναίκες. Ηταν μια μεγάλη ανακάλυψη: το να μπορείς να πεις εμείς, αντί για το σκέτο "εγώ". Εμείς, οι γυναίκες.

Σ' αυτή την αρχική περίοδο ψάχναμε κυρίως για τα κοινά μας στοιχεία. Δημιουργούσαμε μια θεωρητική υποδομή γι αυτό το εμείς οι γυναίκες. Περιγράψαμε το πώς κάνανε τις γυναίκες, στο όνομα της αγάπης, υπεύθυνες για τη σωματική και συναισθηματική φροντίδα των αντρών και των παιδιών. Το πώς η ιδεολογία της γυναικείας φύσης, μας χαλιναγωγούσε, έτσι ώστε οι

δικές μας φιλοδοξίες, ο δικός μας ερωτισμός, η δικιά μας εξυπνάδα να παραμερίζονται ή να παραδίνονται στις υπηρεσίες των αντρών. Ή όπως το είπε τόσο χαρακτηριστικά η Virginia Woolf, καθήκον μας είναι να δείξουμε το εγώ του άντρα δυο φορές μεγαλύτερο απ' αυτό που αληθινά είναι. Στο σπίτι, στον εργασιακό χώρο και στην πολιτική περιγράφαμε το πώς βρισκόμασταν σε κίνδυνο όταν προσπαθούσαμε να ξεφύγουμε απ' αυτό το καθήκον, αλλά και όταν προσπαθούσαμε να παίξουμε το ρόλο της καλής συζύγου. Το πόσο φρικτό ήταν το πρόβλημα της βίας εναντίον των γυναικών, το πρόβλημα της κακομεταχείρισης, της σεξουαλικής βίας και της αιμομιξίας, δεν το φανταζόμασταν εμείς οι αρχάριες φεμινίστριες ούτε στις πιο παρανοϊκές μας στιγμές. Δεν χρειάζεται να τα επαναλαμβάνουμε όλα αυτά. Στο μεταξύ έχουμε γράψει μια ολόκληρη βιβλιοθήκη γι' αυτά και από τότε δεν υπάρχει σχεδόν κανένα κομμάτι στην κοινωνία όπου δεν έχει γίνει η συζήτηση για τη θέση της γυναίκας.

Ακόμη κι όταν σκεπτόμαστε διαφορετικά για το τι πρέπει να κάνουμε, φτιάξαμε μια βάση που δεν μπορούμε να την αρνηθούμε πια. Ξέρουμε ότι οι γυναίκες σ' αυτή την κοινωνία είναι πολίτες δεύτερης κατηγορίας και ότι αυτό δεν είναι σωστό. Κι όμως ακόμα και τότε, στην περίοδο που φτιάξαμε μια γερή βάση κάτω από αυτό που λέμε τώρα φεμινισμός, φαινόντουσαν τα πρώτα ραγίσματα στην ενότητα στην οποία ελπίζαμε. Ακόμη θυμάμαι την αίσθηση ανησυχίας που είχα όταν βρέθηκα σ' ένα από τα πρώτα συνέδρια γυναικών κι όταν άκουγα τα θέματα που συζητούσαν οι εκεί παρούσες γυναίκες: τα προβλήματά τους με τις καθαρίστριές τους. Κατάλαβα πως οι καθαρίστριες, που στο κάτω-κάτω της γραφής ήταν κι αυτές γυναίκες, δεν ήταν εκεί. Δεν ένοιωθα συγγένεια μ' αυτές τις γυναίκες που συζητούσανε, δεν είχα καθαρίστρια τότε, όχι ακόμη, και έβρισκα πως δεν έπρεπε ν' αφήνεις μια άλλη γυναίκα να σφουγγαρίζει το πάτωμά σου. Αλλά η ερώτηση, γιατί δεν ήταν εκεί οι καθαρίστριες, δεν τέθηκε σχεδόν καθόλου, παρά μόνο στο στυλ: "Πώς μπορούμε νάρθουμε σε επαφή μ' αυτές;" Σε τελική ανάλυση το γυναικείο κίνημα ήταν και γι αυτές.

Τώρα, μετά από τόσα χρόνια, καταλαβαίνω το πόσο αφελείς είμασταν εμείς, που νομίζαμε πως μπορούσαμε να μιλάμε στο όνομα όλων των γυναικών, εμείς μια αυτονόητη πρωτοποριακή ομάδα, οι γυναίκες που είχαμε δει το φως και που το μόνο που είχαμε να κάνουμε ήταν να δώσουμε τη φωτιά της αλήθειας στις γυναίκες, οι οποίες, όπως λέγαμε τότε, δεν ήταν έτοιμες ακόμη

Μια αλαζονία, δίχως αμφιβολία με τις καλύτερες προθέσεις, που δίχως άλλο προέρχονταν από αλληλεγγύη και μια μεγάλη ανάγκη να κλείσουμε το χάσμα ανάμεσα σε μας και τις "άλλες", αλλά χωρίς να αναρωτηθούμε εάν μπορούσαμε να μιλήσουμε στο όνομα όλων των γυναικών.

Αυτή η εισήγηση ασχολείται με την ερώτηση για την ενότητα του γυναικείου κινήματος, με την ερώτηση για το τί απέγιναν τα παλιά ιδανικά της ελευθερίας, της ισότητας και της αδελφοσύνης των γυναικών. Δεν θα μιλήσω για το τι καταφέραμε εν τω μεταξύ, αν και στα μάτια μου αυτά είναι πολλά. Αν και η συγκεκριμένη κατάσταση για τις γυναίκες στον εργασιακό χώρο και στο πολιτικό σύστημα εξουσίας συνεχίζει να είναι αρκετά πίσω απ' αυτές που λέμε εν τω μεταξύ φυσιολογικές, καθωσπρέπει ανθρώπινες σχέσεις, υπήρξε όντως σ' ένα σχετικά μικρό χρονικό διάστημα μια σημαντική αλλαγή στην σκέψη των γυναικών, και ως ένα βαθμό και στη σκέψη των ανδρών. Και το τι συνέπειες θα έχει αυτό, το τόσο πιο ισχυρό αίσθημα σιγουριάς του εαυτού των γυναικών, αυτό είναι κάτι που δύσκολα προβλέπεται. Σαν δραστήρια φεμινίστρια δεν είμαι φυσικά καθόλου ικανοποιημένη, αλλά σαν κοινωνιολόγος πρέπει να παραδεχτώ πως όλα συνέβησαν τρομερά γρήγορα, πως δεν μπορούσαν σχεδόν να συμβούν πιο γρήγορα. Το ερώτημα για την ενότητα του γυναικείου κινήματος μπορεί ν' απαντηθεί σε διάφορα επίπεδα. Θα μπορούσαμε να κάνουμε συγκρίσεις με την άνοδο και την κάθοδο άλλων κοινωνικών κινημάτων της δεκαετίας του '60 και του '70. Θα μπορούσαμε να κάνουμε μια ιστορική μελέτη, βλέποντας τον φεμινισμό σαν μια γραμμή που περνάει μέσα απ' την ιστορία, μια γραμμή από κάθε φορά καινούργια κύματα κινημάτων γυναικών, που παλεύουν για τα δικαιώματά τους, και να αναρωτηθούμε γιατί κάθε φορά αυτά τα κύματα, κι αυτό τώρα δεν είναι το δεύτερο κύμα, αλλά το νιοστό, υποχωρούν πάλι σιγά σιγά.

Θα μπορούσαμε να τραβήξουμε γραμμές στην πολιτική εποχή στην οποία βρισκόμαστε. Το γυναικείο κίνημα δεν υπάρχει σ' ένα αεροστεγές κενό. Το ότι τα πάμε οικονομικά χειρότερα απ' ότι πριν δέκα χρόνια, αυτό δεν μπορούμε να το αγνοήσουμε.

Φαίνεται πως βρισκόμαστε σε μια περίοδο όπου πρέπει να βάλουμε πιο πολύ τις δυνάμεις μας στο να κρατήσουμε αυτά που ήδη αποκτήσαμε απ' ότι στο να αποκτήσουμε καινούργιες νίκες. Αυτό είναι απογοητευτικό, και σίγουρα είναι ένας λόγος για τον οποίο πιο λίγες γυναίκες απ' ότι παλιά, είναι πρόθυμες να μπουν στην ουρά για να δυναμώσουν το κίνημά μας. Και σίγουρα πριν 15 χρόνια ήταν πολύ πιο συναρπαστικό και ωραίο απ' ότι τώρα, να γίνει κάποια φεμινίστρια. Για το πολιτικό καθεστώς, από το οποίο το γυναικείο κίνημα είναι ένας παράγων, δεν θέλω να μιλήσω τώρα, απλώς θέλω να το αναφέρω επειδή υποψιάζομαι ότι εμείς σα γυναίκες, έχουμε αρκετά την τάση να νομίζουμε πως τα κατορθώματά μας είναι αποτέλεσμα τύχης, και πως για τις αποτυχίες φταίμε εμείς. Αυτό που κατορθώσαμε είναι στ' αλήθεια δική μας δουλειά, πράγμα για το οποίο μπορούμε να είμαστε περήφανες και για ό,τι δεν κατορθώσαμε μέχρι τώρα, δεν φταίμε μόνο εμείς.

Εχοντας πει αυτά, ήρθε η ώρα για αυτοκριτική. Θέλω ν' αλλάξω την ερώτηση τι απέγινε αυτό το όμορφο, μεγάλο, ενωμένο γυναικείο κίνημα, με την ερώτηση πώς γίνεται ότι τόσες πολλές γυναίκες δεν ενώθηκαν στο γυναικείο κίνημα και δεν μετατράπηκαν στη σωστή, κατά τη γνώμη μας, μάρκα φεμινίστριας, ενώ το γυναικείο κίνημα είχε σκοπό να υπάρχει γι αυτές. Θυμάμαι ακόμη, με ποια ένταση αντιδρούσα στα αριστερά παλλικάρια, που με κατηγορούσαν σα νεοφώτιστη φεμινίστρια πως συμετείχα σε ένα ελιτίστικο κίνημα. Ολη αυτή την ιδέα πως οι γυναίκες σαν γυναίκες θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ένα κίνημα μαζί, την θεωρούσαν τελείως παράλογη και λανθασμένη. Στην ουσία επαναλαμβάνοντας τους πρωτόγονους πατριαρχικούς Μαρξ και Εγκελς, λέγανε πως υπάρχουν δύο είδη γυναικών. Πρώτον οι αστές γυναίκες, οι σύζυγοι των καπιταλιστών, οι κυρίες Philips, ας πούμε, οι οποίες δεν ήταν καθόλου καταπιεσμένες αλλά αντίθετα καταπίεζαν του οδηγούς τους και τις καθαρίστριές τους. Μ' αυτές δεν είχε να πει τίποτα ένας σωστός σοσιαλιστής.

Και έπειτα υπήρχαν οι γυναίκες του προλεταριάτου, οι οποίες ήταν μεν καταπιεσμένες, αλλά το ίδιο ήταν και οι άντρες της τάξης τους, οπότε αυτές δεν είχαν να πουν τίποτα με το γυναικείο κίνημα. Δεν ήθελα ν' ακούσω τίποτα απ' αυτά που λέγανε. Εγώ έβλεπα την προσπάθεια των αντρών να χωρίσουν τις γυναίκες σε δυο "στρατόπεδα", πιο πολύ σαν ένα φόβο, ότι ο φεμινισμός θα χώριζε το αριστερό κίνημα. Και αυτό

το έκανε. Εβλεπα σε προσωπικό επίπεδο τον φόβο των αντρών πως θα τους αφήναμε στα κρύα του λουτρού. Κι αυτό έγινε. Ηταν φανερό ότι αυτοί οι ίδιοι οι άντρες δεν ενδιαφερότανε για το τι συνέβαινε στην προσωπική πλευρά της ύπαρξης, κυρίως γιατί δεν τους συνέφερε να ενδιαφέρθούν. Κι αυτό τους ωφελούσε.

Για μένα ήταν ξεκάθαρο πως και οι λεγόμενες αστές γυναίκες ήταν καταπιεσμένες. Η μητέρα μου ήταν περίπου μια "κυρία Philips". Κι αυτή έπρεπε κάθε φορά να ζητάει χρήματα για το νοικοκυριό κι ας είχε καθαρίστρια. Κι όσο για το ότι ο σοσιαλισμός θα μας απελευθέρωνε, έφτανε να δει κανείς του σοσιαλιστές μας γείτονες για να καταλάβει πως εκεί είχε γίνει μόνο μισή επανάσταση.

Δεν ένιωθα ελιτίστρια. Δεν ήξερα σχεδόν πώς να μαζέψω τα λεφτά για το λογαριασμό του ρεύματος, το δικό μου και του παιδιού μου. Ζούσα στην ακαταστασία, όπως κάνανε κι άλλες απ' αυτές τις παλιές φεμινίστριες, κυκλοφορούσα με χαλασμένα μπλου-τζην, δεν πήγαινα στο κομμωτήριο, σπούδαζα. Και προφανώς δεν συνειδητοποιούσα πως αυτή η φτώχεια, ήταν εθελοντική και προσωρινή και πως απλά ασχολιόμουνα με το να καλυτερέψω τη θέση μου. Τώρα έχω καθαρίστρια και τα τζην μου είναι της σωστής μάρκας.

Ανήκω και ανήκα ακόμη και τότε σε μια ελίτ, δηλαδή στις γυναίκες με συγκεκριμένη ελευθερία εκλογής. Για παράδειγμα έχω τη δυνατότητα να πετάξω έναν εραστή στα σκουπίδια, χωρίς αυτό να σημαίνει για μένα μια δραστική πτώση στο εισόδημα, όπως ισχύει για τις πιο πολλές γυναίκες που δεν θέλουν πια τον άντρα τους. Αυτές οι πρώτες φεμινίστριες, είτε ήταν λίγο κυριλέ, είτε, ήταν πιο νέες, πιο φτωχές και πιο ακατάστατες, ήταν ελίτ. Δεν πρέπει να νιώθουμε άσχημα γι αυτό. Οταν βλέπουμε την ιστορία, φαίνεται πως τις σημαντικές αλλαγές τις άρχισαν άνθρωποι που μπορούσαν να επιτρέψουν στον εαυτό τους μια κάποια ελευθερία, όχι άνθρωποι που χρειαζόντουσαν όλες τις δυνάμεις τους για να επιβιώσουν. Ομως πρέπει να το επισημάνουμε. Δεν μπορούμε να μείνουμε στην έκφραση κλισέ πως οι διαφορές δεν έχουν σημασία, επειδή είμαστε πρώτα απ' όλα γυναίκες.

Πρέπει να το επισημάνουμε γιατί διαφορετικά δεν θα καταλάβουμε γιατί υπάρχουν τόσες πολλές γυναίκες που δεν έβλεπαν τίποτα, δεν βλέπουν τίποτα στις προτεραιότητές μας, στις επιλογές μας, στον τρόπο ζωής μας.

Κάποτε στα πρώτα χρόνια, μια ομάδα φεμινιστριών ήθελε να αναστατώσει τα καλλιστεία για την Μις Ολλανδία.

Προφανώς είχαμε συννενοηθεί πως αυτή η δράση δε θα στρεφόταν εναντίον των κοριτσιών που θα περπατούσαν με τα μαγιό τους, αλλά εναντίον των αντρών πο. τα είχαν οργανώσει, που καθόταν εκεί πίσω απ' τ) τραπέζι επιλέγοντας τις γυναίκες σαν να ήταν ζώα. Προφανώς η ιστορία αυτή απέτυχε σε σχέση με τα κορίτσια που δεν περίμεναν καθόλου τις φεμινίστριες νάρθουν να τις σώσουν απ' τα χέρια των σεξιστών. Οι φεμινίστριες παρείναι άσχημες για να μπορούν να βρουν άντρα, απλώς ζηλεύουν, είπαν στους δημοσιογράφους.

Σκεπτόμενη μετά ότι δεν ήταν θέμα γυναικών απ' τη μια πλευρά, που είχαν δει το φως, "εμείς", και γυναικών απ' την άλλη πλευρά, που δεν είχαν φτάσει ακόμη "εκεί". Ηταν μια σύγκρουση μεταξύ γυναικών όπου όλες σπούδαζαν και είχαν τη δυνατότητα να ντύνονται όπως τους κάπνιζε απ' τη μια, και γυναικών απ' την άλλη, για τις οποίες το γεγονός ότι ήταν όμορφες και νέες φαινόταν περίπου σαν ο μόνος τρόπος για

να φτάσουν κάπου.

Αυτό που βλέπαμε εμείς σαν ακραία εξάρτηση απ΄ τους άντρες, αυτές το έβλεπαν σαν μια προσπάθεια για ανεξαρτησία κι εκείνη τη στιγμή ερχόμασταν εμείς για να τους πούμε ότι ήταν ηλίθιες. Δεν είναι και θαύμα ότι δεν ήρθαν να δηλώσουν αυθόρμητα φεμινίστριες. Η δικιά μας ιστορία σαν γυναικείο κίνημα είναι γεμάτη με τέτοια περιστατικά, το οποία φανερώνουν πως δεν ζούμε μόνο σε μια κοινωνία με μια αβάσταχτη και άδικη ανισότητα μεταξύ των δύο φύλων, αλλά πως υπάρχουν και άλλες διαφορές, ταξικές διαφορές, διαφορές στην εθνική προέλευση. Το οποίο σημαίνει πως δεν είναι δουλειά της μιας ομάδας γυναικών να κανονίζει για την άλλη ομάδα ποιές θά έπρεπε να είναι οι προτεραιότητές της, το πώς θα έπρεπε να είναι η χειραφέτησή τους.

Αυτή τη σκέψη δεν την έκανα τελείως μόνη μου. Οπως χρειάστηκαν οι άντρες ένα δυνατό χτύπημα στο κεφάλι για ν΄ απελευθερωθούν από τα σοβαρά τυφλά σημεία τους, έτσι χρειάστηκε να γίνουν μερικές οδυνηρές συγκρούσεις στο γυναικείο κίνημα για να συνειδητοποιήσω το πόσο περιορισμένη ήταν η άποψη μου.

Ενώ τα χρόνια του ΄70 ήταν τα χρόνια της ομοιότητας μεταξύ των γυναικών, τα χρόνια του ΄80 είναι αυτά της διαφοράς μεταξύ τους. Φαίνεται πως χωρίς συγκρούσεις δεν γίνεται αυτό. Ενα από τα πρώτα ραγίσματα στην φαινομενική ενότητα, ήταν μεταξύ λεσβιών και ετεροφυλόφιλων γυναικών. Σχεδόν όλες έχουν ξεχάσει εν τω μεταξύ πως η κατάληψη της κλινικής Μπλούμεν Χόφε, είχε αρχίσει από μια ομάδα λεσβιών. (Η Μπλούμεν Χόφε ήταν μια κλινική για εκτρώσεις που ήθελε τότε να κλείσει η Χριστιανοδημοκρατική κυβέρνηση.)

Καμιά δεν σκέφτηκε τότε πως μερικές γυναίκες, που ήταν οι τελευταίες που θα είχαν ανάγκη από μια τέτοια κλινική, άρχισαν από μια αυτονόητη αλληλεγγύη την κατάληψη. Αντίστροφα όμως, η αλληλεγγύη των ετεροφυλόφιλων γυναικών, υπήρξε πολύ λιγότερο αυτονόητη. Πολλές γυναίκες δεν τολμούσαν να συμμετέχουν σε πορείες ομοφυλόφιλων από φόβο μήπως ο κόσμος τις περάσει για ομοφυλόφιλες, ή αντιδρούσαν με αγανάκτηση όταν ένας άντρας υπονοούσε πως μάλλον γι αυτό προτιμούσε την παρέα των γυναικών από την δικιά του. Μετά από τις ξεχωριστές ομάδες των λεσβιών ακολούθησαν πολλές άλλες: μεγάλες γυναίκες που μας έβλεπαν σαν κορίτσια, κορίτσια που μας έβλεπαν σαν γριές, μαύρες γυναίκες που μας λέγανε, με το δίκιο τους, πως κάναμε το ίδιο λάθος μ΄ αυτό που τόσο μας ενοχλούσε στους άντρες, δηλαδή να μιλάμε εκ μέρους τους, χωρίς στην ουσία να ενδιαφερόμαστε. Εβραίες γυναίκες, ανάπηρες γυναίκες, η λίστα εν τω μεταξύ είναι σχεδόν ατέλειωτη.

Μπορούμε να το εκτιμήσουμε με διαφορετικούς τρόπους. Μπορούμε να λυπόμαστε βλέποντάς τα σα μια διάσπαση, σαν εύα απόσπασμα απ΄ αυτό που θα έπρεπε να είχε γίνει ένα ενωμένο γυναικείο κίνημα. Μπορούμε όμως και να το δούμε, όπως το προτιμάω εγώ, σαν μια απόδειξη του γεγονότος πως απ΄ όλα τα κύματα του γυναικείου κινήματος που υπήρξαν, κανένα δεν έφτασε σε τόσες πολλές διαφορετικές γυναίκες απ΄ ότι το σημερινό. Και πως ένα κεντρικό μήνυμα έχει φτάσει εκεί δυνατό και ξεκάθαρο: το μήνυμα που λέει ότι το θέμα είναι πως οι γυναίκες δεν περιμένουν αδιάφορες μέχρι νάρθει κάποιος για να τις υποστηρίξει, αλλά οι ίδιες κανονίζουν το τι θέλουν και το πώς θα το πάρουν.

Ακόμα κι όταν αυτό σημαίνει πως αυτές οι ίδιες γυναίκες θα γυρίσουν την πλάτη τους κριτικά σ΄ αυτή την πρωτοπορία (αυτοδιοριζόμενη πρωτοπορία), που τα έχει σκεφτεί όλα γι αυτές. Κι έτσι καθόμαστε και κοιτάμε γύρω μας. Εμείς οι βετεράνες, σ΄ όλα αυτά που έχουν μπει σε κίνηση. Γυναίκες στην πυροσβεστική και γυναίκες στο ναυτικό, φεμινίστριες αγρότισες, γυναίκες στην εκκλησία, γυναίκες σαδομαζοχίστριες ντυμένες σε μαύρο δέρμα, φεμινίστριες πόρνες. Ακόμα και στις πιο άγριες φαντασιώσεις μου του τότε, όταν σκεφτόμουνα ακόμη πως η επανάσταση μπορούσε να ξεσπάσει ανά πάσα στιγμή, δεν θα μπορούσα να σκεφτώ κάτι τέτοιο. Ισως η επανάσταση να έχει ξεσπάσει και δεν την αναγνωρίζω, απλώς επειδή τη φανταζόμουνα αλλιώς.

Μάθαμε πολλά απ΄ αυτά, απ΄ αυτές τις καλοπροαίρετες αλλά αλλαζονικές προσπάθειες να κάνουμε αποστολή στις υποανάπτυκτες περιοχές. Πόσες φορές δεν έχω ακούσει από τους κοινωνικούς λειτουργούς (με τους οποίους συνεργάζομαι συχνά), πως οι γυναίκες "τους", βρίζουν μεν τους άντρες τους, αλλά απ΄ την άλλη δεν θέλουν ν΄ ακούσουν τίποτα για φεμινισμό. Γιατί ο φεμινισμός είναι τόσο... θα λέγανε εναντίον του άντρα, εναντίον της οικογένειας, εναντίον της νοικοκυράς, οι φεμινίστριες υποστηρίζουν πως πρέπει να είσαι λεσβία, πως πρέπει να φορέσεις αυτές τις φόρμες, πως δεν πρέπει να κάνεις πια παιδιά κλπ. Θυμάμαι ακόμη πως αντιδρούσαμε στην αρχή σ΄ όλα αυτά. Υπομονετικά εξηγούσαμε πως αυτές ήταν προκαταλήψεις που τις διέδιδε κυρίως ο τύπος, πως δεν είμασταν καθόλου εναντίον της νοικοκυράς, δεν είμασταν εμείς αυτές που είχαν σκεφτεί τη σωστή θεωρία για την εργασία της νοικοκυράς, και δεν είμασταν εναντίον των αντρών, ε. δηλαδή λίγο μόνο, κι όσο για τον λεσβιασμό; Αυτόν

του επιλέγεις, μόνο εάν ήθελες εσύ η ίδια, έτσι δεν είναι; Κι όσον αφορά τρις φόρμες, αυτό ήταν απλώς πρακτικό, αν αυτές προτιμούσαν να σκοντάφτουν μ' αυτά τα ψηλά τακούνια και τις στενές φούστες, τότε εμείς δεν είμασταν ενάντια σ' αυτό..., αντί να ακούσουμε τι είχαν να μας πουν αυτές, οι άλλες γυναίκες, στις οποίες τόσο πολύ θέλαμε να φτάσουν οι ιδέες μας. Για παράδειγμα η γυναίκα που μένει στο σπίτι για τα παιδιά της. Εμείς το θεωρούμε κακό αυτό για τη χειραφέτηση, κι έχουμε τους λόγους μας. Αν υπάρχει ένας παράγων που χαλάει την ανεξαρτησία των γυναικών, αυτός είναι η έλειψη εισοδήματος της ίδιας της γυναίκας. Αλλά αυτή η γυναίκα δεν σύγκρινε τη θέση της μ' αυτή ενός άντρα με μια καλοπληρωμένη δουλειά, όπως έκανα εγώ. Σύγκρινε τη θέση της μ' αυτή της μητέρας της, που εκτός απ' τη δουλειά του σπιτιού μιας μεγάλης οικογένειας, έπρεπε να δεχτεί οποιαδήποτε δουλειά της προσφέρανε, π.χ. καθάρισμα άλλων σπιτιών, και η οποία είχε φθαρεί νωρίς. Σύγκρινε τη θέση της μ' αυτή του άντρα της, που έκανε μια δουλειά απ' την οποία μπορούσε να βγάλει πολύ λίγη ικανοποίηση, αλλά απ' την οποία είχε την τύχη να βγάζει τόσο μισθό, ώστε αυτή νάχει την πολυτέλεια να έχει για μερικά χρόνια καιρό για τα παιδιά της. Και ερχόντουσαν αυτές οι φεμινίστριες να της εξηγήσουν πως ήταν ηλίθια που δεν πήγαινε και τα βράδυα να καθαρίσει γραφεία;

Αυτό που θέλω να πω μ' αυτό το παράδειγμα, και θα μπορούσα να δώσω πολλά, δεν είναι ότι πρέπει να πετάξουμε όλες τις απόψεις που έχουμε μαζέψει ως τώρα, τους σκοπούς που τότε θέσαμε, τις αρχές που διατυπώσαμε γιατί αυτές ισχύουν στ' αλήθεια. Ενα ανεξάρτητο εισόδημα, το δικαίωμα για οποιοδήποτε είδος εργασίας, το δικαίωμα για εκπαίδευση, το δικαίωμα στις διοικητικές θέσεις, το δικαίωμα για τη δική μας σεξουαλική προτίμηση, αυτά ισχύουν ακόμη χωρίς καμμιά έκπτωση.

Θα έπρεπε όμως εν τω μεταξύ να ρίξουμε την προσοχή μας στο γεγονός ότι ο δρόμος για εκεί μπορεί να είναι για πολλές γυναίκες διαφορετικός. Δεν εναπόκειται σε μας να θέσουμε το ποια θα ήταν η πρώτη προτεραιότητα για τις άλλες γυναίκες, στο δικό τους δρόμο για τη χειραφέτηση. Δεν εναπόκειται σε μας να βάλουμε όλα αυτά σε μια τάξη προτεραιοτήτων. Γιατί πρέπει να καταλάβουμε πως υπάρχουν π.χ. γυναίκες για τις οποίες η προτεραιότητα δεν είναι στο να ξεκινήσουν έναν αγώνα εναντίον του άντρα τους ή ακόμα να τον διώξουν μια και καλή. Για πολλές γυναίκες το να διώξουν τον άντρα τους δεν σημαίνει τίποτε παραπάνω απ' τη φτώχια. Εκτός απ' τις γυναίκες που δεν έχουν τη δυνατότητα να το κάνουν, υπάρχουν και γυναίκες που δεν το θέλουν. Επειδή π.χ., εκτός απ' τον αγώνα εναντίον του άντρα τους κάποιες γυναίκες έχουν να κάνουν κι ένα αγώνα κοινό με τον άντρα τους. Ενάντια στον ρατσισμό, για παράδειγμα. Η ενάντια σ' ένα είδος διακρίσεων για το οποίο δεν υπάρχει συγκεκριμένη ορολογία: ταξισμός θα μπορούσε να ειπωθεί, δηλ. το να περιφρονεί κανείς τους ανθρώπους με λιγότερο εισόδημα ή χαμηλότερη εκπαίδευση.

Ο φεμινισμός παρουσιάζεται εν τω μεταξύ να είναι πολύ πιο περίπλοκος, από το να καταργηθεί απλώς η ανισότητα μεταξύ των φύλων. Και τώρα πια καταλαβαίνω γιατί ένας ακραίος σεπαρατισμός κρατάει το γυναικείο κίνημα μικρό. Δεν είναι μόνο θέμα προτίμησης το αν θέλει κάποια να περνάει το μεγαλύτερο κομμάτι του χρόνου της στην παρέα των γυναικών, ούτε θέμα μόνο πολιτικών επιλογών. Χωρίς να θέλω να μειώσω την αξία των δικών μας γυναικείων ομάδων ή οργανώσεων, γιατί χωρίς αυτές δεν θα είχαμε καταφέρει τίποτα, κατάλαβα ωστόσο ότι ένας ακραίος σεπαρατισμός δεν αποκλείει μόνο τους άντρες, αποκλείει και τις γυναίκες με διπλή πίστη κι αυτές είναι πολλές. Ολες οι γυναίκες που έχουν να κάνουν μ' ένα άλλο είδος καταπίεσης εκτός απ' το σεξισμό.

Ο σημερινός μας φεμινισμός είναι γεμάτος απ' τις πιο ενδιαφέρουσες αντιφάσεις και παραδοξολογίες. Για να μπορέσουμε να καταφέρουμε κάτι σε πολιτικό επίπεδο, πρέπει να βάλουμε τις προτεραιότητές μας και να ενωθούμε. Αλλά η κάθε προσπάθεια για να βάλουμε προτεραιότητες στο όνομα όλων των γυναικών θα προκαλέσει αντίδραση και σίγουρα όχι μόνο στους άντρες. Για παράδειγμα θα αντιδράσουν οι συντηρητικές γυναίκες, οι γυναίκες που έχουν βρει τη σωτηρία τους στην παραδοσιακή οικογενειακή ζωή με το κανονισμένο μοίρασμα των ρόλων. Εχουμε συνηθίσει να το βλέπουμε αυτό σαν έλλειψη πολιτικής κατανόησης, μια έλλειψη συνειδητοποίησης της δικιάς τους θέσης. Αλλά είναι τόσο απλό; Ας φανταστούμε τη γυναίκα που διάλεξε αυτή τη ζωή. Κι ας σκεφτούμε πως αυτό έγινε σε μια εποχή, όπου δεν υπήρχαν και πολλές εναλλακτικές λύσεις για τις γυναίκες (η γενιά που ενηλικιώθηκε λίγο πριν τον πόλεμο δεχόταν μεγάλη πίεση). Δίνεται σ' αυτές τις γυναίκες η εικόνα του μέλλοντος όπου όλες οι γυναίκες θα βγάζουν τα δικά τους λεφτά, η διατροφή θα έχει καταργηθεί, εκτός ίσως από μια εισφορά για τα παιδιά. Τις βλέπω να σκέφτονται, για φαντάσου να γίνει αυτό. Για φαντάσου να μην έχω κανένα ατού πια στα χέρια μου για να δείξω στον άνδρα μου τις ευθύνες του απέναντι σε μένα και απέναντι στα παιδιά. Τι θα τον εμποδίσει να βγεί απ' την πόρτα, να βρει μια πιο νέα γυναίκα, να φτιάξει μια καινούργια φωλιά, χωρίς να ενδιαφερθεί για την παλιά; Μπορούμε βέβαια να πούμε πως όλα αυτά δεν θα γίνουν τόσο γρήγορα. Αλλά αυτή ήδη βλέπει τα κακά σημάδια. Το ποσοστό διαζυγίων έχει αυξηθεί, η φτώχια αυξάνεται ειδικά για τις γυναίκες που ζουν μόνες τους, η διατροφή πολλές φορές δεν πληρώνεται. Για να μάθει κάποιο επάγγελμα είναι αργά. Για να ξαναπαντρευτεί δύσκολο έως αδύνατο. Μ' αυτά που μπορεί να κάνει μόνο για εθελοντική δουλειά θα την έπαιρναν. Θέλω να πω, πως δεν μπορούμε να εξαλείψουμε τις φοβίες τους, λέγοντας απλά πως μια τέτοια γυναίκα δεν ξέρει που είναι το συμφέρον της. Ισως αυτή να ξέρει καλύτερα από μας. "Να καταργηθεί η οικογένεια", έγραφα πολύ απλά σ' ένα απ' τα πρώτα άρθρα μου, χωρίς να συνειδητοποιήσω πως αυτό για μένα μπορεί να ήταν ένα ωραίο μέλλον. Ομως για άλλες γυναίκες, θα ήταν πιο πολύ κάτι σαν εφιάλτης. Εχουμε να κάνουμε με διαφορές στη θέση μας, έχουμε να κάνουμε με διαφορετικές ευκαιρίες για εξέλιξη, κι αυτή είναι μια απ' τις παραδοξολογίες με τις οποίες παλεύει το γυναικείο κίνημα. Φαίνεται ότι το παλιό σύνθημα ελευθερία, ισότητα κι αδελφοσύνη των γυναικών δεν συνεπάγεται και τόσο εύκολα. Γιατί δεν υπάρχει η ανισότητα μόνο μεταξύ αντρών και γυναικών, αλλά και η ανισότητα μεταξύ

των γυναικών. Κι όταν κάποια γυναίκα αποκτά κάποιες ελευθερίες, αυτό δεν σημαίνει ότι η ισότητα γίνεται πιο μεγάλη ανάμεσα σ΄ αυτή και τις υπόλοιπες αδελφές της. Παλεύουμε με τα αντιφατικά ιδανικά, αυτά της προσωπικής εξέλιξης και της συλλογικότητας. Το "εγώ" και το "εμείς". Παραπάνω "εγώ" και το γυναικείο κίνημα θα πρόσφερε απλά ένα προσχηματάκι για τις γυναίκες που θα τα κατάφερναν και χωρίς το κίνημα. Παραπάνω "εμείς" και θα εμποδίσει απλά τις φιλόδοξες γυναίκες στην εξέλιξη τους, θα τρομάξει τις ξεροκέφαλες γυναίκες για να ενωθούν, θα δίνει στις γυναίκες την αίσθηση ότι πάλι χειραγωγούνται. Η αλληλεγγύη, η αδελφοσύνη των γυναικών, είναι το μόνο με το οποίο μπορούμε να μειώσουμε την ένταση ματαξύ των δύο πόλων. Αλλά αυτή η αδελφοσύνη δεν υπάρχει όταν δεν μπορούμε να δεχθούμε τις διαφορές μεταξύ των γυναικών. Στο γυναικείο κίνημα δεν χειριζόμαστε πάντα πολύ καλά αυτές τις διαφορές. Θέλουμε να κερδίζουν παραπάνω λεφτά οι γυναίκες, αλλά καμμιά φορά δεν το ανεχόμαστε σχεδόν καθόλου, όταν μια από μας παίρνει ένα αληθινά ανδρικό μισθό, ενώ η άλλη παίρνει ακόμη επίδομα ανεργίας. Θέλουμε πιο πολλές γυναίκες να καταλαμβάνουν διοικητικές θέσεις, αλλά μόλις μπαίνει π.χ. η Hedi d΄Ancona, σαν υφυπουργός σ΄ ένα μεγάλο αυτοκίνητο της δουλειάς -και γιατί όχι;- την κράζουν σ΄ένα φεμινιστικό τηλεοπτικό πρόγραμμα. Γιατί αυτή κι όχι εμείς; Μιλάμε για ελευθερία επιλογών στις γυναίκες, αλλά μερικές φεμινίστριες παραζέρουν καλύ πιές θα έπρεπε να είναι οι επιλογές των άλλων γυνακών. Και βέβαια πρέπει να βγάζεις τα δικά σου λεφτά, αλλά όχι και σαν πόρνη ! Και βέβαια μπορείς να επιλέξεις με ποιά/ποιόν θέλεις να κάνεις έρωτα, εκτός εάν είναι άντρας ! Και βέβαια μπορείς να επιλέξεις τι θα φοράς, αλλά αυτό που φοράς τώρα, ε, αυτό δεν πάει. Sisterhood is powerfull, it can Kill you (δηλ. η αδελφοσύνη των γυναικών είναι γεμάτη δύναμη, μπορεί να σε σκοτώσει), έγραψα κάποτε κυνικά, όταν ανακάλυψα ότι σαν φεμινίστριες, νιώθουμε μεταξύ μας την αλληλεγγύη κυρίως στις αδυναμίες μας, παρά στην δύναμη μας. Στο όνομα της ισότητας και της οριζοντιοποίησης, πολύ συχνά προσπαθούμε να κόψουμε το κεφάλι αυτής που παραπάει γρήγορα ή που είναι διαφορετική ή που ξεφεύγει απ΄τους κανόνες.

Δεν ξέρουμε πώς να χειριστούμε τα αισθήματα ανταγωνισμού, ζήλειας και κακίας, τα οποία εμείς σαν φεμινίστριες δεν θάπρεπε να έχουμε. Αλλά τα οποία ποτέ δεν μπορούμε να διώξουμε τελείως. Και τα οποία ακριβώς επειδή δεν πρέπει να τα έχουμε παίρνουν πολλές φορές το σχήμα κρυμένης μάχης για την εξουσία και την προσοχή.. Δηλ. έλλειψη ανεκτικότητας, ένας δογματισμός στο όνομα των φεμινιστικών αρχών, το να κρίνει η μια την άλλη με τον φεμινιστικό χάρακα. Λες και είμαστε άνθρωποι ! Μ΄ άλλα λόγια η αδελφοσύνη των γυναικών δε είναι απλή. Για να το πούμε αλλιώς, με τα λόγια μιας Αμερικανίδας αδελφής. "Sisterhood is powerful, but difficult and not achilued" (Η αδελφοσύνη των γυναικών είναι δυναμική, αλλά δύσκολη και δεν έχει κατορθωθεί.)

Ας επιστρέψουμε στην ερώτηση, που πήγε αυτό το ωραίο ενωμένο γυναικείο κίνημα; Υπήρξε καθόλου; ΄Η πρέπει νάρθει: Θάρθει καθόλου; Οχι, λέω εγώ, όταν περιμένουμε ότι θα είναι δυνατόν στο όνομα όλων των γυναικών να υπάρξει ένας τύπος οργάνωσης και ένα πρόγραμμα. Τότε δεν θάρθει. Η κάθε προσπάθεια για να επιβάλλουμε μια ενότητα, αποκλείει από μόνη της γυναίκες και μ΄ αυτόν τον τρόπο χάνουμε την πιο σημαντική μας αρχή: ότι το γυναικείο κίνημα υπάρχει κατ΄ αρχήν γι όλες τις γυναίκες. Αλλά ας ξεκινήσουμε απ΄ την ιδέα πως δεν υπάρχει μόνο μια ομάδα από γυναίκες η οποία μπορεί να μιλήσει εκ μέρους όλων των γυναικών, κι αν δούμε αντί γι αυτό, όλα τα πράγματα που στην ουσία γίνονται, όλες αυτές τις διαφορετικές γυναίκες που με τον δικό τους τρόπο έχουν ξεκινήσει ν΄ αλλάζουν, ακόμη κι οι γυναίκες που λένε: Εγώ δεν είμαι φεμινίστρια..., αλλά μετά λένε καμμιά φορά ακριβώς αυτά που έλεγα εγώ πρι 10 χρόνια. Αν το κάνουμε αυτό, τότε μπορούμε να πούμε πως είμαστε μέσα σ΄ αυτο το ωραία, μεγάλο, γυναικείο κίνημα, αν και όντως είναι πολύ λιγότερο ενωμένο, απ΄ αυτό που κάποτε ήλπιζα.

Το γυναικείο κίνημα έχει και πρέπει να έχει μια διαφορετική εμφάνιση απ΄ ότι 15 χρόνια πριν. Είναι σαν να έχουμε ρίξει μια πέτρα σε μια λιμνούλα όπου φαίνονται τα κυματάκια ακόμη, αλλά δεν φαίνεται πια το σημείο που έχουμε ρίξει την πέτρα. Το κέντρο φαίνεται να έχει εξαφανιστεί. Γι αυτό και για μερικές γυναίκες, φαίνεται σαν να μην υπάρχει πια γυναικείο κίνημα. Υπάρχουν ακόμη κι άνθρωποι που μιλάνε για μεταφεμινισμό. Εγώ το βλέπω διαφορετικά. Πιστεύω πως έχουμε μπει σε μια καινούργια φάση. Απ΄ τη μια γιατί δεν μπορείς επί χρόνια να συνεχίζεις με τα ίδια μέσα πάλης και με τα ίδια συνθήματα. Η χιλιοστή πορεία ενάντια στη σεξουαλική βία δεν κάνει πια ούτε για δείγμα την εντύπωση που έκαν πριν. Το στάδιο της μεγάλης καταγγελίας έχει περάσει. Ξέρουμε τώρα σε γενικές γραμμές το τι δεν πάει καλά. Το ζήτημα που μπαίνει τώρα, είναι να τ΄ αλλάξουμε. Αυτή η δουλειά είναι πολύ πιο δύσκολη, λιγότερο θεαματική, και πολύ πιο αόρατη απ΄ το να στέκεσαι στο κέντρο της πόλης, φωνάζοντας το πόσο θυμωμένη είσαι. Γι αυτές οι οποίες βλέπουν τον φεμινισμό πιο πολύ σε πορείες, αφισοκολλήσεις κλπ, έχει περάσει αυτή η λαμπρή εποχή. Γι

αυτές που κοιτάνε για αληθινές αλλαγές, δομικές αλλαγές, που γι αυτό προχωράνε πόντο - πόντο, γι αυτές μόλις αρχίσαμε. Κι απ' την άλλη πλευρά φαίνεται πως το κέντρο έχει χθεί απ' το γυναικείο κίνημα γιατί καταφέραμε τόσο καλά, αυτό που κατ' αρχήν θέλαμε, ή τουλάχιστον αυτό που ήθελα εγώ, πως ο φεμινισμός θα γινόταν ένα κομμάτι της κοινωνίας μας, πως θα γινόταν κάτι το αυτονόητο, πως η κοινωνία θα υιοθετούσε το φεμινισμό. Δεν μπορώ ν' ανοίξω εφημερίδα χωρίς να βρω άρθρα τα οποία 10 χρόνια πριν θα ήταν αδύνατο να τα βρεις. Διαβάζω για φεμινιστικά θέματα σε γυναικεία περιοδικά, τα οποία 10 χρόναι πριν θα έβλεπες μόνο σε φενινιστικά περιοδικά. Ακούω ανθρώπους να εκφράζουν απόψεις, για τις οποίες ούτε οι ίδιοι καταλαβαίνουν ότι έχουν εισαχθεί απ' τον φεμινισμό. Βλέπω και άνδρες ακόμη, να προβληματίζονται για θέματα όπως αιμομιξία π.χ., τα οποία μέχρι πρόσφατα ήταν αποκλειστικά θέματα του φεμινιστικού χώρου. Μπορούμε να θρηνούμε για τις αλλοιώσεις των αρχών μας, οι οποίες αναπόφευκται συμβαίνουν όταν υιοθετούνται από τη πλατεία μάζα. Μπορεί να θεωρούμε πως είναι κρίμα που δεν μας λένε ευχαριστώ για την δουλειά μας και που τόσο πολύς κόσμος φαίνετα να έχει ξεχάσει ήδη σε ποιον χρωστάει τις απόψεις του. Μπορούμε να κάνουμε την διάγνωση πως η πρωτοπορεία δεν παίζει πια τον ίδιο ρόλο, αλλά ότι έχουμε πολύ δρόμο ακόμη για να τελειώσει η δουλειά μας. Συνεχίζει να υπάρχει η αναγκαιότητα να είμαστε προσεκτικές, δεν μπορούμε να κλείσουμε το Opzij ακόμη (φεμιστικό περιοδικό της Ολλανδίας), και πρέπει να κριτικάρουμε και να συνεχίσουμε τη δουλειά που πρέπει να γίνει. Κι ίσως θα χρειαστεί μια καινούργια πέτρα στη λιμνούλα, μόνο που δεν θα είμαστε εμείς αυτές που θα τη ρίξουμε.

Η γυναίκα που είχε οργανώσει μια σειρά εισηγήσεων - συζητήσεων (η εισήγηση που σας διαβάζω ήτνα μια απ' αυτές), είχε σκεφτεί περίπου τον εξής υπότιτλο: "Ένας καινούργιος δρόμος, γι αυτό το μοναδικό μεγάλο γυναικείο κίνημα". Μου ζήτησε να σκεφτώ το πώς θα μπορούσαμε να δώσουμε κοινούργιες δυνάμεις στη νέα γενιά κοριτσιών και γυναικών, έτσι ώστε εμείς οι γριές να μπορέσουμε ήσυχα να βγούμε στη σύνταξη. Ομως, όπως είναι εν τω μεταξύ φανερό, δεν έχω απλές συνταγές. Αν τις είχα, δεν θα είμασταν εδώ. Πιστέω όμως ότι μερικά πράγματα θα βοηθούσαν. Το να προσέχουε πιο πολύ τις μεταξύ μας διαφορές. Αν θέλουμε να τις μειώσουμε, πρέπει πρώτα να τις αναγνωρίσουμε. Κι όταν νοιώθεις ταυτόχρονα τόσο έντονα την ανάγκη να μαζέψεις όσο το δυνατόν περισσότερες γυναίκες σε ισότιμη βάση, για να καταφέρεις κάτι σε πολιτικό επίπεδο, πόσο δύσκολο λοιπόν είναι τότε, να δεχθείς ότι τα πρώτα βήματα σε μια διαδικασία χειραφέτησης, μπορεί να είναι διαφορετικά για διαφορετικές γυναίκες. Και πως ακόμα κι εμείς, οι εν ενεργεία φεμινίστριες, να μην μπορούμε να τ' αναγνωρίσουμε.

Γι αυτό υποστηρίζω περισσότερο ένα πολύμορφο και πολύχρωμο γυναικείο κίνημα, απ' ότι ένα ενωμένο. Πιστεύω πως αυτή η ενότητα, με σχήμα συνασπισμού, μπορεί να γίνει μόνο όταν κρίνουμε λιγότερο, όταν πιστεύουμε λιγότερο ότι εμείς τα ξέρουμε καλύτερα, όταν ακούμε πιο πολύ και υποστηρίζουμε περισσότερο. Κι αν εμείς μπορούμε να δώσουμε τα φώτα της αλήθειας στις νέες, μπαίνει το ερώτημα αν αυτές τα θέλουν.

Είναι ένα ερώτημα εάν μια επόμενη γενιά έχει μάθει ποτέ κάτι απ' την προηγούμενη, εκτός απ' το παράδειγμα το οποίο ίσως υποσυνείδητα δώσαμε. Κι αν δεν κάνει αυτό που συνήθως κάνει μια καινούργια γενιά: Να υιοθετεί δηλαδή σαν αυτονόητα αυτά για τα οποία εμείς παλέψαμε, είτε μ' ευγνωμοσύνη, είτε όχι.

« »

...Ζω στο «περίπου». Η πραγματικότητά μου επίπεδη και αδιάφορη.

«Ο ποιητής; Ένα κενό».

Κάπου η ζωή, μου ξεφεύγει. Νιώθω συχνά σαν τόπι, που το παίζουν άλλοι, γι' άλλους σκοπούς. Κάθε μέρα πρέπει να κινηθώ ανάμεσα σε συγκεκριμένες τροχιές, που δεν ορίζω.

Στιγμές επόμενες, που ξέρω από τώρα, ποιες θα 'ναι, και τι θα μου αφήσουν.

Η ανάγκη φυγής απ' την πραγματικότητα, γέννησε τα όνειρα.

Κι αν θάβονται τα όνειρα, μέσα σ' αυτήν τη συγκεκριμένη καθημερινότητα;

Ξεφυλλίζω τα περιοδικά, κοιτάζω τις αφίσες, τις εικόνες, τις σπαρμένες στο χώρο και το χρόνο.

Από παντού μου χαμογελά το ίδιο γυναικείο πρόσωπο. Τόσο όμορφο, τόσο τέλειο, που σχεδόν δεν ξεχωρίζει, η μια τελειότητα απ' την άλλη.

Μάτια υγρά, λάγνα, τέλεια βαμμένα, καστανά ή γκρίζα ή καστανοπράσινα, αμυγδαλωτά, σχιστά, βλεφαρίδες πυκνές, γυριστές, μισόκλειστες, δεν έχει τόση σημασία το σχήμα, ή το χρώμα, όλα έχουν μια τέλεια ομοιότητα, μια τέλεια έλλειψη κάθε ταυτότητας, όλα μοιάζουν, γιατί όλα είναι το ίδιο ακαθόριστο, μυστήριο βλέμμα, κορμιά τέλεια, καλοσχηματισμένα, λεπτά, ψηλόλιγνα, υπέροχα, χείλια υγρά, προκλητικά, βαμμένα, κατακόκκινα, με υποσχέσεις.

Κι όλα αυτά τα τέλεια κορμιά, τα αψεγάδιαστα πρόσωπα, λεία, αστραφτερά, δίχως το παραμικρό χνούδι, την παραμικρή γρατζουνιά, πουθενά, ντυμένα στα ακριβά ρούχα, τα μεθυστικά αρώματα (και το θέμα δεν είναι ότι αμφισβητώ την ομορφιά, όλων αυτών), τα τέλεια μακιγιάζ, τα άψογα, επιμελημένα, ατημέλητα χτενίσματα, αυτά τα πλάσματα που δεν ξέρουν ποια είναι, που δεν ξέρουν πού πάνε, που ξέρουν όμως ότι έτσι πρέπει να φέρονται, έτσι να σκέφτονται, γιατί έτσι τις έντυσαν, τις πλασσάρισαν, τις διαφήμισαν, γιατί έμαθαν ότι αυτό είναι ομορφιά, γιατί έμαθαν ότι πρέπει να φοβούνται την πραγματική τους φάτσα, τα πραγματικά τους μάτια, τα αληθινά τους πρόσωπα, τις ρυτίδες τους, τις ατέλειές τους, γιατί δεν ξέρουν τι να είναι, αν δεν είναι «έτσι», γιατί αυτοί που τις καθόρισαν αυτές τις ατέλειες, όρισαν και το τι είναι ατέλεια, τι είναι ασκήμια, αυτά τα πλάσματα τα μι-

σερά, τα σακατεμένα, τα δίχως πόδια, μάτια, μύτη, σώμα και ψυχή, τα λένε γυναίκες.

Γυναίκα, είναι μια λέξη, που όταν τη λέω, δεν έχω στο νου μου το αντικείμενό της, δεν ξέρω για τι πράγμα μιλώ, ξέρω μονάχα ότι μ' αυτή τη λέξη ο καθένας προσδιορίζει ό,τι θέλει.

Γυναίκες αλλοτριωμένες, γυναίκες άρρωστες, γυναίκες διαμελισμένες στις διαφημίσεις, τα περιοδικά, τις αφίσες και το χρήμα, γυναίκες-σάρκες κομματιασμένες, μυαλά χυμένα-τυλιγμένα σε ακριβά πλαστικά, σε αρωματισμένα χαρτιά, σε υπερπολυτελή πακέτα, σε παρφουμαρισμένα κουτιά.

Η σύγκρουση ανάμεσα σε κάποιες συνειδήσεις που περίσσεψαν απ' τις αμπαλαρισμένες σάρκες, γέννησε αυτό που λένε «γυναικεία κίνηση, κίνημα», δε ξέρω τι.

Η σύγκρουση ανάμεσα στο «γυναικείο κίνημα» και την κοινωνία του σήμερα, θα γεννήσει ένα πλάσμα που δεν υπάρχει σήμερα, που δεν ξέρουμε πώς θα 'ναι και που λαχταράμε να δούμε. Κι ίσως, ίσως καταφέρουμε να ζωγραφίσουμε εμείς, μόνο εμείς, αυτή τη γυναίκα.

...Μπορεί τελικά... Ναι, μ' αυτόν μονάχα τον τρόπο θα μπορούσαμε να υπάρξουμε εμείς... Μονάχα από μακριά...

Ήσυχα, σε θυμάμαι... Τολμώ και σηκώνω την απαγορευτική πινακίδα και σε θυμάμαι ξανά...

Αισθήσεις ανίερες, ηδονικές, επώδυνες στην Πατάγια, πάντα... Τα χίλια σου πρόσωπα εναλλάσσονταν συνέχεια, και τα χρώματα παίζαν στα μάτια σου και στα μαλλιά σου, δίχως όρια. Η φρόνηση εγκατέλειψε τις μέρες, κι η καρδιά σου λιγόστεψε τους ρυθμούς της, χαμένη ανάμεσα κίβδηλη ηδονή και απόγνωση.

Μα, τι γύρευες; Βαμμένη απ' την ανατολή και την πέτρα, ερχόσουν. Μα, τι γύρευες;

Στην άκρη των χειλιών σου, έσταζε ένα πικρό κοχύλι, αρμύρα κι αίμα.

Μα, τι γύρευες; Κανείς δεν μπορούσε να σε λυπηθεί, έλεγες. Μα μήπως λυπόσουνα κι εσύ τον εαυτό σου;

Γύρευες πάντα κάποιος να σε πονέσει κι απ' την αρχή.

Είχες σηκώσει ήσυχα το κεφάλι και με κοίταζες. Το σώμα σου μύριζε καμμένο πεύκο, υπομονή και συγχώρεση. Ψηλά απ' το μοναστήρι, φαίνονταν ο κάμπος κι η θάλασσα, ώς πέρα οι απέναντι στεριές.

«Δε σε θέλω άλλο», μου είχες πει. Απλά και με παράπονο. Κι ήταν αλήθεια απλό. Για μένα... για σένα. Τίποτα δε ζει με βία. Κι εσύ, έτσι αθόρυβα, δε μπορούσες άλλο. Η ιστορία είχε το δικό της, αναίτιο τέλος.

Ποιοι ήταν οι εραστές που συναντιόταν κάθε πανσέληνο; Μελάνι βαθύ στις φλέβες, με τα χαραγμένα ονόματα, κομμάτια θάλασσες, δίχως χτες και δίχως αύριο, τόση απόφαση, πίσω απ' τις φλούδες των κορμιών, φίδια που αγκαλιάζονταν, δίχως οίκτο, στα σκοτεινά μονάχα.

...Και να πρέπει, λέει, τώρα να ξεχάσω, όπως σε έμαθα. Γιατί το παραμύθι μας, το καλά στημένο παραμυθάκι μας, μας τέλειωσε.

Φτάνει για τώρα. Φτάνει γι' απόψε. Φτάνει για πάντα.

Το βράδυ που πέφτει, μου σφίγγει την ψυχή. Μου μιλάει για λήθη, ανθρώπους που άντεξαν, την ομορφιά ή τον πόνο, υποσχέσεις, αποχαιρετισμούς σε χειμωνιάτικα μουράγια, «αντίο» τόσο άδοξα, που και το μέτριο ακόμα, φάνταζε μεγάλο.

Κι η αγάπη, το ξέρω, δεν είναι μυστικό να το προδώσεις. Φεύγεις, έφυγες κιόλας, αλλά μίλα μου, μίλα μου...

Για το «Ράδιο Κιβωτός»

Και σε έναν καιρό δυσκολίας, αλλά και σε κάθε καιρό πρέπει να ξέρουμε να λέμε όχι, αλλά και ναι.

Ναι, λοιπόν, στο Ράδιο Κιβωτός που εδώ κι ένα χρόνο zει και εκπέμπει στη Θεσσαλονίκη, αυτοσυντηρούμενο μοναχικό και αποσπασματικό, που δεν κάνει ραδιόφωνο για το ραδιόφωνο, ούτε όμως κάνει ραδιόφωνο από καθήκον, που δεν κάνει ραδιόφωνο για το κέρδος, γιατί σε τέτοια περίπτωση τα μέλη του θα έκριναν πιο έντιμο ν' ανοίξουν σουβλατζίδικο. Που κάνει ραδιόφωνο, όχι τόσο για τη σωτηρία της ψυχής των μελών του ή της ψυχής των ακροατών και ακροατριών, όσο για τη σωτηρία ενός τρόπου έκφρασης, που είναι αυτόνομος προσωπικός κι αν θέλετε πολιτικός, αφού ένας τέτοιος τρόπος έκφρασης πασχίζει να βγει και νάρθει στο κοινό μέσα από μια μπάντα σταθμών που έχοντας κατοχυρώσει τη σταθερή κι ατράνταχτη συχνότητά τους παίζουν ανάμεσα στη λαγνεία της παραγωγής «ιν» εκπομπών και στη λαγνεία του κέρδους και των σκοπιμοτήτων. Όχι πως και μεις είμαστε τελείως αθώοι και αθώες αλλά, να, ίσως ξεφύγαμε από κάποιες παγίδες, ίσως να έχουμε συνειδητοποιήσει πως «τα προνόμια πληρώνονται» και τα αποποιούμαστε όσο μπορούμε κι όχι μόνο βέβαια γιατί πληρώνονται. Κι αν αναγκαζόμαστε να δηλώνουμε πως αποποιούμαστε τα προνόμια, είναι γιατί ξέρουμε πως είναι πολύ νωρίς ακόμη σ' αυτούς τους καιρούς της δυσκολίας, που έλεγα, για να γίνει δράση η σιωπή μας.

Παρόλα αυτά, όχι στις συνελεύσεις της Κιβωτού με τον τρόπο που γίνονται, γιατί γινόμαστε σ' αυτές όλοι και όλες πολύ επιθετικοί και πολύ επιθετικές και γιατί αν και σίγουρα η συνέλευση είναι ο τρόπος για να δουλεύει ο σταθμός, να οργανώνεται, να δοκιμάζονται οι ιδέες και να μπαίνουν διάφορα προβλήματα στο δρόμο για να λυθούν, τι γίνεται στην περίπτωση που τριάντα και πάνω άτομα καταθέτουν εν χορώ τις απόψεις τους και αρχίζουν να καταθέτουν και την προσωπική τους αλήθεια, ως τη μόνη αλήθεια;

Και πάλι, παρόλα αυτά ναι στις εκπομπές του Ράδιο Κιβωτός, που είναι έξυπνες και ραδιοφωνικές, ναι στα παιδιά που ζωντανεύουν με λόγο και μουσική την αίσθηση των πραγμάτων ή και της πραγματικότητας ή και της φαντασίας ορισμένες στιγμές. Και βέβαια ναι στη «Συμφωνία Κυριών» γιατί τη φτιάχνουμε με κόπο, κι όχι για πάρτη μας, και γιατί σας φυλάει καλά κρυμμένη μια έκπληξη κάθε Κυριακή στις πέντε με επτά το απόγευμα, ώρα των πιο πολλών αυτοκτονιών, μην ξεχνάτε.

ΥΓ1. Η φράση «τα προνόμια πληρώνονται» είναι μια φράση του Ανατολικοβερολινέζου θεατρικού συγγραφέα Χάινερ Μίλλερ, από ένα κείμενό του του 1978, που μεταξύ άλλων λέει:

«Να γράφουμε σε συνθήκες τέτοιες, ώστε η συνείδηση της α-κοινωνικότητας της γραφής να μην μπορεί πλέον να απωθηθεί... Το ταλέντο είναι ήδη ένα προνόμιο, τα προνόμια πληρώνονται... όσο η ελευθερία θεμελιώνεται πάνω στη βία και η καλλιτεχνική πρακτική πάνω στα προνόμια, τα έργα τέχνης τείνουν να γίνουν φυλακές, τα αριστουργήματα συνένοχοι της εξουσίας... η λογοτεχνία συμμετέχει στην ιστορία, όσο συμμετέχει στην κίνηση της γλώσσας που συντελείται μέσα στα ιδιώματα πρώτα κι όχι πάνω στο χαρτί. Μ' αυτήν την έννοια είναι υπόθεση του λαού κι οι αναλφάβητοι είναι η ελπίδα της λογοτεχνίας. Το να δουλεύουμε για την εξαφάνιση του συγγραφέα σημαίνει ότι να αντιστεκόμαστε στην εξαφάνιση του ανθρώπου».

ΥΓ2. Τη στιγμή που γράφεται το κείμενο η συχνότητα του Ράδιο Κιβωτός είναι 92,4 FM μεγάκυκλοι. Τα ενδεχόμενα αλλαγής συχνότητας είναι πολλά, γιατί εκτός όλων των άλλων σταθμών τώρα έχουμε και τα ραδιοφωνικά εμπορικά παραρτήματα Αθηνών.

Παπαδοπούλου Λένα
Ντάντη Δήμητρα
«Συμφωνία Κυριών»

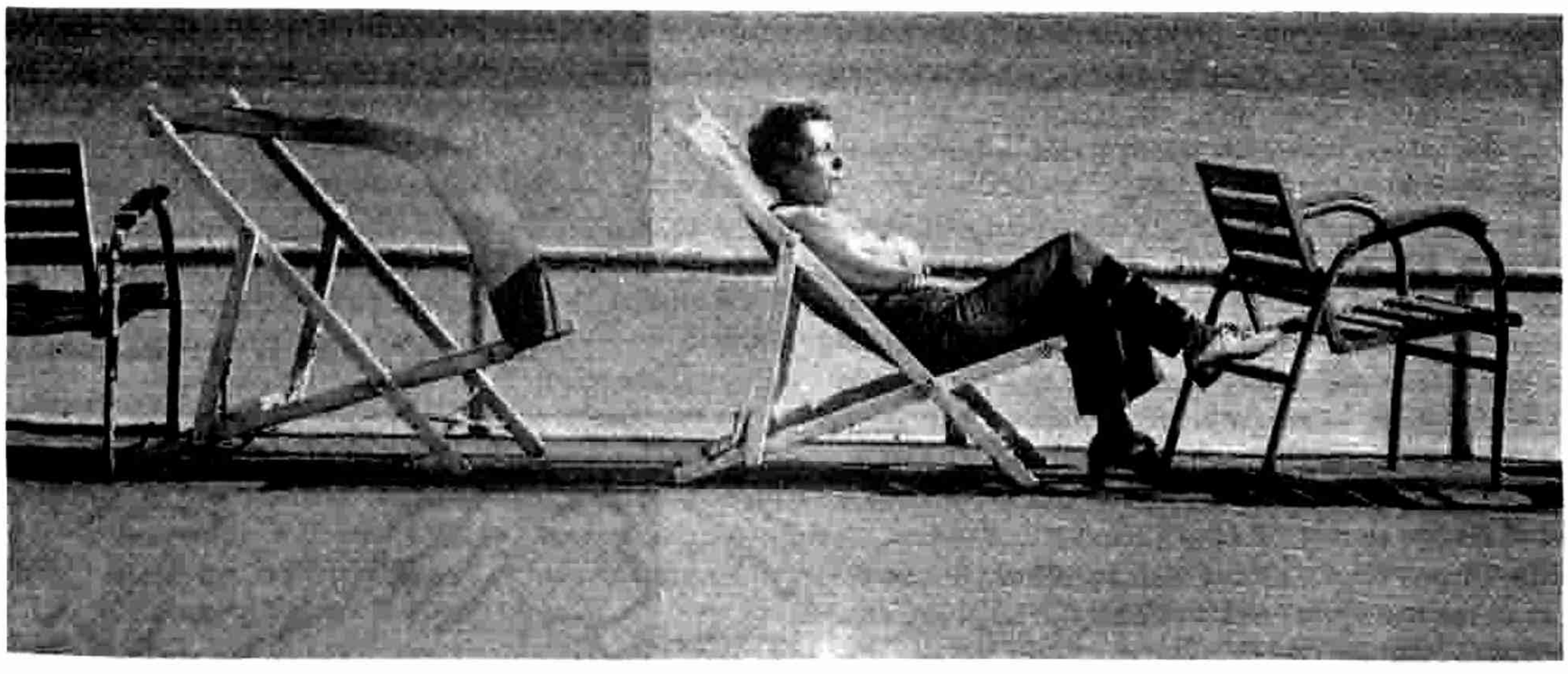

Τα «Πέτρινα Χρόνια» της Βαγγελιώς Βογιατζή

Όταν η ταινία του Παντελή Βούλγαρη «Πέτρινα χρόνια» σπάει ταμεία, η Βαγγελιώ Βογιατζή βρίσκεται στη φυλακή, μαζί με το παιδί της τον μικρό Άρη.

Όταν δηλαδή όλοι ευαισθητοποιούνται για το δράμα της κομμουνίστριας Ελένης, που ήταν στη φυλακή με το μικρό παιδί της τον καιρό του εμφυλίου, η Βογιατζή σήμερα φυλακίζεται αναίτια, χωρίς καμιά ουσιαστική κατηγορία και αδίκημα.

Όταν η ελληνική οικογένεια παρακολουθεί από την τηλεόραση με συγκινησιακή μέθεξη, φουσκώνοντας από επαναστατικά ιδανικά, το κινηματογραφικό δράμα της Ελένης στα «Πέτρινα χρόνια», η υπόθεση της Βογιατζή υπήρξε και παραμένει άγνωστη σ' αυτόν τον ίδιο κόσμο.

Ένα δράμα ιδιωτικό αν και βαθύτατα πολιτικό, που παίζεται κεκλεισμένων των θυρών της φυλακής. Με εξαιρέσεις, βέβαια, δημοσιεύματα του τύπου και ενός ίδιου πάντα κόσμου, που ευαισθητοποιείται και κινητοποιείται σ' ανάλογες περιπτώσεις.

Πόσο όμως έγινε γνωστή η υπόθεση της Βαγγελιώς Βογιατζή μέσα σ' όλον αυτό τον συμφερτό των πολιτικών πραγμάτων. Όπως είναι η ασθένεια και η ερωτική ιστορία του πρωθυπουργού, οι αναδομήσεις, οι αποστασίες και οι ομαδοποιήσεις, τα μεγαλόσχημα οικονομικά σκάνδαλα ή ηθικά, όπως προτιμάει ο πρωθυπουργός.

Ποια όμως είναι τα πραγματικά αίτια της κράτησης της Βογιατζή, σε μια κοινωνία μπανανίας, σ' ένα κράτος σαθρό, σε μια δικαιοσύνη που εθελοτυφλεί εδώ και ενάν χρόνο στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Δεν υπάρχει καμιά υπαρκτή κατηγορία και νομικά αποδεκτή για την κράτησή της.

Η Βαγγελιώ Βογιατζή κατηγορείται για την προσωπική της ζωή και παραμένει στη φυλακή, χωρίς να έχει αποδειχθεί η ενοχή της.

Σε μια κοινωνία απόλυτης επικράτησης της ανδρικής λογικής και πρακτικής, ο πραγματικός λόγος σύλληψης και κράτησης της Βογιατζή, είναι ότι υπήρξε σύντροφος και όχι σύζυγος του Πρέκα και το παιδί της, ο Άρης, γιός του.

Γεγονός που ενοχλεί και δίνει προσχήματα σε κάθε λογής ηθικολόγους και δικαστές.

Δίνεται η ευκαιρία σε κράτος και ασφάλεια να προβάλει τον τύπο, το μοντέλο της τρομοκράτισας-τη. Χρησιμοποιώντας στοιχεία από την προσωπική ζωή, όπως ελεύθερες σχέσεις, εξώγαμα παιδιά, ανεργία, συνειδητές πολιτικές επιλογές, άρα αποβράσματα και αλήτες-ισες επικίνδυνοι-ες για την σοσιαλιστική μας τάξη.

Έτσι η Βογιατζή που ήταν ανύπαντρη μητέρα, άρα όχι «πραγματική» και «στοργική» μητέρα και είχε σχέσεις μ' έναν άντρα κυνηγημένο, στιγματίζεται ως τρομοκράτισα.

Μ' αυτήν τη λογική και ψευτοηθική κρίνοντας, ο πρωθυπουργός με τα ερωτικά του σκάνδαλα αν και παντρεμένος, είναι ο μέγας τρομοκράτης.

Η Βογιατζή κατηγορείται έμμεσα, εκτός από την προσωπική της ζωή για την πολιτική της στάση. Είναι μια γυναίκα με ενεργή πολιτική δράση στο φεμινιστικό και συνδικαλιστικό χώρο, καθόλου μια γυναίκα που υιοθέτησε το κλασικό γυναικείο ρόλο, καθόλου μια φιλήσυχη και νομοταγής πολίτισσα!!

Οι αιτήσεις για αποφυλάκιση απορρίπτονται, κρίνοντας η δικαιοσύνη και το κράτος ότι η παραμονή στη φυλακή του μικρού Άρη, δεν είναι επικίνδυνη για την ψυχική υγεία του παιδιού.

Αλλά από την άλλη, πιεζόμενοι (κράτος και δικαιοσύνη) από την κοινή γνώμη, επιτρέπεται η παραμονή του κάποιες ώρες της μέρας σε παιδικό σταθμό, με πρωτοβουλία μιας παιδαγωγού.

Οι αιτήσεις της Βογιατζή απορρίπτονται από τον πρόεδρο εφετών Αλεξίου, ο οποίος ας σημειώσουμε εδώ, έβγαλε από τη φυλακή με εγγύηση 300.000 δραχμών, μεγαλέμπορο ηρωίνης, αλλά και άλλους μικροεμπόρους.

Και όσο για τις ψεύτικες μεγαλοψυχίες του τέως δικαιοσύνης Μένιου Κουτσόγιωργα, για αποφυλάκιση της Βογιατζή και του Άρη, φαντάζουν γελοίες και ας τις κρατήσει για το κόμμα του, όπου συνηθίζονται τελευταία.

Ξεκινήσαμε με μια ταινία και ένα πραγματικό γεγονός παρελθόντων ετών, ταινίας, ιστορίας μιας πολιτικοποιημένης γυναίκας, της Ελένης, που φυλακίστηκε με το μικρό παιδί της.

Και ζούμε την ιστορία σήμερα μιας άλλης γυναίκας, της Βαγγελιώς, που και αυτή κρατείται μαζί με το παιδί της για την προσωπική ζωή της και την πολιτική της δράση.

Μήπως ο χρόνος λειτουργεί σαν απόσταση ασφαλείας στη συνείδησή μας ή μήπως άλλαξε η παιδαγωγική, και σήμερα το περιβάλλον μιας φυλακής θεωρείται κατάλληλο για το μεγάλωμα ενός παιδιού;

Ή μήπως βέβαια, όπως και τότε έτσι και σήμερα, φυλακίζεται μια γυναίκα που αντιστέκεται, αρνείται την κοινωνική τάξη πραγμάτων και αγωνίζεται να την αλλάξει.

Το παραπάνω κείμενο παρουσιάστηκε την παρμαονή της δίκης της Βογιατζή στο Ράδιο Κιβωτός από την εκπομπή «Συμφωνία κυριών».

Η Βογιατζή βέβαια απαλλάχτηκε ομόφωνα. Το κατηγορητήριο κατέρευσε και τα αδιάσειστα στοιχεία της ενοχής της που επικαλούνταν η ασφάλεια δεν προσκομίστηκαν.

Όμως οι περιπέτειες της Βογιατζή δεν τελείωσαν δυστυχώς. Στις 13-1-1989 παίρνει κλήση από την ασφάλεια, για μια υπόθεση ναρκωτικών.

Φαίνεται πως η ασφάλεια δεν τελείωσε μαζί της και την εκδικείται κατασκευάζοντας μια ακόμα σκευωρία σε βάρος της για ναρκωτικά, όπως έκανε παλαιότερα με την Κατερίνα Ιατροπούλου.

Εξάλλου η ασφάλεια στις σκευωρίες υπήρξε παραγωγικότατη και μια παραπάνω για να κλείσει το στόμα της Βογιατζή (που κινεί την υπόθεση της δολοφονίας του Πρέκα) δεν της στοιχίζει τίποτε.

Δήμητρα Ν. Λένα Π. (Συμφωνία κυριών)

«Υφιστάμενοι την αναπνοή της μνήμης κυκλοφορούμε στην πραγματικότητα της Θεσσαλονίκης»

Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης

Η Θεσσαλονίκη των απαρηγόρητων ερώτων.

Η Θεσσαλονίκη, η άλλη Βηρυτός.

Η Θεσσαλίνικη φεστιβάλ κινηματογράφου, κοσμική πόλη με τα πολυπληθή φαγάδικα και μπαρ.

Η Θεσσαλονίκη των 15 ημερών όταν εκθέτει.

Αυτά συνήθως διαβάζουμε σε εφημερίδες και περιοδικά για την πόλη μας.

Της προσδίδουν κάτι πρόσκαιρο (με το τελείωμα των κατά καιρών εκδηλώσεων) ή παρουσιάζουν το λούστρο της, το μύθο και την ψευδαίσθησή της που ξεγελάει.

Εμείς από παιδιά γνωρίσαμε μια άλλη Θεσσαλονίκη, που μόνο μέσα στα βιβλία του Ιωάννου συναντάς.

Την γνωρίσαμε μέσα από τη μνήμη και τα λόγια των γιαγιάδων μας, όπου πρόσφυγες διωμγένοι από ανέμους και ανθρώπους κατέβηκαν στο Καραμπουρνάκι. Και η περιπέτειά τους άρχισε στη νέα πόλη. Όπως παλιά παιρνούσαν τα πλοία από το λοιμοκαθαρτήριο, έτσι οι πρόσφυγες κλείστηκαν σε καραντίνα, κουρεύτηκαν για να μη μεταδώσουν ψείρες και πόνο στη νέα πόλη, τη Θεσσαλονίκη.

Τη γνωρίσαμε μέσα από τις διηγήσεις των γονιών μας, που κατέβαιναν από τα κοντινά χωριά, για να αντιμετωπίσουν δίκες για παράνομο καπνό, δίκες για τα πολιτικά ιδεώδη, νοσοκομεία όπως το 424, για ενέσεις στην κοιλιά από δάγκωμα σκύλου.

Έτσι μάθαμε από παιδιά τα διάφορα μέλη της πόλης σαν παραμύθια, Αρετσού, Επταπύργιο, τα εβραϊκά μνήματα.

Ακόμα μάθαμε για τα λαϊκά ξενυχτάδικα στα παλιά ανάκτορα, το Καλαμάκι και την Καλαμίτσα, όπου διασκέδαζαν όλοι, παιδιά και γονείς, χωρίς λουλουδοπόλεμο, άνοιγμα σαμπανιών και σπάσιμο πιάτων.

Όσο κι αν ακούγεται παράξενο, στα μαγαζιά που τραγουδούσαν ο Τσιτσάνης, η Γκρέυ, ο Καζαντζίδης, η Σεβάς Χανούμ, ο Μαρκάκης, η Έλσα Χαρή, φίρμες της εποχής, δεν σέρβιραν ξερούς καρπούς και ουίσκυ, αλλά κοτόπουλο, μπύρες και σαλάτες.

Οι βεντέτες της εποχής δεν καλλιεργούσαν το μύθο τους με το απόμακρο ύφος, τον σνομπισμό τους, αλλά με την προσωπική επαφή τους με τους πελάτες.

Εξάλλου, ίσως δεν επρόκειτο για μύθο. Ήταν απλά διασκεδαστές που κάθονταν στα τραπέζια για παρέα και όχι για κονσεμασιόν.

Μεγαλώνοντας γνωρίσαμε τη Θεσσαλονίκη από τις ίδιες εμπειρίες μας.

Η Θεσσαλονίκη των δυτικών συνοικιών. Σταυρούπολη, Ξηροκρήνη, Πολίχνη ή Καράισι το παλιό όνομα, Εύοσμος κατά ευφημισμό η περιοχή που αναδίει μόνιμα μια μπόχα από τα εργοστάσια.

«Συνοικίες το όνειρο» που θυμίζουν ταινίες του Ιταλικού νεορεαλιστικού κινηματογράφου.

Με μάνες καπνεργάτριες που μόνιμα φωνάζουν τα άτακτα παιδιά τους, με συμορίες εφήβων με τα ποδήλατα που κάνουν διάφορες αλητείες και εξορμήσεις σε κήπους και δέντρα και αυτό για το παιχνίδι.

Το να επισέρχεσαι στη ζωή του γείτονα για το καλό ή το κακό στις συνοικίες αυτές, είναι συνηθισμένο το να αδιαφορείς είναι το μεμπτό.

Και όταν κατηφορίζαμε παιδιά με τη μαμά για να ψωνίσουμε ρούχα από την Ελληνοπούλα και τη Μέλκα, γνωρίσαμε τη Θεσσαλονίκη του κέντρου.

Πρώτη στάση το Βαρδάρι με το άγαλμα «τέρμα τα κίτρινα εισιτήρια» ή «τέρμα τα δίφραγκα» το λεωφορείο συνέχιζε μέχρι την Τούμπα.

Μικροπωλητές και χωρικοί για δουλειές όπως και τώρα στην πλατεία Βαρδαρίου ή πλατεία Μεταξά.

Το πραγματικό εμπορικό κέντρο της πόλης που το βράδυ μεταμορφωνόταν με τα καμπαρέ της οδό Ειρήνης, τις κονσεματρίς, τις τραβεστί που κάναν πιάτσα στα δικαστήρια. Η άλλη Τρούμπα του Πειραιά, ίσως όχι τόσο άγρια λόγω έλλειψης ξένων ναυτικών.

Διαφημίσεις στα ψηλά κτίρια το σαπούνι Λουξ, η Ήβη, τα τσιγάρα Σαντέ ο Παπαστράτος.

Προχωρώντας το άλλο κέντρο με τα ε-

μπορικά είδη ρουχισμού και τις οικιακές συσκευές.

Παζαρέματα και μπουγατσατσίδικο η Δοδώνη.

Το Καπάνι και οι κράχτες του. Φρέσκα, φρέσκα, φρούτα από τον ουρανό αμβροσία και νέκταρ και του πουλιού το γάλα.

Το απόγευμα βόλτα στην παραλία με φορεματάκια φουρό και τριζάτα καινούργια παπούτσια.

Τι βόλτα ήταν αυτή τεράστια από το Μαζσέστικ μέχρι τον Λευκό Πύργο.

Κινηματογράφος Τιτάνια, Παλλάς αλλά και οι συνοικιακοί κινηματογράφοι με σπόρια και ψωμοτύρι από το σπίτι.

Σινεμά με πρωταγωνιστές την Τουρκαν Σουράιτ, τη Χούλια, την Ναρκίς, τον Βέγγο, τον Ξανθόπουλο. «Οδύσεια ενός ξεριζωμένου» και τη Βασιλειάδου να τραγουδάει τον «κυρ Μέντιο».

Εδώ θέλουμε να μείνουμε σ' αυτήν την Θεσσαλονίκη, σ' αυτόν τον χρόνο. Σταματήστε παρακαλώ.

Λένα Παπαδοπούλου

Το παραπάνω κείμενο ακούστηκε από το Ράδιο Κιβωτός στην εκπομπή για την Θεσσαλονίκη από την «Συμφωνία κυριών».

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΑ

Ραδιοφωνικά

Παρήλθαν έτη πολλά από τα κλασικά πλέον ραδιοφωνήματα του κρατικού ραδιοφώνου, όπως ήταν το «μικρή πικρή μου αγάπη», το «σπίτι των ανέμων» και το «Μαρίνα ένα κορίτσι αλλιώτικο από τα άλλα». Και ήρθαν οι μέρες της «ελεύθερης» ιδιωτικής ραδιοφωνίας στην Ελλάδα.

Γέμισαν οι συχνότητες από φιλόδοξους σταθμούς, από νέες φωνές, από καινούργιες ίσως εκπομπές.

Ο κάθε μεγαλοεκδότης ανοίγει και από έναν ραδιοφωνικό σταθμό, για να πετύχει το εύκολο κέρδος, τα πολιτικά οφέλη και ονειρεύεται να γίνει ένας Μπερλουσκόνι της Ελλάδας.

Το κάθε κόμμα δημιουργεί και ένα ραδιοφωνικό μαγαζάκι, παράρτημα του πολιτικού του μηχανισμού, προσβλέποντας στην ευκολότερη διαχείρηση των πολιτικών πραγμάτων, εξαργυρόυμενα όλα σε ψήφους.

Από την άλλη, η κυβέρνηση πιεζόμενη τόσα χρόνια για ελεύθερη ραδιοφωνία τη θεσμοθετεί και την χρησιμοποιεί σαν άλλοθι του δημοκρατικού πλουραλιστικού χαρακτήρα της.

Μετά λοιπόν από ενάμιση χρόνο λειτουργίας περίπου της «ελεύθερης» ραδιοφωνίας, ας έρθουμε να κρίνουμε πόσο ελεύθερη και ανεξάρτητη πραγματικά είναι.

Οι μέχρι τώρα δοθείσες άδειες ανήκουν στους μεγάλους ιδιωτικούς, εμπορικούς, δημοτικούς σταθμούς, με τους πολυπληθείς συνεργάτες, τα άρτια τεχνικά μέσα, τη δυνατότερη ισχύ και την πληθώρα των διαφημίσεων.

Οι μικρότερης ισχύος σταθμοί οι δημιουργημένοι από παλιούς πειρατές, καθώς και από προσπάθειες λίγων ατόμων ή ομάδων, με ιδεολογία και προθέσεις για πραγματικά ελεύθερο ραδιόφωνο σχεδόν δεν μπορούν να υπάρξουν, είτε νομικά, είτε λόγω της μικρής εμβέλειάς τους.

Από την άλλη οι ιδιωτικοί δημοτικοί πολιτικοί σταθμοί εξαντλούν όλες τις δυνατότητες που έχουν για την κατακυρίευση και εκπόρθηση του ραδιοφώνου.

Χρησιμοποιούν τέλεια μηχανήματα, φέρνουν ειδικούς τεχνικούς από το εξωτερικό για να διαλεχθεί η καλύτερη ακουστικά, τοποθεσία του σταθμού.

Διοργανώνουν πολύμηνες διαφημιστικές καμπάνιες, καθώς και πολιτιστικές εκδηλώσεις, για την επιτυχέστερη προβολή του σταθμού.

Το μάρκετινγκ και οι νόμοι του εμπορίου σ' όλο τους το μεγαλείο.

Και ως προς την επάνδρωση του σταθμού με συνεργάτες, εκεί παίζονται τα πιο χοντρά παιχνίδια που το σενάριο του πιο ευφάνταστου σκηνοθέτη θα ωχριούσε.

Σκοτεινά παρασκήνια, κόντρες, μηχανοραφίες, αντιπαλότητα, μίσος, εκατομμύρια που προσφέρονται κάτω από τα τραπέζια, παύσεις και απολύσεις, αλλά και το σκαρφάλωμα στο ραδιοφωνικό στερέωμα αυτών που υπακούουν και πειθαρχούν.

Ας μας ξεγελούν οι χαμογελαστές φωτογραφικές φιγούρες των στελεχών των σταθμών, με το μετωπικό αλληλοθαυμασμό και το υπόγειο θανάσιμο μίσος.

Μέχρι και γνωστές πρωταγωνίστριες του θεάτρου επιστρατεύτηκαν για να χαρίσουν κάτι από την αίγλη και τη δόξα τους στους ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς.

Έτσι οι πνευματώδης θιασαρχίνες παίρνουν ανώδυνες συνεντεύξεις και δίνουν διαφημιστικές συμβουλές για ψώνια και χώρους διασκέδασης. Και όλα αυτά για εύπεπτο ραδιόφωνο και μεγάλη ακροαματικότητα.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό (εκτός από τις παραπάνω επαγγελματικές γραφικότητες) των νόμιμων ραδιοφωνικών σταθμών, είναι οι διαφημίσεις που κάποτε όλοι τις αφόριζαν, αλλά σήμερα γίνονται αποδεκτές, ως αναγκαίο κακό για την οικονομική ύπαρξη των σταθμών.

Όπως κάποτε επί χούντας στην τηλεόραση διακόπτονταν οι αστυνομικές γελοιότητες του σήριαλ του Φώσκολου

από τις διαφημίσεις, έτσι και σήμερα στο «ελεύθερο» ραδιόφωνο οι διαφημίσεις κυριαρχούν, σπγματίζουν συνειδήσεις και καθορίζουν συμπεριφορά.

Όλοι βέβαια υπόσχονται να κάνουν ένα άλλου είδους ραδιόφωνο, πιο κριτικό με δημοκρατικό τρόπο λειτουργίας, πιο πρωτότυπο, πιο επίκαιρο.

Το αποτέλεσμα όμως είναι, ένας λόγος ελευθεριάζον από τη μία, άχρωμος, ασήμαντος και από την άλλη, μια μικροκομματική πολιτικάντικη προπαγάνδα.

Ακούγονται όλα εκείνα τα κακόγουστα και ανιαρά.

«Ελάτε να ταξιδέψουμε σε τόπους εξωτικούς με σχεδία το σταθμό μας ως σύγχρονοι Ρομβισώνες». Και αμέσως μπαίνει το τραγούδι της Πωλίνας «πάμε για τρέλες στις Σεϋχέλες».

Το κιτς και τα στερεότυπα ξαναχτυπούν

Ή από την άλλη, σχεδόν μας εκλιπαρούν «πάρτε μας στο τηλέφωνο για να αποκτήσουμε την μέθεξη επικοινωνίας».

Αυτές είναι υποτίθεται οι εκπομπές «αλληλοεπίδρασης» όπου γίνονται οι εξής εμπνευσμένα διάλογοι με τους ακροατές.

Ρωτάει ο εκφωνητής τηλεφωνικά στο φίλο του σταθμού «Πώς αισθάνεσαι σήμερα».

«Όπως πάντα» ανακράζει περιχαρής ο εκφωνητής, «αυτό περίμενα να ακούσω» έτοιμος να λιποθυμήσει από την εφυέστατη παρατήρησή του.

Είναι οι σπγμές που κανιβαλίστικες ορέξεις για τον εκφωνητή σε κυριεύουν ή στην καλύτερη περίπτωση, αλλάζεις με σβησμένο αλλόφρων βλέμμα το σταθμό και πιάνεις κρατικό.

Και ερχόμαστε στις αμερικανόπληκτες μουσικές εκπομπές, με τα γεμάτα πάθος επιφωνήματα, το περιορισμένο λεξιλόγιο και τις λεπτομερείς ασημαντολογίες, για την απόκρυφη ζωή των μουσικών και ροκ γκρουπ.

Ο παραγωγοί ανάλογων εκπομπών δεν παραλείπουν να δίνουν εξυπνακίστικες ειρωνικές απαντήσεις στα «κοριτσάκια» όπως ονομάζουν τις ακροάτριες, με ύφος δέκα Δον Ζουάν και στυλ εκατό Κογκαλίδιδων.

Εκτός βέβαια από τις χυδαίες σεξιστικές εκπομπές σε κάθε σταθμό υπάρχουν και οι φεμινιστικές εκπομπές (ο μαϊντανός της υπόθεσης) σε ώρες χαμηλής ακροαματικότητας δίνοντας στοιχεία ισοτιμίας και πολυφωνικού χαρακτήρα. Δυστυχώς όμως τις περισσότερες γυναικείες εκπομπές (εκτός βέβαια από σπάνιες περιπτώσεις) τις διακρίνει μια χλιαρή και εξ απαλών ονύχων κριτική στον ανδροκρατούμενο λόγο, ραδιοφωνικό και πολιτικό.

Τις χαρακτηρίζει μια στειρότητα, μια ισοπεδωτική ανέπνευστη κομματική έκφραση με αποτέλεσμα να μην δικαιώνει τις προθέσεις των γυναικών, που τις παράγουν.

Και ερχόμαστε στο συμπέρασμα και το αποτέλεσμα των σημερινών ραδιοφωνικών πραγμάτων.

Δεν υπάρχει ελεύθερη ανεξάρτητη ραδιοφωνία, αλλά ραδιοφωνία ιδιωτική, εμπορική με διακίνηση μεγάλων κεφαλαίων με τέλεια υλικοτεχνική υποδομή, με χαμηλή ποιότητα και σόου εντυπώσεων.

Εμπρός λοιπόν για την ελεύθερη ραδιοφωνική μεγαλοστομία και την ιδεολογική φθορά των συνειδήσεων.

Εμπρός λοιπόν στα βραδινά εφυολογήματα των ακροατών που στερούνται τυπία και τέχνη, πλάσιμο μύθων και ρεαλισμό.

Γιατί απέχει μια αναπνοή, ο κάθε παραγωγός εκπομπών να γίνει η προσπάθειά του ένας συρφετός ασχετοσύνης και φλυαρίας.

Το ελεύθερο ανεξάρτητο ραδιόφωνο θέλει αμεσότητα, ξεπέρασμα του πομπού δέκτη, πρέπει να διαμορφώνει και να διαμορφώνεται, θέλει ζωντανό πολιτικό λόγο, μακριά από αρτηριοσκληρωτικές πολιτικάντικες ιδεολογίες.

Αντισταθείτε λοιπόν στην «ελεύθερη» ιδιωτική ραδιοφωνική τρομοκρατία.

Αντισταθείτε στη βαρβαρότητα των ραδιο-φονικών πραγμάτων στον εκχυδαϊσμό της γλώσσας.

Υιοθετείστε τις προσπάθειες για ένα εναλλακτικό αφυπνιστικό όχι εμπορικό ραδιόφωνο που είναι δυσεύρετο, αλλά και τόσο τρομακτικά δύσκολο να πραγματοποιηθεί.

φαντασίας και γλυκά γλυκά μας εφησυχάζουν μειώνοντας τις αντιστάσεις μας.

Εμπρός λοιπόν να μεγαλώσουμε την έπαρση αυτών που πιάνουν το μικρόφωνο και νομίζουν ότι οποιαδήποτε ανοησία ειπωθεί με λίγο χρώμα στη φωνή, είναι ραδιόφωνο.

Το ραδιόφωνο θέλει λεπτές ισορροπίες, συστηματική δουλειά, ευρηματικότητα, σκηνοθεσία, δημιουργία εικόνων, αφαιρετικό, αλλά εύστοχο λόγο, πρωτο-

Και χωρίς να θέλουμε να γίνουμε Κασσάνδρες, είναι η μόνη μας ελπίδα μέσα στην ευτελή, χωρίς αντίκρισμα ραδιοφωνική πραγματικότητα.

Άλλο 114 και άλλο 9,84.

Λένα Παπαδοπούλου

Το παραπάνω κείμενο διαβάστηκε στην εκπομπή «Συμφωνία κυριών» στο «Ράδιο Κιβωτός».

Είναι η γλώσσα θηλυκή;

«Το γυναικείο κίνημα δεν θα ήταν απλά μια βόλτα σ' ένα χωράφι· Θ' απορροφούσε κάθε πόρο της ύπαρξής μου· θα σήμαινε το γυρισμό πίσω και την ανακάλυψη της σκιάς της συνείδησής μου», είπε χαρακτηριστικά η Αμερικανίδα λεσβία, φεμινίστρια, ποιήτρια Adrienne Rich.

Όσο λοιπόν οι γυναίκες συνειδητοποιούν την ιδιαίτερή τους κατάσταση, τη θηλυκή τους συνείδηση και την καταπίεση που υφίστανται σε κάθε επίπεδο, τα παραδοσιακά στερεότυπα και τρόποι σκέψεις υποσκάπτονται και τελικά καταρρίπτονται. Το θέμα «γυναίκες και γλώσσα» ή «γλωσσικός σεξισμός» γίνεται συνεχώς πιο σπουδαίο και κεντρικό όσο η φεμινιστική ανάλυση υπεισέρχεται σ' όλους τους τομείς μελέτης.

Οι γυναίκες λοιπόν αναζητούν μια γλώσσα που να εκφράζει τη δική τους συνείδηση, σεξουαλικότητα, τις ανάγκες κι εμπειρίες τους, μια γλώσσα που να τις αντιμετωπίζει ισότιμα, χωρίς να διαιωνίζει την καταπίεσή τους.

Ο σκοπός μιας φεμινιστικής ανάλυσης της γλώσσας είναι η αποκάλυψη των γλωσσικών αδυναμιών κι ανισοτήτων καθώς κι η δημιουργία και χρήση γλωσσικών τύπων που να εκφράζουν τις γυναίκες και το δικό τους λόγο. Σα φεμινίστριες δημιουργούμε και χρησιμοποιούμε γυναικείους όρους και θηλυκούς γραμματικούς τύπους (όσο βέβαια μπορούμε να απελευθερωθούμε απ' τον ανδροκρατούμενο επιβεβλημένο λόγο) και σαν γλωσσολόγοι γνωστοποιούμε και καθιερώνουμε αυτές τις αλλαγές.

Ο γλωσσικός σεξισμός και μισογυνισμός έχει ήδη μελετηθεί σε πολλές γλώσσες που μιλιούνται σήμερα κι αποτελεί καθολικό χαρακτηριστικό και γλωσσικό στοιχείο.

Η ανισότητα των δύο φύλων στη γλώσσα απορρέει απ' τον έλεγχο αυτού του ισχυρού μέσου επικοινωνίας απ' την κυρίαρχη τάξη των ανδρών, οι οποίοι έδοσαν μορφή, όνομα και σημασία στις λέξεις σύμφωνα με τα δικά τους δεδομένα κι ιδεώδη. Επίσης, αυτοί καθιέρωσαν τη σωστή γραμματική, σημασιολογική και φωνολογική δομή της γλώσσας. Έτσι λοιπόν τα διάφορα κοινωνικοπολιτικά φαινόμενα ορίστηκαν σύμφωνα με τις ανδρικές αξίες και προτεραιότητες. Οι γυναίκες συνεπώς μένουν ανέκφραστες, σιωπηλές ή αρνητικά ορισμένες.

Ο γλωσσικός σεξισμός είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο που απαιτεί ειδική προσοχή κι ευαισθητοποίηση τόσο για να παρατηρηθεί αλλά και για να εκλείψει.

Μελετώντας τη γλώσσα σα σύστημα, κι όχι σαν χρήση από γυναίκες κι άνδρες, τα γλωσσολογικά μας θέματα είναι:

— Μορφολογικά, δηλαδή λέξεις με ρίζες που έχουν έμμεσα ή άμεσα αρσενικές αναφορές, π.χ. υιο-θετώ, επ-ανδρώνω.

— Γραμματικά, το ότι το θηλυκό γένος είναι πάντα το ασθενές, π.χ. δύο μαθήτριες κι ένας μαθητής μας κάνουν τρεις μαθητές.

— Σημασιολογικά: α) λέξεις με αρνητική έννοια που αναφέρονται σε γυναίκες, π.χ. ιστούλα, σκύλα, πατσαβούρα, που μάλιστα συχνά δεν έχουν αρσενικά αντίστοιχα, και β) έλλειψη όρων στο θηλυκό

γένος π.χ. οικογενειάρχης, εκατομμυριούχος ή γλωσσολόγος. Κατά τη γνώμη μου, αυτό το φαινόμενο οφείλεται επίσης και στην επίδραση της καθαρεύουσας στα νεοελληνικά όπου οι καταλήξεις του θηλυκού και του αρσενικού τύπου είναι συχνά ίδιες. Αυτό φαίνεται σε λέξεις που αναφέρονται σε γυναίκες κι έχουν αρσενική κατάληξη όπως η ιδιαιτέρα γραμματέας, η ιερόδουλος, η έγκυος.

Φυσικά, εκτός απ' αυτές τις υποκατηγορίες, η γλώσσα σα σύνολο αντανακλά και, κατά συνέπεια, διαμορφώνει και διαιωνίζει αξίες που εκφράζουν το ανδρικό φύλο που θεωρείται και το δεδομένο μέτρο σύγκρισης. Μια προσεκτικότερη ματιά στις γνωστές παροιμίες κι ανέκδοτα αποδεικνύει ότι το γυναικείο φύλο είναι πάντα συμπληρωματικό και δευτερεύον, π.χ. «όποιος φυλάει τα ρούχα του...», «όποιος βιάζεται...», «ήταν κάποτε ένας άνθρωπος... (δηλ. ένας άνδρας)». Όλες αυτές οι εκφράσεις, παροιμίες και τα ρητά, καθρέπτες του πολιτισμού μιας χώρας δημιουργούν και σταθεροποιούν στο μυαλό και τη συνείδηση μας την πεποίθηση ότι το ανθρώπινο γένος, με τους προβληματισμούς, τα όνειρα, τις ευχές κι επιθυμίες του είναι αρσενικό ενώ οι γυναίκες υπάρχουν περιφερειακά για να δόσουν λίγη ποικιλία κι ομορφιά στις ζωές των ανθρώπων-ανδρών.

Παρ' όλα όμως τα εμπόδια και τους περιορισμούς που αντιμετωπίζουμε σα χρήστες της γλώσσας μας, αναγνωρίζουμε τις άπειρες δυνατότητες έκφρασης που αυτή, και μόνο αυτή, μας προσφέρει μέσα απ' τον πλούτο και την ευελιξία της.

Η παθητικότητα κι η αδιαφορία στο ζήτημα της γλώσσας είναι μια συνειδητή σεξιστική στάση μας, κι έτσι γινόμαστε φερέφωνα κι υπερασπίστριες του επιβεβλημένου αντρικού λόγου και της εξουσίας που ασκείται απ' αυτόν.

Είναι λοιπόν στο χέρι μας, ή μάλλον στο λόγο μας, να διεκδικήσουμε τη γλώσσα που ανήκει εξίσου και σε μας και να διαμορφώσουμε λεξικά και γραμματικά τη δική μας σκέψη και ιδιαιτερότητα με τρόπο που να εκφράζει την καθεμιά μας.

Ρούλα Τσοκαλίδου

Η επιθυμία των υπόλοιπων είναι χυδαία,φίλες η δική μου όχι

Το παρακάτω κείμενο διαβάστηκε σε μια πανεπιστημιακή συνάντηση φεμινιστριών στην Ισπανία για την βία-βιασμοί που έγινε στις αρχές Δεκέμβρη.

Μέσα στο φεμινιστικό κίνημα έχουμε μιλήσει πολύ λίγο γύρω απ' τη σεξουαλικότητα. Έχουμε τονίσει την αναγκαιότητα της γνωριμίας με το σώμα μας, για να ξέρουμε πως αντιδρά. Έχουμε αντιπαραθέσει την κλειτορίδα ενάντια σε όλους εκείνους που αναγόρευαν τον κόλπο σαν τη μοναδική και βασική ερωτική μας ζώνη. Έχουμε δώσει διαλέξεις, μικρά σεμινάρια που προωθούσαν τις γυναίκες στην αυτογνωσία. Έχουμε αμφισβητήσει την διείσδυση σαν την μοναδική και κοινωνικά αποδεκτή φόρμα για να φτάσουμε σε οργασμό στις ετεροσεξουαλικές σχέσεις. Έχουμε αμφισβητήσει την ετεροσεξουαλικότητα σαν τον κανόνα και υπερασπιστήκαμε την λεσβιακή επιθυμία σαν θεμιτή και πιθανή για κάθε γυναίκα. Έχουμε πράγματι, κάνει πολλά στο πεδίο της αμφισβήτησης του κυρίαρχου σεξουαλικού μοντέλου.

*Αλλά, ίσως, έχουμε πει λίγα για κάποια άλλα στοιχειά της σεξουαλικής επιθυμίας. Μας κοστίζει να μιλάμε για αυτό το χαμένο μέρος του ασυνείδητου δηλ. για την επιθυμία μας που εκφράζεται διαμέσου των φαντασιώσεων και που αποτελεί κεντρικό στοιχείο της ανάπτυξης της σεξουαλικότητάς μας. Αλλά αν δεν το κάναμε θα κινδυνεύαμε να καταντήσουμε την σεξουαλικότητα τροποποιημένη σε μιc συλλογή συνταγών, έναν οδηγό ποικίλων τεχνικών για την επιτυχία ενός φυσικού ερεθισμού. Αντίληψη, τόσο της μόδας σήμερα ανάμεσα στους σεξολόγους. Το ότι η σεξουαλικότητα δεν είναι μια συνταγή τεχνικής και κανόνων φαίνεται να 'ναι καθαρό. Και εξίσου καθαρό είναι το ότι οι κανόνες και οι κοινωνικοί νόμοι διαμορφώνουν την επιθυμία μας προσπαθώντας να την προσαρμόσουν κοινωνικά. (Δεν θα επεκταθούμε σ' αυτό το ζήτημα, αφού έχει ικανοποιητικά καταγγελθεί από το φεμινιστικό κίνημα το κυρίαρχο ετεροσεξουαλικό-αντροκεντρικό μοντέλο που προσπαθούν να μας περάσουν). Δεν είναι λιγότερο σοβαρό, επίσης, ότι αυτή η κοινωνική νόρμα θα συγκρουστεί με προσωπικές ιστορίες πολύ διαφορετικές σε ατομικά χαρακτηριστικά, σε σώματα που είναι ανόμοια —και δεν αναφερόμαστε στην διαφορά του φύλου, αλλά στο γεγονός ότι έχουν διεγερθεί και αγγιχθεί με ειδικό τρόπο— σώματα που κοιτούν και κοιτάζονται με ποικίλους τρόπους. Και ακριβώς επειδή η επιθυμία έχει πλαστικότητα και είναι πολύμορφη υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία σεξουαλικών εκδηλώσεων. Έτσι λοιπόν, ένα από τα κλειδιά για την ανάλυση της σεξουαλικότητας από το φεμινιστικό κίνημα πρέπει να είναι η μη αποδοχή της σεξουαλικής **ομοιομορφίας** η αναγνώριση της σεξουαλικής **ποικιλομορφίας** λόγω των διαφορετικών τρόπων εκδήλωσης της επιθυμίας (είτε αυτή είναι ετεροσεξουαλική, λεσβιακή ή ομοφυλόφιλη).*

Αυτό το σκοτεινό αντικείμενο του πόθου

Πώς να φανταστούμε μια σεξουαλικότητα απελευθερωμένη σε μια κοινωνία όπου υπάρχει η διαίρεση των φύλων, σε μια πατριαρχική κοινωνία; Ακόμα είναι γεγονός ότι η κοινωνία μας δεν αναγνωρίζει τις γυναίκες σαν όντα με σεξουαλικές επιθυμίες. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ενώ στους άνδρες αναγνωρίζεται κοινωνικά το δικαίωμα να επιθυμούν σεξουαλικά, δεν ισχύει το ίδιο και για τις γυναίκες. Ο σεξουαλικός πόθος ορίζεται σαν αρσενικό χαρακτηριστικό, ο ρομαντισμός σαν θηλυκό. Εμείς οι γυναίκες έχουμε ταξινομηθεί σαν καλές (σύζυγοι, μητέρες) ή κακές (πόρνες), ανάλογα με το πως θα αντιμετωπίζουμε τη σεξουαλική επιθυμία.

Και αυτή η ταξινόμηση δεν είναι μόνο μια εξωτερική επιβολή αλλά με ποικίλους τρόπους την έχουμε ενστερνιστεί βαθιά.

Έχουμε αισθανθεί «κακές» όταν πήραμε την πρωτοβουλία παραπάνω από το επιτρεπτό· όταν είμασταν πιο ενεργητικές στο κρεβάτι από ότι μια καλή κοπέλα. Έχουμε αισθανθεί χειρότερες και από «κακές» καταλαβαίνοντας πως μας έλκυε μια άλλη γυναίκα· χειρότερες ακόμα όταν στις λεσβιακές μας σχέσεις φαινόταν ότι υιοθετούμε αρσενικές συμπεριφορές, όταν η ενδυμασία μας, οι χειρονομίες μας θύμιζαν εκείνες των αγοριών. Και να μην πούμε για το όταν η «συντρόφισσά μας «πήγαινε για θηλυκό»! Έχουμε αισθανθεί άσχημα, με ενοχές ως το σημείο να το κρύβουμε, όταν μέσα από χρόνια λεσβιακών σχέσεων ήταν ένας άνδρας που ξύπνησε τον σεξουαλικό μας πόθο. Έχουμε αισθανθεί «κακές» όταν με την συντρόφισσα είμασταν «υπερβολικά» ενεργητικές η «υπερβολικά» παθητικές, λες και η ελευθερία στις σεξουαλικές σχέσεις συγχέεται με το πηγαίνω στα πενήντα προς εκατό».

Με τέτοιο τρόπο έχουμε φτάσει να αισθανόμαστε έτσι που να φαίνεται ότι στο φαντασιακό πεδίο μπορεί να μας επιτραπεί η εκδήλωση του σεξουαλικού πόθου «αγνού και σκληρού» μόνο όταν είναι ντυμένος με μια ρομαντική ιστορία που να τον απαλύνει, που θα τον νομιμοποιεί.

Μας κοστίζει να αναγνωρίσουμε για παράδειγμα, ότι μας ερεθίζει να φανταζόμαστε ότι μας βιάζει κάποιος άγνωστος —είτε άνδρας, είτε γυναίκα—· ότι μας ερεθίζουν φαντασιώσεις όπου μια γυναίκα ή ένας άνδρας μας στριμώχνει σ' ένα τοίχο για να τρίψει βίαια το φύλο του στο δικό μας· εξίσου μας κοστίζει να παραδεχτούμε ότι μας ερεθίζουν φαντασιώσεις με τον κώλο σαν βασικό ερωτικό στοιχείο, χρησιμοποιώντας την γραφική έκφραση «τον παίρνουμε από πίσω» για να εκφραστούν εκείνες οι φαντασιώσεις όπου ο δικός μας κώλος είναι επιθυμητός, πιεσμένος, αγγιγμένος, βιασμένος ή ότι είμαστε εμείς που το κάνουμε με άλλο κώλο, αρσενικό ή θηλυκό· ακόμα παραπέρα είναι δύσκολο να δεχτούμε ότι η φαντασίωση που μας ερεθίζει είναι εκείνη όπου ένα ζώο μας γλύφει το φύλο...

Τρέμουμε ν' αναγνωρίσουμε το σεξ χωρίς όνομα, χωρίς πρόσωπο, χωρίς να περιβάλλεται με ρομαντικά στοιχεία, που νομιμοποιούν αυτό τον ερεθισμό...

Και παρ' όλα αυτά μας ελκύουν, μας διεγείρουν κάποιες από τις ερωτικές μας φαντασιώσεις. Θα έπρεπε να νιώθουμε ένοχες γι' αυτό; Θα έπρεπε να τις καταγγείλλουμε; Θα έπρεπε να προσπαθήσουμε να τις τροποποιήσουμε όταν δεν συμφωνούν με την ετικέτα μας, με τις φεμινιστικές μας θεωρήσεις;

Φθάνοντας σ' αυτό το σημείο, ίσως, το πρώτο πράγμα που μας έρχεται στο νου είναι ότι οι φαντασιώσεις και η πραγματικότητα κινούνται, αναπτύσσονται σε δύο διαφορετικά πλάνα. Οι φαντασιώσεις, όπως και τα όνειρα, κατέχουν μια ιδιαίτερη πραγματικότητα και δεν οδηγούν απαραίτητα κάπου. Μπορούν να παρουσιάζουν διάφορες όψεις της επιθυμίας μας, της σεξουαλικής μας συμπεριφοράς και δεν σημαίνει ότι αφού τις αναγνωρίσουμε, είμαστε **υποχρεωμένες** *να τις κάνουμε πράξη στην καθημερινή μας ζωή. Αντίθετα πρέπει να σκεφτούμε ότι γνωρίζοντας τους πιο βαθιούς μας πόθους μεγαλώνει η ικανότητά μας να αποφασίσουμε πραγματικά τι θέλουμε να κάνουμε στ' αλήθεια· μας πλατύνει την ελευθερία να εκλέξουμε πράγματι με λειτουργικότητα την ιδεολογία μας· την ετικέττα μας, τις φεμινιστικές μας θεωρήσεις και μας επιτρέπει, συγχρόνως, να γίνουμε πιο ικανές στο να διαφοροποιούμε τον κόσμο των ονείρων, φαντασιώσεων, παιχνιδιών μ' αυτό της πραγματικότητας. Να είμαστε κάθε φορά πιο αυτόνομες και λιγότερο συγχισμένα παιδιά που φοβούνται να βγουν από το σπίτι γιατί ο λύκος που μόλις ονειρεύτηκαν ενεδρεύει σε κάποια γωνιά.*

Σ' αυτή την απόπειρα να γνωρίσουμε τις επιθυμίες μας δεν πρέπει, επιπλέον, να ξεχνάμε ότι οι φαντασιώσεις έχουν την γλώσσα τους, τους κώδικές τους. Εκδηλώνουν τις όψεις των πόθων μας αλλά ο πόθος που εκφράζουν δεν συμφωνεί με την εικόνα ή τις εικόνες που χρησιμοποιούνται. Έτσι, οι φαντασιώσεις βιασμών, που έχουν κάποιες γυναίκες, είναι εντελώς αντίθετες από μια επιθυμία να βιαστούν και εκφράζουν συγκινησιακές όψεις τελείως διαφορετικές από τα συναισθήματα που θα ένιωθαν στην ίδια κατάσταση στην πραγματικότητα. Μ' αυτό τον τρόπο, ενώ στην φαντασίωση είσαι εσύ η ίδια που **χειρίζεσαι** *την κατάσταση (η γυναίκα είναι έτσι* ***ενεργητική****), στην πραγματικότητα είναι οι άλλοι που χειρίζονται και η γυναίκα υφίσταται· Στην φαντασίωση έχεις ένα πλεονέκτημα, είναι ένας* ***θρίαμβος, (υπερέχεις)****, ενώ στην πραγματικότητα είναι μια* ***ταπείνωση****, μια* ***κακοποίηση****.*

Πρέπει λοιπόν, όπως είπαμε, να μην συγχέουμε την φαντασίωση με την πραγματικότητα. Να παλέψουμε ενάντια στους φόβους που μας ξυπνούν οι επιθυμίες μας, να τολμήσουμε να τις ψάξουμε ξέροντας ότι εκφράζονται ανάμεσα από άλλους τρόπους και διαμέσου των φαντασιώσεών μας. Και ότι οι φαντασιώσεις δεν μπορούν να αναλυθούν ούτε με τα ίδια κριτήρια, ούτε με τα ίδια εργαλεία, ούτε με τον ίδιο τρόπο που αναλύουμε την πραγματικότητα.

Και όχι μόνο αυτό. Οι φαντασιώσεις μας αφήνουν κάποιες πιθανότητες απόλαυσης μη υποταγμένες στα όρια του σώματος και της πραγματικότητας, μας επιστρέφουν αισθήσεις σωματικές ξεχασμένες για χρόνια ή καταχωνιασμένες συνειδητά· πλαταίνουν την ικανότητά μας να αισθανόμαστε, να πειραματιζόμαστε, ν' απολαμβάνουμε. Γιατί να το χάσουμε αυτό, μέσα από ένα περίεργο φόβο «να το ξεπεράσουμε»;

Μ' αυτό δεν θέλουμε να πούμε ότι θάταν καλύτερο να έχεις φαντασιώσεις από το να μην έχεις. Αντίθετα, πιστεύουμε ότι κάθε μία πρέπει να αισθάνεται πολύ ελεύθερη και επίσης ότι πρέπει να είμαστε εξαιρετικά προσεχτικές ώστε κανείς να μην μπορεί να σχολιάσει ότι εγκαθίστανται ιεραρχικές διαφορές ανάμεσα σ' αυτές που έχουν ή δεν έχουν φαντασιώσεις, και εξίσου είμαστε αντίθετες στην θεώρηση ότι είναι ***πολύ κακό*** *να έχουμε συγκεκριμένες φαντασιώσεις επειδή δεν συμφωνούν με τα ιδεολογικά μας κριτήρια. Ποιοί είναι οι λόγοι;*

Πρώτον, δεν θέλουμε να ενοχοποιούμαστε ή να ενοχοποιούμε άλλες γυναίκες. Είμαστε της γνώμης ότι ο φεμινισμός πρέπει να μας βοηθήσει, επίσης να ζήσουμε καλύτερα την σεξουαλικότητά μας και όχι να μας αναστέλλει ή να δημιουργήσει καινούργιες ηθικές κατηγορίες. Επιπλέον, δεν βλέπουμε να υπάρχει νόημα στο ***ν' αλλάξουμε*** *τις φαντασιώσεις μας. Γιατί δεν βλέπουμε σε τι θα προχωρούσε την απελευθέρωσή των γυναικών κάτι τέτοιο. Ας αλλάξουμε, λοιπόν, την πραγματικότητά μας και ν' αφήσουμε ελεύθερα τα όνειρά μας, και αυτά πια, θα μετασχηματιστούν σε όψεις πιο σχετικές με την πραγματικότητα!*

Πιο πάνω είπαμε ότι οι περισσότερες από μας νιώθουμε άσχημα έχοντας συγκεκριμένες φαντασιώσεις, και ότι τις ζούμε σαν να είμαστε οι «κακές γυναίκες». Δεν μπορεί να σημαίνει ότι όλο αυτό γίνεται, όχι μόνο επικρίνοντάς τες οδηγούμενες από το φεμινιστική μας ιδεολογία, αλλά επίσης από το άσχημο βίωμα της σεξουαλικότητάς μας; Από την άλλη, οι φαντασιώσεις είναι μόνο παράγωγα της καταπίεσης της πατριαρχικής κοινωνίας ή ανταποκρίνονται επίσης και σ' άλλα στοιχεία;

Αν κάτι είναι καθαρό, είναι ότι η σεξουαλικότητα —

τουλάχιστον όπως την ζούμε σε κοινωνίες όπως η δική μας— είναι συνυφασμένες με τον ένα ή τον άλλο τρόπο με στοιχεία βίας και εξουσίας. Σε πολυάριθμες φεμινιστικές αναλύσεις έχουν καταγγελθεί κάποιες από τις αιτίες ύπαρξης αυτής της σχέσης. Μια κοινωνία βασισμένη στην καταπίεση του ενός φύλου από το άλλο και στην εκμετάλλευση της πλειοψηφίας από μια μειοψηφία, χρειάζεται την βία για να διατηρήσει αυτή την κατάσταση πραγμάτων. Και αυτή η βία —ενυπάρχει σ' όλες τις 'συγκινησιακές μας καταστάσεις και επίσης στις εκδηλώσεις της σεξουαλικότητάς μας.

Δεν είναι περίεργο λοιπόν, σε μια κοινωνία καταπιεστική και βίαιη να αντανακλάται αυτή η βία στις επιθυμίες μας και στις σχέσεις μας. Και όχι μόνο αυτό, αλλά —όπως έχει αναλυθεί και καταγγελθεί εδώ και χρόνια από το φεμινιστικό κίνημα— ότι αυτή η κοινωνία με πολλούς και ποικίλους τρόπους, έτσι όπως είναι δομημένη, εκτιμά, δείχνεται επιεικής και προτρέπει βίαιες συμπεριφορές κατά των γυναικών.

Εν τούτοις για τα στοιχεία της βίας και εξουσίας που πολλές φορές αντανακλώνται στα ερωτικά μας παιχνίδια και στις φαντασιώσεις, έχουμε αναρωτηθεί αν είναι μόνο αντανάκλαση της πατριαρχικής κοινωνίας ή ανταποκρίνονται επίσης σε άλλα στοιχεία σχετισμένα με την βιολογική σύνθεση των ανθρώπινων όντων και τις πιο πρώϊμές μας εμπειρίες.

Μ' αυτό μπαίνουμε σ' ένα πεδίο ολισθηρό, που καταναλώνει πολλή ενέργεια στις διάφορες ψυχολογικές και φιλοσοφικές σχολές. Φύση versus κουλτούρα, ένστικτους ως μάθησης... είναι διχοτομικοί πόλοι, παρόντες πάντα σε τέτοιου τύπου αντιπαραθέσεις.

Δεν μας πείθουν οι τάσεις των ειδικών που αποδίδουν στην σεξουαλικότητα μια α-στορική φύση και στο περιθώριο των κοινωνικών συνθηκών. Αλλά επίσης δεν μας πείθει η ελαχιστοποίηση όπου μερικές φορές θεωρεί την σεξουαλικότητα απλά σαν «σύνθεση κουλτούρας» σαν αντανάκλαση των κοινωνικών δομών, χωρίς τίποτα άλλο.

Υπάρχουν άλλες τάσεις που εξηγούν πως τα στοιχεία της βίας που παρουσιάζονται στη σεξουαλικότητα είναι δεμένα με τις πιο πρώϊμες εμπειρίες, όπως ανάγκη ενσωμάτωσης αντικειμένου (πιπίλισμα...), στην αναγκαία επιθετικότητα που πρέπει ν' αναπτυχθεί για να υπερασπιστεί το ανθρώπινο είδος τον διαχωρισμό και ατομισμό ενάντια σε μια μητέρα πολυεξουσιαστρια... Επιπρόσθετα, από το σημείο της βιολογικής σκοπιάς θα φαινόταν ότι οι σεξουαλικές συμπεριφορές και οι επιθετικές συμπεριφορές ελέγχονται από τις ίδιες νευροορμονικές περιοχές (Gilbert Pordjam. «Βια, σεξ και αγάπη. Edit. Gedisa. Barcelona).

Θα εξηγούσε κάτι τέτοιο ένα μέρος του γιατί μας ερεθίζει κάποιο επίπεδο επιθετικού παιχνιδιού στις σεξουαλικές σχέσεις; Θα είχαμε εδώ κλειδιά για να καταλάβουμε το γιατί του σαδομαζοχισμού; Έχοντας καταμέρος αυτά τα σκεπτικά στα οποία αναφερθήκαμε στην προηγούμενη παράγραφο, η επιθυμία συνουσίας ανταποκρίνεται μόνο στην εσωτερικοποίηση του κυρίαρχου σεξουαλικού μοντέλου; Δεν θα υπήρχε επίσης ένα μέρος της επιθυμίας που ξεπηδά από το γεγονός της κατοχής μιας οπής —τον κόλπο— που εξίσου όπως άλλες, όπως το στόμα ή ο πρωκτός, διεγείρεται με την εισδοχή αντικειμένου;

Δεν έχουμε ακόμα απαντήσεις γι' αυτά τα ερωτήματα. Εντούτοις, πιστεύουμε ότι έχει ενδιαφέρον να 'χουμε υπόψιν μας αυτά τα στοιχεία την ώρα της ανάλυσης και συζήτησης για τις εκδηλώσεις της επιθυμίας μας. Εμείς παρατηρούμε ότι η σεξουαλικότητα φέρνει μαζί της στοιχεία επιθετικότητας που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «θεμιτά» αλλά δεν φτάνουμε να θεωρήσουμε ότι ο βαθμός και οι πολυάριθμες μορφές επιθετικότητας και βίας που σήμερα υπάρχουν στην κοινωνία μας είναι αναπόφευκτες. Αντίθετα, πιστεύουμε ότι η επιθετικότητα του ανθρώπινου είδους μπορεί να μετριαστεί κοινωνικά, ότι μπορεί εν δυνάμει να γίνει αυτό σ' ένα σύστημα με αξίες ισοτιμίας, αλληλεγγύης με σεβασμό αμοιβαίο, καναλιζαρισμένο και εξαγνισμένο για παράδειγμα διαμέσου των ερωτικών παιχνιδιών και των φα-

ντασιώσεων. Ή αντίθετα μπορεί η επιθετικότητα να φτάσει στα άκρα όπως υπάρχει τόσο άφθονα στην κοινωνία μας.

Σε πολλές από μας μας αρέσει να παίζουμε, να αντιστεκόμαστε σεξουαλικά, να παλεύουμε στο κρεβάτι, να παραδινόμαστε ή να επιτεθόμαστε. Πρέπει να καταγγείλουμε το παιχνίδι της δύναμης στο πεδίο της σεξουαλικότητας; Δεν θα ήταν καλύτερα να συμμετέχουμε, να το χρησιμοποιήσουμε ή όχι για ευχαρίστηση όταν θέλουμε, χωρίς νόρμες, χωρίς στενά χαρακώματα; Δεν θα ήταν καλύτερα, επίσης, να ακολουθήσουμε πλευρές πιο ψηλές της σεξουαλικής ευχαρίστησης, ηδονής τόσο για μας όσο και για τους σεξουαλικούς μας συντρόφους ή συντρόφισσες; Η εξαφάνιση αυτού του κάποιου βαθμού επιθετικότητας το οποίο παίζουμε και ευχαριστιόμαστε σεξουαλικά δεν θα μπορούσε να σημαίνει ότι μόλις σκοτώσαμε την επιθυμία;

ΠΑΝΩ Σ' ΕΝΑ ΞΕΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

«Σ' αγαπάω
Μόνο αυτό δεν μπορείς να πεις
Τα χρόνια πέρασαν και να που ακόμα
ορισμένες λέξεις δεν λέγονται εύκολα
όπως το σ' αγαπάω, σ' αγαπάω».

Tracy Chapman: Baby can I hold you;

Κι αυτό το μήνα τα χέρια ανερμάτιστα από το έρμα άλλοσώμα. Αγγαλιάζω τη νύχτα τα πάνινα παιχνίδια δίκην ζεστού μπράτσου και κοιμούμαι. Εν τέλει τη δική μου ζεστασιά εισπράττω, που τους έχω ήδη προσφέρει· φαύλος κύκλος, εν ολίγοις.

Μα, αυτές οι ώρες οι νυχτερινές μπορούν να-εξευμενιστούν ή να υποταγούν· μ' ένα βιβλίο, μια μουσική, ένα γράμμα, μια ονειροπόληση στο κάτω-κάτω διότι δεν είναι το σεξ που μου λείπει. Οι άλλες ώρες είναι οι δύσκολες: το πρωί, που ξέρεις πως μόνο το πρόσωπό του στον καθρέφτη θ' αντικρύσεις — το μεσημέρι, που θα φας στα όρθια, καθώς ο χρόνος του τραπεζιού δε μπορεί να επιμηκυνθεί χωρίς άλλον συνομιλητή, που θα σου αποσπάσει την προσοχή και την πείνα στο πρόσωπό του — τα διαλείμματα της δουλειάς, που θέλεις να διηγηθείς τα επιτεύγματα και τις απογοητεύσεις, να καθρεφτίσεις τη χαρά και το δάκρυ σου σε δύο χέρια αλλότρια (τα δικά σου τα ξέρεις καλά). Τον πυρετό στο μέτωπο, τα παγωμένα άκρα, τους μαύρους κύκλους γύρω από τα μάτια ποιός θα συνδράμει; Ποιός θα χαϊδέψει επαινετικά κι ευεργετικά το βελούδινο δέρμα σου;
Με χώνει η μοναξιά, μάνα, γερνάω και φοβάμαι. Γιατί γνωρίζω το κόστος των επιλογών μου.

Αυτό που με πληγώνει περισσότερο είναι ο εξευτελισμός, που συνειδητοποιώ μέσ' από τις μνήμες. Τώρα που το συναίσθημα έσβυσε ή πάγωσε, μένουν εικόνες —κάποιες εικόνες— να πονούν· όχι ως απώλεια κάποιων αγαθών, αλλά να πονούν ως η σημειολογία του εξευτελισμού και της ταπείνωσης. Και είναι η ανάγκη για επαφή κι η συνακόλουθη πίστη κάθε φορά ότι αυτή τη φορά θα είναι απόλυτη κι αληθινή, που οδήγησαν και τις πιο δυνατές γυναίκες σε αντιπαροχές, που όταν τις ανακαλούν στη μνήμη τους, εν ψυχραιμία τελούσες, καρφώνονται στον τοίχο, νεκρές από τον πόνο.
FUCKING AGAIN AND AGAIN
Πεθαίνω για άλλη μια φορά. Γίνομαι η πόλη. Το σώμα της πόλης που το ποδοπατούν και το βιάζουν οι περαστικοί αλλά και —κυρίως— οι μόνιμοι κάτοικοί της. Τι να περιμαζέψω; Παντού πληγές που κακοφορμίζουν ή χαίνουν. Η μνήμη —η μνήμη μια πληγή.

Δε θέλω να σκέφτομαι — δεν θέλω να θυμούμαι. Το σώμα μου βαρύ και κουρασμένο. Πώς αντέχει τόσους βιασμούς, τόσα χρόνια; Το σώμα μου θέλει να ξεκουραστεί και να κοιμηθεί. Θέλει να ησυχάσει. Κινηματογράφος. Ναι, μόνο εικόνες. Δεν θέλω άλλο να επεξεργαστώ. Να ηρεμήσω θέλω.

Ο χρόνος κυλάει επιφέροντας πρόσθετους λόγους για να οδηγηθώ στην τρέλα. Ο κυρίαρχος του παιχνιδιού —αυτός, ο ένας, ο αρσενικός, ο παντοδύναμος, ο λόγος.

Κατάγματα συντριπτικά η καθημερινότητά μου. Ένα σώμα, που για να υπάρξει, χρειάζεται ατέλειωτες ώρες αγάπης —ένα σώμα, που για να γιατρευτεί, χρειάζεται να το χαϊδεύουν αιώνες.

Ιωάννα Σ

Μικρές και μεγάλες έρευνες

Μικρές και μεγάλες Έρευνες

Τον Νοέμβριο του 1988 παρουσιάστηκαν τα πρώτα στοιχεία μιας έρευνας που οργάνωσε το ΕΚΚΕ και η Γ. Γρ. Ισότητας με θέμα «Πολιτική συμπεριφορά των Γυναικών».

Το θέμα προκλητικά ενδιαφέρον κι όχι μόνο λόγω επικαιρότητας (πλησιάζουν οι εκλογές) αλλά γιατί όλες υποψιαζόμαστε ότι κάτι άλλαξε —λίγο ή πολύ;— στην πολιτική συμπεριφορά των γυναικών.

Με μια ανάγνωση των πινάκων στο ενημερωτικό τευχάκι που εκδόθηκε για την παρουσίαση της έρευνας, βρίσκουμε ενδιαφέρουσα στοιχεία.

Για παράδειγμα οι νεώτερες ηλικίες αμφισβητούν ρητά ότι η πολιτική ταύτιση της οικογένειας είναι δεδομένη.

Ακόμη τα 3/4 των γυναικών διαφωνούν με την αντίληψη ότι η πολιτική πρέπει να είναι κυρίως υπόθεση των ανδρών.

Αλλά και ότι το 43,3% των γυναικών δεν θεωρεί την νομιμοποίηση των αμβλώσεων σαν μέτρο προόδου και το 52,4% έχει την ίδια άποψη για τον πολιτικό γάμο.

Και ένα τελευταίο στοιχείο: το 39% των νέων γυναικών 18-29 χρονών αισθάνονται μεγάλη συμπάθεια για τις φεμινιστικές οργανώσεις και ομάδες.

Κουράγιο κορίτσια της ΚΑΤΙΝΑΣ!!!

Όλο και περισσότερες νέες επιστημόνισες ασχολούνται ερευνητικά με θέματα γυναικεία, καυτά και δυστυχώς πάντα επίκαιρα.

Η Βαβουγνιού Αριστέα, ΕΜΥ του τομέα Ποινικών Επιστημών της Νομικής Σχολής του Α.Π.Θ. είχε την ευθύνη μιας ομάδας (Μπανά Πωλίνα, Σκούρα Σοφία, Πούλιος Τάσος) που έκανε μια μικρή έρευνα για τον φόβο θεματοποίησης των νέων γυναικών (από 15-30 χρονών).

Τα συμπεράσματα της έρευνας έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί φέρνουν στην επιφάνεια και επιβεβαιώνουν φόβους αλλά και συμπεριφορές των γυναικών που τους έχουμε επισημάνει κι εμείς.

Η έκπληξη είναι ότι το 98,9% πιστεύει ότι πρέπει να τιμωρείται ο βιασμός —όχι το 100%!!!

Η Θεοδώρα Πανταζοπούλου και η Ιωάννα Χατζάτογλου διάλεξαν σαν θέμα της πτυχιακής τους εργασίας στο τμήμα Κοινωνικής Εργασίας των ΤΕΙ Ηρακλείου, την «Γυναικεία Πορνεία».

Παραθέτουμε τον πίνακα Περιεχομένων για να φανεί πόσο εμπεριστατωμένη, σοβαρή και προσεκτική δουλειά έγινε.

Μπράβο κορίστια. Ελπίζουμε στο άλλο τεύχος της ΚΑΤΙΝΑΣ να μας την παρουσιάσετε εσείς οι ίδιες.

Τον Σεπτέμβριο του 1988 κυκλοφόρησε το περιοδικό «Διαβάζω» με αφιέρωμα στο Ελληνικό Φεμινιστικό Έντυπο. Την επιμέλεια του αφιερώματος την είχε η φίλη Βίκυ Κωτσοβέλου, που σημειώνει στο προλογικό σημείωμά της ανάμεσα στα άλλα:

«Στις σελίδες αυτού του αφιερώματος μέσα από τα φεμινιστικά και γυναικεία έντυπα αναζητούνται τα ίχνη μιας σημαντικής συνιστώσας των κοινωνικών εξελίξεων, του φεμινιστικού κινήματος».

Μέσα από τις σελίδες του περιοδικού αναβιώνουν η αγωνία, η προσπάθεια, η λαχτάρα των γυναικών να φέρουν στη δημοσιότητα τα προβλήματά αλλά και να βρουν μια δική τους έκφραση, ένα δικό τους λόγο.

Μα αυτό είναι κάτι που ούτε πάντα επιδιώκεται, ούτε πάντα πετυχαίνει αφού το γυναικείο κίνημα στον τόπο μας πέρασε πολλές φάσεις και εκφράστηκε με ακόμα πιο πολλούς τρόπους.

Το κενό που υπάρχει για την περίοδο 1950-1967 οφείλεται σε μένα που την είχα αναλάβει, αλλά για προσωπικούς λόγους δεν παρέδωσα το άρθρο. Ευχαριστώ και από αυτές τις γραμμές τη Βίκυ γιατί με τη γυναικεία της ευαισθησία δεν με πίεσε και έτσι δεν μου όξυνε την ήδη δύσκολη κατάσταση.

Ζώγια Χρονάκη

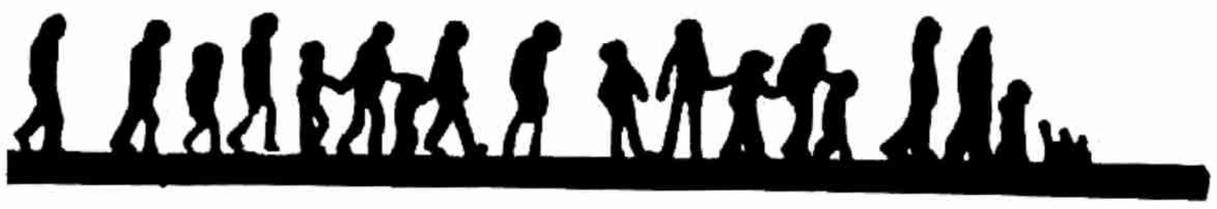

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ *Σελ.*

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ 1

Α. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ
- *1. Ιεροδουλεία: ένας πανάρχαιος θεσμός* 2
- *2. Ιερά Πορνεία και Πορνεία στην Αρχαία Ελλάδα* 12
- *3. Η Πορνεία στην Βυζαντινή εποχή και στην Τουρκοκρατία* 17
- *4. Η εποχή από το 1922 μέχρι σήμερα* 25

Β. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
- *1. Η γυναικεία πορνεία στην Ελλάδα του σήμερα* 29
- *2. Επίσημο Ελληνικό Κράτος* 58
- *3. Υγειονομική περίθαλψη και αστυνόμευση* 108
- *4. Η άποψη της Εκκλησίας* 110
- *5. Γυναικείες οργανώσεις* 111
- *6. Στην αφάνεια...* 113
- *7. Σκέψεις και προβληματισμοί σχετικά με τη στάση της Κοινωνικής Εργασίας απέναντι στην Πορνεία* 116

Γ. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΘΕΣΕΙΣ – ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ – ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ
Κριτική θεώρηση 118

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ 146

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 147

ΣΥΝΕΔΡΙΑ - ΣΥΝΕΔΡΙΑ - ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Το 1989 μας ήρθε με συνέδρια Γυναικών, που γίνονται για διάφορα θέματα σε διάφορες χώρες.

Ι. Στις 3-4-5 του Φλεβάρη, οργανώνεται στο Μιλάνο, Σύσκεψη των Γυναικών της Ευρωπαϊκής Αριστεράς από τις επιτροπές για το Γυναικείο ζήτημα του Κ.Κ. Ιταλίας και του Σοσιαλιστικού Κόμματος Ιταλίας, με στόχο την κοινή δράση των Γυναικών στον Ευρωπαϊκό χώρο.

Αυτός ο μεγάλος και αισιόδοξος στόχος περνάει μέσα από ένα εισαγωγικό κείμενο, που προσπαθεί να συγκεράσει τις διαφωνίες, να αμβλύνει τις αντιθέσεις, να συμβιβάσει τις απόψεις γυναικών από διάφορους πολιτικούς χώρους και χώρες. Ρητά άλλωστε το λένε «η Σύσκεψη Γυναικών της Ευρωπαϊκής Αριστεράς που θα ενώνει σοσιαλίστριες, κομμουνίστριες, εργατικές, σοσιολδημοκράτισσες, συνδικαλίστριες και υπεύθυνες από γυναικείες οργανώσεις».

Αντί όμως να αποδεχτούν οι οργανώτριες της διαφορετικότητα των απόψεων και των θέσεων και να λειτουργήσουν ενωτικά μέσα από ένα πλουραλισμό ιδεών και προτάσεων, τα ισοπεδώνουν όλα και χάρι της ενότητας και της ομοφωνίας προτείνουν ένα κείμενο-σούπα, γενικόλογο, πολιτικά αδιάφορο, χωρίς θέση, ακόμη χωρίς αναφορά στο αυτόνομο Φεμινιστικό Γυναικείο Κίνημα και στον πολιτικό του ρόλο. Ο όρος που επιλέγεται, είναι «εμείς οι Γυναίκες» ή «κρίνουμε την εξέλιξη της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και την πραγματοποίηση, μέχρι το 1992, της Ευρωπαϊκής Αγοράς χωρίς σύνορα σαν μια εξαιρετική ευκαιρία ανάπτυξης των χωρών μας και ανόδου του οικονομικού και πολιτικού ρόλου της Ευρώπης».

Για ποια ΕΟΚ όμως μιλάμε σαν αριστερές φεμινίστριες; Χωρίς όρους και προϋποθέσεις; Χωρίς να αναφερόμαστε στην ΕΟΚ των δύο ταχυτήτων, του Βορρά και του Νότου, των δύο φύλων, και τόσων άλλων ανισοτήτων;

Μα η τελευταία έκπληξη ήταν όταν στο πρόγραμμα της σύσκεψης διαβάσαμε ότι από την Ελλάδα θα εισηγηθούν και θα συζητήσουν μόνο οι κ.κ. Μαργαρίτα Παπανδρέου και Βάσω Παπανδρέου. Μήπως λοιπόν πρόκειται για ακόμη μια συνάντηση κορυφής «γυναικεία» αυτή τη φορά;

ΙΙ Στις 17-18-19 Φεβρουαρίου τα «Cahiers du GRIF», δηλ. η ομάδα Φεμινιστικών Ερευνών και Πληροφόρησης οργανώνουν συνέδριο στις Βρυξέλλες με θέμα «Έννοιες και πραγματικότητα των Γυναικείων Σπουδών». Το πρόγραμμα περιλαμβάνει εισηγήσεις από επιστημόνισσες-φεμινίστριες από διάφορες χώρες της Ευρώπης και στρογγυλά τραπέζια με ενδιαφέροντα θέματα και προβληματισμούς.

Θα πάμε σχεδόν όλες από την Ομάδα Γυναικείων Σπουδών του Α.Π.Θ. για να δούμε, να ακούσουμε, να μάθουμε, αλλά και να πούμε κι εμείς τις δικές μας σκέψεις.

Ίσως ακούσουμε και τη Ροσάνα Ροσάντα να αναπτύσσει το θέμα: «Φεμινιστικές Σπουδές: θεωρία και Πράξη».

Ίσως, λέμε, γιατί δεν είναι σίγουρη η συμμετοχή της. Το ελπίζουμε και το ευχόμαστε.

ΙΙΙ. Το Μάρτη αρκετά μέλη της Ομάδας Γυναικείων Σπουδών κατεβαίνουμε στην Αθήνα, για να συμμετέχουμε στο Ευρωπαϊκό Συνέδριο που οργανώνει το ΚΕΓΜΕ με θέμα: «Η κοινωνική ιστορία των Γυναικών της Ευρώπης. Οι Γυναίκες στη Νεότερη Ιστορία της Ευρώπης: Κάνοντας ορατό το αόρατο».

Το θέμα πολύ ενδιαφέρον. Ελπίζουμε και οι εισηγήσεις, γιατί πράγματι είναι ανάγκη, μέσα από τις δικές μας έρευνες, να ξαναγράψουμε την Ιστορία και να αποκαταστήσουμε τη θέση, το ρόλο και την ενεργό συμμετοχή των Γυναικών σ' αυτήν.

Ζώγια Χρονάκη

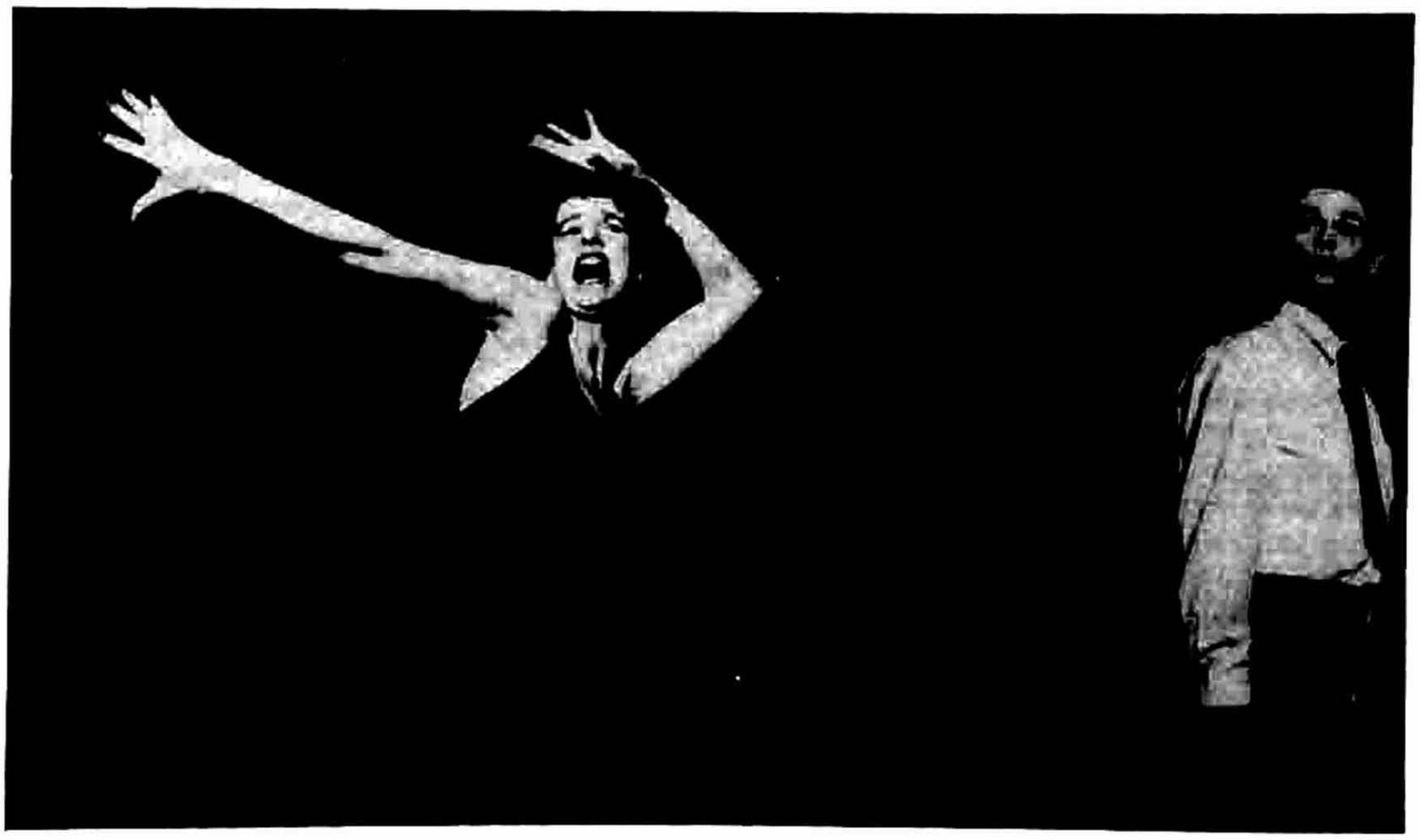

Η «ΚΑΤΙΝΑ» συνεχίζει να εκδίδει τεύχη, η στήλη «ΝΟΜΙΚΑ» συνεχίζει να γράφεται και το περίφημο άρθρ. 1400 που ανήκει στο τμήμα Οικογενειακού Δικαίου του Αστικού Κώδικα, συνεχίζει την πολύπαθη (ήδη) πορεία του στα ελληνικά δικαστήρια.

Τι λέει το άρθρο και γιατί χαρακτηρίζω πολύπαθη την πορεία της εφαρμογής του, θα σας το εξηγήσω αμέσως παρακάτω:

Η επιτροπή που ανέλαβε την αναθεώρηση του Οικογενειακού Δικαίου και την προσαρμογή του στην συνταγματική επιταγή της ισότητας των δύο φύλων, αντιμετώπισε, μετά την κατάργηση άρθρων όπως «ο ανήρ κεφαλή της οικογενείας...», «ο ανήρ... φέρει τα βάρη του γάμου...» κλπ., το πρόβλημα του διακανονισμού των περιουσιακών σχέσεων του εγγάμου ζευγαριού. Σύμφωνα με πρότυπα νομοθεσιών ξένων χωρών, προτάθηκε και συζητήθηκε η καθιέρωση του συστήματος της κοινοκτημοσύνης, με άλλα λόγια, η δυνατότητα του καθενός συζύγου να δικαιούται **τα μισά** απ' όσα αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια ενός γάμου. Η ομάδα δηλαδή των περιουσιακών στοιχείων που δημιουργείται από ένα ζευγάρι την εποχή που διαρκεί ο γάμος του, θεωρείται περιουσία του ζευγαριού και ανήκει από κοινού και σε ίσα μέρη και στους δύο συζύγους. Βέβαια υπάρχουν πολλά συστήματα κοινοκτημοσύνης και διαφορετικοί τρόποι ρύθμισής τους, αλλά εφόσον τελικά προτιμήθηκε, κατά πλειοψηφία των μελών της επιτροπής, το σύστημα της περιουσιακής αυτοτελείας των συζύγων, θα ασχοληθούμε μ' αυτήν.

Θα αναφερθώ στην κοινοκτημοσύνη διεξοδικότερα όταν θα φτάσω στο άρθρ. 1403 του Α.Κ. που καθιερώνει τη δυνατότητα επιλογής της από το ζευγάρι σαν σύστημα ρυθμίζον την περιουσία τους. Πάντως τα επιχειρήματα εναντίον της υποχρεωτικής εφαρμογής της στα «περιουσιακά» των συζύγων αναφέρονται στις πρακτικές δυσχέρειες και στην πολυπλοκότητα των διαφόρων συστημάτων, στην πιθανότητα αδικιών που μπορεί να προκύψει κατά την αφηρημένη λογιστική κατανομή της περιουσίας σε δύο ίσα μέρη και στο ενδεχόμενο να διαιωνισθεί η οικονομική εξάρτηση της γυναίκας από τον άνδρα εφόσον η αυτοδύναμη ανάπτυξη της προσωπικότητάς της μπορεί να γίνει δυνατή όταν ακολουθείται από ή προϋπάρχει (αυτό δεν διευκρινίζεται!) η περιουσιακή της αυτοτέλεια.

Ωστόσο κρίθηκε απαραίτητο —εδώ πρέπει να έπαιξε ρόλο ο σημαντικός αριθμός γυναικών που συμμετείχαν στην επιτροπή και από τις οποίες οι περισσότερες προερχόταν από μαζικούς χώρους γυναικών— να υπάρξει έμπρακτη, δηλ. με οικονομικό αντίκρυσμα, αναγνώριση της συμβολής του κάθε συζύγου στον σχηματισμό της περιουσίας του άλλου. Αναγνωρίζεται λοιπόν με το άρθρ. 1400 Α.Κ. η αξίωση «συμμετοχής στ' αποκτήματα». Αυτό σημαίνει ότι η περιουσία που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια ενός γάμου και η οποία ανήκει στον ένα από τους δύο συζύγους (π.χ. αγοράστηκε ένα διαμέρισμα και αγοραστής φέρεται ο ένας από τους δύο συζύγους) εφόσον αγοράστηκε με χρήματα που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια του γάμου, είναι δυνατόν να διεκδικηθεί κατά το 1/3 τουλάχιστον από τον άλλο σύζυγο. Βέβαια, στην περίπτωση που τα χρήματα που εξοικονομήθηκαν και υπάρχουν σε μορφή καταθέσεων ή επενδύθηκαν στην αγορά κάποιου περιουσιακοῦ στοιχείου, προήλθαν από δωρεά, κληρονομιά ή κληροδοσία προς τον ένα σύζυγο, τότε δεν γεννιέται αξίωση «συμμετοχής στ' αποκτήματα» από τον άλλο σύζυγο και το ποσό αυτό ή το περιουσιακό στοιχείο που αγοράστηκε με τα χρήματα της δωρεάς κλπ. ή δωρήθηκε αυτούσια, αφαιρείται από την ομάδα των περιουσιακών στοιχείων στα οποία έχει δικαίωμα να προβάλει αξίωση ο άλλος σύζυγος. Έμμεσα αναγνωρίζεται λοιπόν πως ο σύζυγος (στην κοινωνική μας πραγματικότητα βλ. η γυναίκα) που φροντίζει το σπίτι, αναθρέφει τα παιδιά και γενικά εξασφαλίζει τη βάση εκείνη που επιτρέπει στον άλλο σύζυγο να αφοσιωθεί απερίσπαστος και πλήρης στην άσκηση του επαγγέλματός του αποκομίζοντας οικονομικά οφέλη **συμβάλει τουλάχιστον κατά το 1/3** στη δημιουργία της περιουσίας.

Αυτό το ποσοστό του 1/3 είναι **τεκμήριο** αλλά **μαχητό**. Τεκμήριο που σημαίνει απόδειξη (είσαι σύζυγος, βοήθησες τον άλλο σύζυγο με οποιονδήποτε τρόπο, δημιουργήθηκαν κάποια περιουσιακά στοιχεία στο όνομα του άλλου συζύγου, συνέβαλες τουλάχιστον κατά το 1/3 στη δημιουργία τους). Μαχητό που σημαίνει ότι το ποσοστό του 1/3 τίθεται καταρχήν για να διευκολυνθεί η απόδειξη της συμβολής, αλλά είναι δυνατόν ο μεν σύζυγος, που ζητά την αναγνώριση της συμβολής του, να αποδείξει πως συνέβαλε κατά ποσοστό μεγαλύτερο του 1/3 στη δημιουργία της περιουσίας

του άλλου, ο δε άλλος σύζυγος να αποδείξει πως η συμμετοχή και η συμβολή ήταν **μικρότερη** του 1/3.

Η αξίωση συμμετοχής στ' αποκτήματα δεν κληρονομείται και δεν εκχωρείται, θεωρείται δε σαν διάταξη που **περιέχει κανόνα αναγκαστικού δικαίου**, εφόσον ο σκοπός της είναι η προστασία του οικονομικά ασθενέστερου συζύγου που δεν είχε φροντίσει κατά την διάρκεια του γάμου να περιέρχονται σ' αυτόν περιουσιακά στοιχεία ανάλογα με τη συμβολή του και πρέπει ν' αποτραπεί ο κίνδυνος ματαίωσης του σκοπού αυτού με ιδιωτικές συμφωνίες που μπορεί να είναι προϊόν πιέσεων.

Με βάση το παραπάνω άρθρο, αμέσως μετά την εφαρμογή του νόμου, ασκήθηκαν, από γυναίκες, αγωγές εναντίον των πρώην συζύγων τους, με τις οποίες διεκδικούσαν τμήματα περιουσίας των οποίων ως κύριοι στόχοι παρέμειναν οι τέως σύζυγοί τους. Και έτσι άρχισε μια από τις περιπέτειες του άρθρ. 1400 Α.Κ. Ενώ περιμέναμε όλοι (άμεσα ενδιαφερόμενοι διάδικοι, δικηγόροι, γυναίκες κλπ.) τις πρώτες αποφάσεις των δικαστηρίων ούτως ώστε να δούμε πώς θα αποδειχθούν τα όσα απαντούσαν απόδειξη, ποιο θα είναι το απαραίτητο χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο θα τελειώνει μια παρόμοια δίκη και πώς θα αντιμετωπισθούν τα πολλά νομικά προβλήματα που προέκυπταν από την εφαρμογή του νόμου στην πράξη, εμφανίζεται τόσο στους θεωρητικούς όσο και στους δικαστές μια άποψη ενάντια στο πνεύμα της Νομοπαρασκευαστικής επιτροπής, που ωστόσο κέρδισε έδαφος ταχύτατα και καταδίκασε τις πρώτες αγωγές να πάρουν τον δρόμο για το Εφετείο, μήπως τύχουν καλύτερης μοίρας. Κατά την άποψη αυτή η διάταξη του 1400 Α.Κ. του νέου νόμου θα εφαρμοζόταν σε περιουσίες που θα δημιουργούσαν οι σύζυγοι μετά την 1.1.1983, την ημερομηνία έναρξης εφαρμογής του νόμου. Είναι αξιοσημείωτο ότι ανάμεσα στους δικαστές η άποψη αυτή έγινε σύντομα και σχεδόν απόλυτα αποδεκτή (αν εξαιρέσουμε μερικές αποφάσεις της διαδικασίας των Ασφαλιστικών Μέτρων οι οποίες επέλυσαν το πρόβλημα διαφορετικά, είχαν όμως λόγω της φύσης της διαδικασίας των Ασφαλιστικών Μέτρων προσωρινή ισχύ).

Τελικά, μετά από «ουρανομήκεις κραυγές», μεγάλο μέρος των οποίων ανήκε στις γυναίκες-μαχόμενες δικηγόρους, και συντονισμένες προσπάθειες της Νομοπαρασκευαστικής επιτροπής της οποίας μάλιστα το μέλος, καθηγητής κ. Ι. Δεληγιάννης δήλωσε και δημόσια τις αντιρρήσεις του για την «ερμηνεία» που δινόταν στο χρόνο εφαρμογής του άρθρ. 1400 Α.Κ., δημοσιεύτηκε στο ν. 1649/86 στο άρθρ. 12 διευκρινιστική παράγραφος σύμφωνα με την οποία η διάταξη του άρθρ. 1400 Α.Κ. αφορά **και** περιουσιακά στοιχεία που είχαν αποκτηθεί πριν από την 1.1.1983.

Αυτό ήταν το πρώτο «λάθος» του άρθρ. 1400 Α.Κ. και

ΕΠΕΤΑΙ Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ

Μαρία Τσιουτάνη

Ελληνικό Δίκτυο για Πρωτοβουλίες Απασχόλησης Γυναικών

Στα πλαίσια του Μεσοπρόθεσμου Κοινοτικού Προγράμματος για Ίσες Ευκαιρίες για τις Γυναίκες (1986-1990), η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υποτηρίζει τη δημιουργία μικρών επιχειρήσεων από γυναίκες. Για το σκοπό αυτόν, η Επιτροπή διαθέτει ένα περιορισμένο προϋπολογισμό, που της επιτρέπει να επιδοτεί ετησίως τη σύσταση επιχειρήσεων από γυναίκες.

Οι επιδοτήσεις αυτές δίδονται αποκλειστικά για το ξεκίνημα μιας καινούργιας επιχείρησης από γυναίκες, όπου δημιουργούνται τουλάχιστον δύο θέσεις πλήρους απασχόλησης (ή το αντίστοιχό τους σε μερική απασχόληση). Οι πρωτοβουλίες αυτές, επιδοτούνται με 1000 ECU (176.000 δρχ.) για την κάθε θέση πλήρους απασχόλησης που δημιουργείται, με μέγιστο όριο 5000 ECU (880.000 δρχ.) για πέντε (5) ή περισσότερες θέσεις πλήρους απασχόλησης. Η επιδότηση καλύπτει μέρος των εξόδων εκκίνησης —π.χ. εγγύηση, εξοπλισμός, αγορά α' ύλης κλπ.— και όχι έξοδα λειτουργίας, όπως είναι το ενοίκιο, οι λογαριασμοί ΔΕΗ, ΟΤΕ κ.ά. Σημειώνεται ότι η προθεσμία για την αποστολή συμπληρωμένων αιτήσεων προς το Γραφείο Ισότητας της ΕΟΚ είναι η 1η Ιουλίου 1989.

Το Γραφείο Ισότητας Ευκαιριών της ΕΟΚ δημιούργησε πρόσφατα Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την υποστήριξη των γυναικών στη δημιουργία επιχειρήσεων. Τα μέλη του Δικτύου είναι όλα ανεξάρτητοι εμπειρογνώμονες από τις δώδεκα χώρες της ΕΟΚ, οι οποίοι προωθούν το πρόγραμμα επιδότησης νέων επιχειρήσεων από γυναίκες, ενημερώνουν την Επιτροπή για την κατάσταση που επικρατεί στα διάφορα Κράτη-Μέλη, σχετικά με τις πρωτοβουλίες απασχόλησης που παίρνονται από γυναίκες, και συμβουλεύουν την Επιτροπή για τα κριτήρια που πρέπει να θεσπιστούν για την παροχή αυτής της ενίσχυσης στη χώρα τους.

Τα μέλη του Δικτύου στην Ελλάδα ενημερώνουν τις ενδιαφερόμενες για το πρόγραμμα επιδότησης νέων επιχειρήσεων από γυναίκες, που προσφέρει η ΕΟΚ, καθώς και για άλλες δυνατότητες υποστήριξης σε επίπεδο χώρας. Επίσης, οι εμπειρογνώμονες αυτοί μπορούν να βοηθήσουν τις ενδιαφερόμενες στη σύνταξη της Αίτησης προς την ΕΟΚ και στο σχεδιασμό των επιχειρήσεών τους, και να τους δώσουν πληροφορίες για πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί τα τελευταία χρόνια, στη δημιουργία επιχειρήσεων από γυναίκες.

Για περισσότερες πληροφορίες, μπορείτε να απευθυνθείτε στην:
κ. Καρολίνα Τάρνερ (Οικονομολόγος-Κοινωνιολόγος, ειδική στο Μάρκετινγκ)
ΕΛΛΙΠΑΓ, Παπάφη 113, 544 53 Θεσσαλονίκη
Τηλ. (031) 917916 και 941189

ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ «ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΑ ΜΑΥΡΑ»

Ισραήλ — Από τότε που άρχισε η Intifada το Δεκέμβριο του '87 (η Παλαιστινιακή εξέγερση στα κατεχόμενα εδάφη) η Εβραιο-Ισραηλίτικη κοινή γνώμη υφίσταται μια αλλαγή. Ένα από τα πολλά καινούργια κινήματα ειρήνης, τα οποία έχουν γεννηθεί στο Ισραήλ, είναι το «Γυναίκες στα μαύρα», μια ομάδα από κυρίως Εβραίες γυναίκες, η οποία οργανώνει κάθε εβδομάδα διαμαρτυρίες στην Ιερουσαλήμ, στο Τελ-Αβίβ και στη Χάιφα. Ο πιο σημαντικός στόχος των στα μαύρα ντυμένων γυναικών, είναι να τεθεί τέρμα στην ισραηλινή κατοχή της λωρίδας της Γάζας και της Δυτικής όχθης. Στην ερώτηση αν θα μπορέσουν ποτέ να ζήσουν σε ειρήνη οι Ισραηλίτες με τον Παλαιστινιακό λαό, η Ταμάρ, μια νέα από τις Γυναίκες στα μαύρα, προτιμάει να μην απαντήσει. Λέει όμως: «Κάθε Παρασκευή στις 1 η ώρα, μαζευόμαστε εδώ στην πλατεία Tsarfat. Οι γυναίκες προέρχονται απ' όλες τις συνοικίες της πόλης, και συνήθως στεκόμαστε ήσυχα για περίπου δό ώρες σε έναν κύκλο. Τα πλακάτ, τα οποία γράφουν "Η κατοχή έχει περάσει" και το μαύρο μας ντύσιμο, είναι αρκετά, για να τραβήξουν το ενδιαφέρον των πεζών και των αυτοκινητιστών. Κατά την πρώτη διαμαρτυρία το Δεκέμβριο του '87 είμασταν 8 γυναίκες, την προηγούμενη εβδομάδα είμασταν παραπάνω από 200. Εδώ και μερικούς μήνες γίνονται απ' την απέναντι πλευρά της πλατείας αντιδιαμαρτυρίες από κυρίως σιονιστές άντρες, οι οποίοι εν τω μεταξύ μας αποκαλούν μαύρες χήρες. Αλλά και πολλές γυναίκες έχουν στραφεί εναντίον μας. Καμιά φορά όμως, χάνουμε τον έλεγχο της διαμαρτυρίας μας, όταν μας προκαλούν να χρησιμοποιήσουμε βία. Τον τελευταίο καιρό η αστυνομία προσέχει. Οι γυναίκες μας είναι όλες αντί ή μη σιονίστριες και προφανώς έρχονται και μέλη του πολιτικού φεμινιστικού κινήματος. Τον τελευταίο καιρό συμμετέχουν όλο και πιο πολλές Αράβισσες γυναίκες στη διαμαρτυρία μας, την οποία θα συνεχίσουμε μέχρι το τέλος της κατοχής».

Angeline Eichkorst
Opzij Δεκ. 1988

ΕΚΛΕΙΣΑΝ ΚΑΦΕΝΕΙΑ ΑΝΤΡΩΝ

Τουρκία — Μια νίκη των γυναικών γράφτηκε σαν είδηση στην φιλελεύθερη εφημερίδα Milliyet (Εθνικότητα). Ο Καϊμακάμης της μικρής πόλης Τάνας στη δυτική Τουρκία, έκλεισε μετά από πίεση διαφόρων γυναικών, μέσα σε μια μέρα 13 καφενεία αντρών. Συμφωνούσε με τις γυναίκες πως το αραλίκι των αντρών όλη την ημέρα στα καφενεία δεν είχε κανένα νόημα και πως οι άντρες θα έπρεπε να περάσουνε περισσότερη ώρα με την οικογένειά τους. Κατά την είδηση της εφημερίδας το φέρσιμο του καϊμακάμη προκάλεσε ένα μεγάλο σοκ στους άντρες αυτής της μικρής επαρχιακής πόλης.

Frounje Sauting
Opzij Δεκ. 1988

ΠΟΡΝΕΣ ΖΗΤΟΥΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ

Ταϋλάνδη — Οδός Patrang, Μπαγκόγκ.

Ο δρόμος στην Ταϋλάνδη, όταν μιλάμε για τη βιομηχανία του σεξ. Εκεί δουλεύουν περίπου τέσσερις χιλιάδες (4.000) κορίτσια και γυναίκες, στη νυχτερινή ζωή. Γι' αυτές έχει ιδρυθεί πριν έξι μήνες το Emprower, το οποίο σημαίνει μόρφωση, σημαίνει δύναμη των γυναικών που δουλεύουν στην ψυχαγωγία. Αυτή η οργάνωση έχει βάλει σκοπό να βοηθήσει τις πόρνες. Αυτό το κάνει μέσω ομάδων αυτογνωσίας, μιας φυλλάδας, ενός κέντρου με βιβλία, εφημερίδες κλπ., μέσω της πληροφόρησης για το AIDS και μέσω ενός δικού τους σχολείου, το οποίο μετράει εν τω μεταξύ, 385 μαθήτριες. Οι ώρες των μαθημάτων έχουν προσαρμοστεί στις ώρες εργασίας των κοριτσιών. Μαθαίνουν κατ' αρχήν να διαβάζουν και να γράφουν στα Αγγλικά και στα Ταϋλανδέζικα, γιατί μ' αυτήν τη βασική γνώση τα κορίτσια έχουν πιο πολλές πιθανότητες για μια άλλη δουλειά. Σαν πείραμα, έχουν αρχίσει να διδάσκουν πρόσφατα, το μάθημα δραματική έκφραση/θέατρο. Έξι πόρνες ανεβάζουν ένα θεατρικό έργο για τη δικιά τους ζωή με τίτλο «Ουράνιο τόξο μετά το ντουζ». Η κάθε γυναίκα που παίζει στο έργο διηγείται σ' αυτό γιατί έχει βρεθεί σε ένα τέτοιο επάγγελμα και τι είδους ζωή ζει. Έτσι οι γυναίκες προσπαθούν να δημιουργήσουν στον έξω κόσμο κατανόηση, για τη θέση τους. Γιατί από τη στιγμή που θα νιώσουν πιο μεγάλη αυτοπεποίθηση τότε και η πιθανότητα να θελήσουν να ψάξουν για άλλη δουλειά κι αυτή θα μεγαλώσει. Πάντως τα κορίτσια χαίρονται για το ότι τους έχει δοθεί μια ευκαιρία να δείξουν στον έξω κόσμο πώς ζουν και γιατί έφτασαν εκεί που έφτασαν.

Frida Schreyner
Opzij Δεκ. 1988

ΕΠΕΙΔΗ ΕΙΜΑΣΤΕ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Επειδή η δουλειά της γυναίκας δεν γίνεται ποτέ και υποπληρώνεται ή δεν πληρώνεται ή είναι βαρετή ή ανούσια κι αφού απολυόμαστε πρώτες κι η εμφάνισή μας είναι πιο σπουδαία απ' το τι κάνουμε κι αν μας βιάσουν φταίμε εμείς κι αν μας δείρουν είναι γιατί τους προκαλέσαμε κι αν χαιρόμαστε το σεξ είμαστε νυμφομανείς κι αν όχι είμαστε ψυχρές κι αν αγαπάμε γυναίκες είναι γιατί δεν μπορούμε να βρούμε ένα «πραγματικό» άντρα κι αν ρωτάμε πολλά στο γιατρό μας είμαστε νευρωτικές κι αδιάκριτες κι αν ζητάμε κοινωνική πρόνοια για τα παιδιά είμαστε εγωίστριες κι αν υπερασπιζόμαστε τα δικαιώματά μας είμαστε επιθετικές και «μη θηλυκές» κι αν όχι είμαστε απλά αδύναμα θηλυκά κι αν θέλουμε.να παντρευτούμε επιδιώκουμε να κουκουλώσουμε έναν άντρα κι αν δεν θέλουμε είμαστε αφύσικες κι επειδή δεν μπορούμε να βρούμε ένα ασφαλές προφυλακτικό αλλά οι άντρες μπορούν να πάνε στο φεγγάρι κι αν δεν μπορούμε ή δεν θέλουμε εγκυμοσύνη μας κάνουν να νιώθουμε ένοχες για την έκτρωση και ..... για πολλούς, πολλούς άλλους λόγους ανήκουμε στο απελευθερωτικό κίνημα των γυναικών.

Joyce Stevens

Διεθνής ημέρα γυναικών 1975
WEL, Australia, 3 Lobelia Street, O'Connor
A.C.T. 2601

Μετάφραση: Ρούλα Τ.

Οι αμβλώσεις δεν δίνουν μίζες

Ξέρετε ότι οι αμβλώσεις νομιμοποιήθηκαν;

Ξέρετε ότι μπορούν να γίνονται στα Νοσοκομεία;

Ξέρετε ότι τα Ασφαλιστικά ταμεία καλύπτουν ένα ποσοστό της αμοιβής ιδιωτικού γιατρού ή κλινικής;

Το πιο πιθανό είναι να μην τα ξέρετε και δεν φταίτε βέβαια εσείς γι' αυτό.

Δύο χρόνια μετά τη ψήφιση του Ν. 1609/86 η μεγάλη πλειοψηφία των γυναικών τον αγνοεί, τα νοσοκομεία δεν είναι σε θέση να τον εφαρμόσουν σωστά, οι ιδιωτικοί γιατροί-γυναικολόγοι εξακολουθούν να θησαυρίζουν και να κινδυνεύει ακόμη κι η ίδια η ζωή μας. Θυμηθείτε το θάνατο της 22χρονης Δήμητρας τον Μάη του '88.

Η Κυβέρνηση, το αρμόδιο υπουργείο, η Γ.Γραμματεία Ισότητας «περί άλλων τυρβάζουν».

Βλέπετε οι αμβλώσεις, η αντισύλληψη, ο οικογενειακός προγραμματισμός δεν αφήνουν μίζες, ούτε ενδιαφέρουν τους τραπεζίτες.

Μα απέναντι σ' αυτήν την τρομακτική αδιαφορία για την εφαρμογή του σχετικού νόμου, που με τόσους αγώνες και πίεση ψηφίστηκε, εμείς οι ίδιες οι γυναίκες θα πρέπει να βρούμε τους τρόπους να απαιτήσουμε όχι απλά την εφαρμογή του, αλλά τη σωστή και υπεύθυνη, γιατί αφορά την υγειά μας (ψυχική και σωματική), την ίδια τη ζωή μας.

Αλίμονο για μας, τίποτε δεν είναι σίγουρα καταχτημένο. Ό,τι μας δίνουν με το ένα χέρι μας το παίρνουν αμέσως με το άλλο. Γι' αυτό καλά κάνουμε και είμαστε τόσο επιφυλακτικές.

Ζώγια Χρονάκη

Εκτός από μίνι φούστες, υπάρχουν και μίνι μυαλά.

Μίνι μυαλά λοιπόν, ανδρών δημοσιογράφων, που δυστυχώς διαπρέπουν στην ελληνική τηλεόραση. Έτσι στις 21-12-88, στις ειδήσεις των 9.00 μ.μ. στην Ε.Τ. 1, παρουσιάστηκε ένα ρεπορτάζ, σχετικά με τα μίνι λεωφορεία, που θα πρωτοκυκλοφορούσαν τότε στην Αθήνα.

Στην αρχή του ρεπορτάζ έγινε λόγος για τις «μίνι φούστες που στολίζουν τα ωραία γυναικεία πόδια», και ολόκληρη η οθόνη καλυπτόταν από την παραπάνω εικόνα. Γυναίκες που κυκλοφορούσαν ανυποψίαστες, παραδίδονταν ακρωτηριασμένες, στα σεξιστικά σχόλια του δημοσιογράφου, και στο φακό του καμεραμάν, φακός ο οποίος αντιπροσώπευε πλήρως την αντρική οπτική που υπάρχει για τις γυναίκες, με οποιαδήποτε αμφίεση.

Έκπληκτη περίμενα να μάθω, πώς συνδέονταν τα δύο θέματα: λεωφορεία και φούστες. Μάταια όμως, γιατί ώς το τέλος δεν έμαθα. Το μόνο που κατάλαβα για μια ακόμα φορά, ήταν πως ο σεξισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την μίνι αντίληψη.

●●

Ξέρετε για την αντισεξιστική κίνηση των ανδρών;

Άξιο προσοχής είναι το ότι σε πολλές δυτικές χώρες, όπως οι ΗΠΑ, η Αυστραλία κι η Δυτ. Ευρώπη, υπάρχουν κάποιες ομάδες ανδρών που, συνειδητοποιώντας την πατριαρχική δομή της κοινωνίας (του κόσμου), δραστηριοποιούνται με τον τρόπο τους ενάντια στο σεξισμό.

Συγκεκριμένα, στο διάστημα 1-5 Ιούνη του '88 έγινε στη Δυτική Γερμανία η γενική συνάντηση των αντισεξιστών της χώρας (συν τέσσερις ξένους), στην οποία παρευρέθηκαν 70 άνδρες (20 μέχρι 40 περίπου ετών). Για όσους είχαν παιδιά μαζί τους υπήρχαν παιδότοποι και τα θέματα που συζητήθηκαν αφορούσαν τις σχέσεις μεταξύ των φύλων, νομικά ζητήματα (όπως η έκτρωση), την υγεία, τη στείρωση, την πορνογραφία κτλ. Επίσης στη συγκέντρωση υπήρχαν ομάδες αυτοσυγκέντρωσης και μασσάζ, παιχνίδια, περίπατοι και πάρτυ.

Παρ' όλο που οι αντισεξιστικές ιδέες αγγίζουν ένα μικρό μόνο αριθμό ανδρών (ενδεικτικά, ένα αντισεξιστικό αντρικό περιοδικό πούλησε 14.000 αντίτυπα στις χώρες της Δυτ. Γερμανίας, Ελβετίας κι Αυστρίας όπου ο πληθυσμός είναι πάνω από 60 εκατομ.), το γεγονός ότι κάποιοι κάπου υπάρχουν και κάτι κάνουν, μας χαροποιεί ιδιαίτερα.

Ρ♀ύλα

Η αβάσταχτη ελαφρότητα των Ελλήνων Θεατών

Έντονη είναι η ηχορύπανση από επιφωνήματα και σχόλια θεατών στις κινηματογραφικές αίθουσες. Οι ίδιοι θεατές, θεωρούν κάποιους χώρους ιδιόκτητους και απαραίτητη σ' αυτούς την παρέμβασή τους. Έτσι, ανεξάρτητα από το θέμα της ταινίας, πυρήνας των σχολίων τους, είναι πάντα οι γυναίκες: νέες, ηλικιωμένες, χοντρές, αδύνατες, ωραίες, άσχημες, λευκές, νέγρες, ετερόφυλες, λεσβίες, δέχονται απροκάλυπτα τα πυρά των χυδαίων κριτικών τους.

Η κατάσταση χειροτερεύει, όταν η ταινία τροφοδοτεί (και στο ελάχιστο) τις πορνογραφικές τους διαθέσεις. Και πάλι το αντικείμενο προς χρήση είναι η γυναίκα. Την φιλτράρουν μέσα από την δική τους θεωρία και τότε αυτή ,μεταμορφώνεται σε πόρνη, πηγή κακού,άπληστη και ανώμαλη. Επιδοκιμάζουν και αποδοκιμάζουν ανενόχλητοι, αψηφώντας την παρουσία άλλων θεατών αντρών καj γυναικών.

Ήδη όμως η μαγεία του σινεμά, έχει χαθεί. Το κλίμα βαραίνει, η ατμόσφαιρα αρχίζει να μυρίζει και ο δείκτης της επιδεξιομανίας τους και του σεξισμού τους φτάνει στο ζενίθ.

●●

Ο έρωτας στα πλοκάμια της διαφήμησης

Η μανία της πορνογραφίας, ξαναχτύπησε τελευταία, με την κυκλοφορία δύο περιοδικών και ενός βιβλίου, που προσφέρουν την μαγική συνταγή για τον τέλειο έρωτα και το πετυχημένο καμάκι. Όλα αυτά βέβαια, φιλοξενούνται από τις διαφημιστικές αγκαλιές του αντροκρατούμενου τύπου. Η διαφήμισή τους όμως, έπεσε —χωρίς να το επιδιώκει φυσικά— στην παγίδα να επιβεβαιώνει για πολλοστή φορά πως το ζητούμενο και το ποιόν του έρωτα, είναι ουσιαστικά διαφορετικό για την γυναίκα, και διαφορετικό για τον άνδρα. Έτσι φαίνεται πως αυτό που απαιτείται από τον άνδρα, είναι: σεξ, βία, πορνό, εξουσία. Γι' αυτό και στη συνέχεια «κατασκευάζουν» κόλπα και παγίδες για τη γυναίκα-θήραμα.

Όμως, το χειρότερο είναι πως αυξάνεται η κυκλοφορία τέτοιων εντύπων, καθώς αυξάνεται και η ζήτησή τους, από αυτούς που αποζητούν τέτοιου είδους πνευματική τροφή, θεωρώντας τον έρωτα θέμα τεχνικής άσκησης.

ΣΧΟΛΙΑ

Γιατί είμαστε αντίθετες στην ψήφο στους άντρες.

1.
Γιατί η θέση του άντρα είναι στο στρατό.

2.
Γιατί κανένας πραγματικός άνδρας δε θέλει να δόσει λύσεις στα προβλήματα, παρά μόνο με τον πόλεμο.

3.
Γιατί αν οι άντρες χρησιμοποιήσουν ειρηνικά μέσα, οι γυναίκες δεν τους θαυμάζουν.

4. Γιατί οι άντρες θα χάσουν τη γοητεία τους αν βγουν έξω απ' το φυσικό τους περιβάλλον κι ενδιαφερθούν για άλλα θέματα από τα όπλα, τις στολές και τα τύμπανα (ντραμς).

5. Γιατί οι άντρες είναι πάρα πολύ συναισθηματικοί για να ψηφίσουν. Το δείχνει αυτό η συμπεριφορά τους στους ποδοσφαιρικούς αγώνες και στις πολιτικές διαδικασίες, ενώ η έμφυτη τάση τους να καταφεύγουν στη δύναμη τους κάνει ιδιαίτερα ακατάλληλους για την κυβερνητική θέση.

Alice Duer Miller, 1915
Αμερικανίδα συγγραφέας και ποιήτρια που έζησε απ' το 1874 ώς το 1942.

Η δορυφορική μας έφερε πολύ κοντά στον κόσμο. Για να διαπιστώνουμε, και μες από τις εικόνες της, καθημερινά ότι στον κόσμο αυτό για καμιά κατάκτησή μας δεν πρέπει να είμαστε σίγουρες. Αναφέρομαι στο θέμα της έκτρωσης, που στην Αμερική έχει ξεσηκώσει θύελλες συζητήσεων, συναντήσεων, διαδηλώσεων για την κατάργησή της ως νόμιμου δικαιώματος. Στην Αμερική λοιπόν, μια χώρα όπου ένα ισχυρό αυτόνομο ριζοσπαστικό φεμινιστικό κίνημα αναπτύχθηκε και έδρασε, πέτυχε κατακτήσεις και πρώτο πέρασε σε νέες μορφές παρέμβασης, όπως οι γυναικείες σπουδές.

Όμως, έχει ο καιρός γυρίσματα.

Αν η πρωτοπορία της φοιτητικής εξέγερσης στελεχώνει σήμερα ένα μέρος από το απαράτ των τεχνοκρατών της εξουσίας, αυτό δεν είναι τυχαίο. Στην κρίση, που εντείνεται, η απάντηση είναι συντηρητική. Στο πλαίσιο αυτής της συντηρητικής στροφής των δυτικών κοινωνιών, έχουμε φαινόμενα επιστροφής σε παραδοσιακές αξίες και μοντέλλα ζωής: επιστροφή στο γάμο και την πυρηνική οικογένεια —το κύτταρο δηλαδή της ατομικής ιδιοκτησίας και της εκμετάλλευσης των γυναικών. Κι απ' ό,τι διαπιστώνουμε, επιστροφή στην πολύτεκνη οικογένεια. Τώρα που η ανεργία αυξάνεται, οι γυναίκες πρέπει να επιστρέψουν στο σπίτι για ν' απελευθερώσουν την αγορά εργασίας για τους άντρες. Τώρα, λοιπόν, που πρέπει να ζαχαρωθεί το χάπι της επιστροφής στο σπίτι —γιατί φαρμακερό είναι και το ξέρουμε καλά— θα θυμηθούν και θα μας υπενθυμίσουν —με το καλό κατά προτίμηση— όχι βέβαια πόσο εξαίσιο είναι να τρίβεις κατσαρόλες και πόσο ολοκληρώνει την προσωπικότητά μας το καθάρισμα της τουαλέτας. Θα θυμηθούν —φυσικά— πόσο εξαίσια εμπειρία είναι να γεννάς ένα παιδί. Πόσο ολοκληρώνει την προσωπικότητα της γυναίκας η μητρότητα (νυν και αεί...). Και βέβαια —παρέα πάντε αυτά— πόσο μεγάλο έγκλημα κατά της ζωής είναι η έκτρωση. Τα περί αυτοδιάθεσης του σώματός μας και ελεύθερης επιλογής της μητρότητας ξεχάστηκαν. Τώρα να περιμένουμε και τους γιατρούς να μας μιλήσουν και για το πόσο καλός είναι για το παιδί, αλλά και για τη μητέρα (!) ο θηλασμός από δύο έως τέσσερα χρόνια.

Θα περιμένουμε; Όχι. Μάθαμε πια ότι σ' αυτήν την κοινωνία είμαστε «ελεύθερες» με αναστολή. Με το παραμικρό η ποινή εκτείεται.

Έτσι, παράλληλα με τις διαμαρτυρίες για την κατάργηση του νόμου, που νομιμοποιεί την έκτρωση, βγήκαν στο δρόμο και οι χιλιάδες γυναίκες —νομίζω είδα και μερικούς άντρες στα φιλμάκια του CNN— που είχαν αγωνιστεί για να τον κατοχυρώσουν. Όμως, αν κάποιοι θυμούνται και «λατρεύουν» την Αγία Οικογένεια και το ρόλο μας στο σπίτι και στην ανατροφή των παιδιών κι εμείς δεν ξεχνάμε· θυμόμαστε και τους αγώνες μας και τα όσα κατακτήσαμε ήδη και όσα έχουμε να κατακτήσουμε ακόμη.

Αυτός ο αγώνας, λοιπόν, δεν τελειώνει πουθενά.

Και καλή δύναμη!

Τα αίτια της ετεροφυλοφιλίας...

«Τα αίτια της ετεροφυλοφιλικής συμπεριφοράς δεν είναι γνωστά μέχρι σήμερα. Από διάφορες έρευνες που έχουν γίνει, κατέστη γνωστό ότι...».

Χάθηκα στα λάθος μονοπάτια της σκέψης, κάνοντας φυσικά και λάθος διάγνωση. Επανορθώνοντας αναφέρομαι σε κάτι που υπάρχει σε γερμανικό σχολικό βιβλίο για μαθήτριες-τές, 15-16 χρόνων: «Τα αίτια της ομοφυλοφιλικής συμπεριφοράς δεν είναι γνωστά μέχρι σήμερα. Από διάφορες έρευνες που έχουν γίνει κατέστη γνωστό ότι συντελούν τόσο κληρονομικοί παράγοντες και ορμονικές επιδράσεις κατά την διάρκεια της ανάπτυξης του εμβρύου, όσο και επιδράσεις από αντίστοιχα πρότυπα συμπεριφοράς». (Ελευθεροτυπία 24-1-89).

Και δεν θα γίνουν γνωστά τα αίτια όσο οι ερευνητές κινούνται στις περιοχές της ανειλικρίνειας, της υπερβολής και της προκατάληψης, και όσο οι ίδιοι είναι λάτρεις μιας κοινωνίας που ετικετάρει τον έρωτα και ουδετεροποιεί τις όποιες επιθυμίες, κυρίως των γυναικών.

Καλύτερα, λοιπόν, να μην ψάχνουν για αίτια γιατί η ομοφυλοφιλία δεν είναι αποτέλεσμα κάποιας αιτίας, ούτε σύμπτωμα κάποιας παρενέργειας, παρά μόνο μία επιλογή ενός συγκεκριμένου τρόπου σκέψης και ζωής, καταργώντας πρώτα τις μεταμφιέσεις που θέτουν οι κανόνες, και ανατρέποντας τα δεδομένα ερωτικά πρότυπα.

Άλλωστε η ομοφυλοφιλία στις γυναίκες είναι ταυτόχρονα και ερωτική και πολιτική επιλογή. Είτε αυτή δηλώνεται άμεσα, είτε φαίνεται έμμεσα. Γιατί ο έρωτας δεν είναι χώρος που εκφράζεται μόνο το σώμα, αλλά και χώρος όπου ζουν διάφορα συναισθήματα, ιδέες, σκέψεις, επιθυμίες και ανάγκες.

Αυτό σημαίνει πως οι γυναίκες που ερωτεύονται τις γυναίκες, είναι γυναίκες που προσδιορίζονται χωρίς αναφορά στους άντρες, γυναίκες που προσανατολίζονται προς τις γυναίκες. Τί άλλο θα μπορούσε να είναι αυτό, πέρα από πολιτική πρόταση και στάση ζωής;

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΩΝ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ
ΟΧΙ ΣΤΟΝ ΙΔΙΟΜΟΡΦΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΡΑΤΣΙΣΜΟ
ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ

Για το δικαίωμα στη ζωή σ' όλες της τις εκφράσεις.....
για το δικαίωμα της χαράς για την ερωτική ιδιαιτερότητά μας.....
Καλούμε όλες και όλους, ομοφυλόφιλες και ομοφυλόφιλους
να έρθουν σ' επαφή μαζί μας:

Τ.Θ. 10785
54110
Θεσσαλονίκη

Αυτό το κείμενο, δόθηκε και στην Κατίνα, γραμμένο σε μία μικρή ροζ τριγωνική αφίσσα.
Οι καιροί είναι δύσκολοι, η ομάδα εκτός από καινούργια, είναι και η πρώτη, (από όσο ξέρουμε) που κινητοποιείται σ' αυτό το χώρο στη Θεσ/νίκη και εμείς της ευχόμαστε καλή τύχη και καλή δουλειά.

ΤΟ ΤΙ ΕΙΠΑΝ ΟΙ ΔΙΑΣΗΜΕΣ-ΟΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Αδυναμία, το όνομά σας είναι γυναίκα!

William Shakespeare

Δεν ξέρουμε, πως όταν τα κορίτσια λένε σεμνά «όχι» εύχονται πως αυτός που κάνει την ερώτηση καταλαβαίνει «ναι».

William Shakespeare

Γυναίκες: όργανα που ανταλλάσσονται για μια πάντα όμοια ευχαρίστηση.

Marcel Proust

Τις γυναίκες που μας αρέσουν δεν μπορούμε να τις έχουμε, και αυτές που τις βαριόμαστε δεν μπορούμε να τις ξεφορτωθούμε.

Disraeli

Θα μπορούσα πιο εύκολα να ενώσω δύο χώρες της Ευρώπης, παρά δύο γυναίκες.

Λουδοβίκος 14ος

Δεν θα ήθελα να υποστηρίζω πως οι γυναίκες δεν έχουν χαρακτήρα, αντίθετα έχουν σχεδόν κάθε μέρα άλλο χαρακτήρα.

Heinrich Heine

Μην περπατάς μπροστά από ένα άλογο ή πίσω από μια γυναίκα, χωρίς να είσαι πολύ προσεκτικός.

Honore de Balzac

Δεν υπάρχει άνθρωπος, ιδιοκτησία που τόσο δύσκολα φυλάγεται όσο μια γυναίκα

Ευριπίδης

Μια γυναίκα πρέπει πρώτα απ' όλα να διατάζεται. Πολλές ιδέες στο κεφάλι της οδηγούν σε καταστασία.

Henry Miller

Η γυναίκα είναι ένα ανθρώπινο ον, το οποίο ντύνεται, φλυαρεί και γδύνεται.

Voltaire

Η γυναίκα, είναι μια τέλεια διάβολος

Victor Hugo

Ένας πετυχημένος άντρας είναι κάποιος που κερδίζει περισσότερα απ' όσα μπορεί να ξοδέψει η γυναίκα του, μια πετυχημένη γυναίκα είναι κάποια που μπορεί να βρει έναν τέτοιο άντρα.

Sacha Guilry

Ο καλύτερος τρόπος για να κολακεύεις μια γυναίκα, είναι να μιλάς άσχημα για άλλες γυναίκες.

Jean-Jacques Rousseau

Θα έπρεπε να απατας τη γυναίκα σου μόνο όταν είναι στ' αλήθεια πολύ όμορφη. Αλλιώς θα έχεις την αίσθηση πως τα κορίτσια σ' αφήνουν στο κρεβάτι τους μόνο για να σε παρηγορήσουν.

Boris Vian

Στο στόμα της γυναίκας το «όχι» είναι απλώς ο πιο μεγάλος αδερφός του «ναι».

Victor Hugo

Οι γυναίκες υπάρχουν για να τις αγαπάνε, όχι για να τις καταλαβαίνουν.

Oskar Wilde

Ένας άντρας που πειράζει μια γυναίκα που περπατά μόνη της στο δρόμο, το κάνει για να δείξει την εξουσία του, της δειχνει πως θα μπορούσε να της κάνει κάτι αν αυτός ήθελε.

Ania Meylenbelt

Χρειάζεται ένα διαφορετικό είδος άντρα για να καταλάβει μια δυναμική γυναίκα και να μην σκέφτεται πως η δύναμη της είναι η αδυναμία του.

Debbie Reynolds

ΟΜΑΔΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Α.Π.Θ.

Α ΚΥΚΛΟΣ – ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 24-2-89
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΣΑΚΚΑ, ΨΥΧΟΛΟΓΟΣ – ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ
«ΠΑΛΙΝΟΣΤΟΥΝΤΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ: ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΟΙ ΡΟΛΟΙ ΑΝΤΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ».

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 3-3-89
ΕΛΕΝΗ ΣΚΟΔΡΑ, ΨΥΧΟΛΟΓΟΣ
«ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ: ΟΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΤΩΝ ΝΟΤΙΟ-ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ».

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 17-3-89
ΟΛΓΑ ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ, ΒΙΚΥ ΠΟΙΜΕΝΙΔΟΥ, ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΕΣ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ
«ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ: ΤΟ ΦΥΛΟ ΜΙΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΔΙΚΙΑΣ».

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 24-3-89
ΣΟΦΙΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
«ΥΠΑΡΧΕΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΕΡΩΤΙΚΗ ΓΡΑΦΗ;».

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 31-3-89
ΕΛΕΝΗ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΟΥ, ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ
«ΠΟΙΟ ΒΛΕΜΜΑ ΜΑΣ ΟΡΙΖΕΙ; Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ».

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 7-4-89
ΓΙΑΝΝΑ ΣΑΒΒΙΔΟΥ ΚΑΙ ΟΜΑΔΑ ΦΟΙΤΗΤΡΙΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ
«ΓΙΑ ΠΟΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ; ΚΑΠΟΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ».

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 14-4-89
ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΚΑΜΤΣΙΔΟΥ, ΝΟΜΙΚΟΣ
«ΟΤΑΝ Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΠΡΟΣΩΠΟ».

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 21-4-89
ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ ΠΕΧΛΙΒΑΝΗ, ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ
«ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ».

Β ΚΥΚΛΟΣ – ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ 2

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 12-5-89
ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 19-5-89
ΣΤΕΛΛΑ ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ, ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ

Γ ΚΥΚΛΟΣ – ΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 27-5-89
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΣΕΣ ΣΥΖΗΤΟΥΝ ΜΕ ΘΕΜΑ:
«ΓΙΑ ΠΟΙΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ».

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΘΑ ΓΙΝΟΝΤΑΙ 7.00-9.00 μ.μ., ΑΙΘΟΥΣΑ 1 ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ.

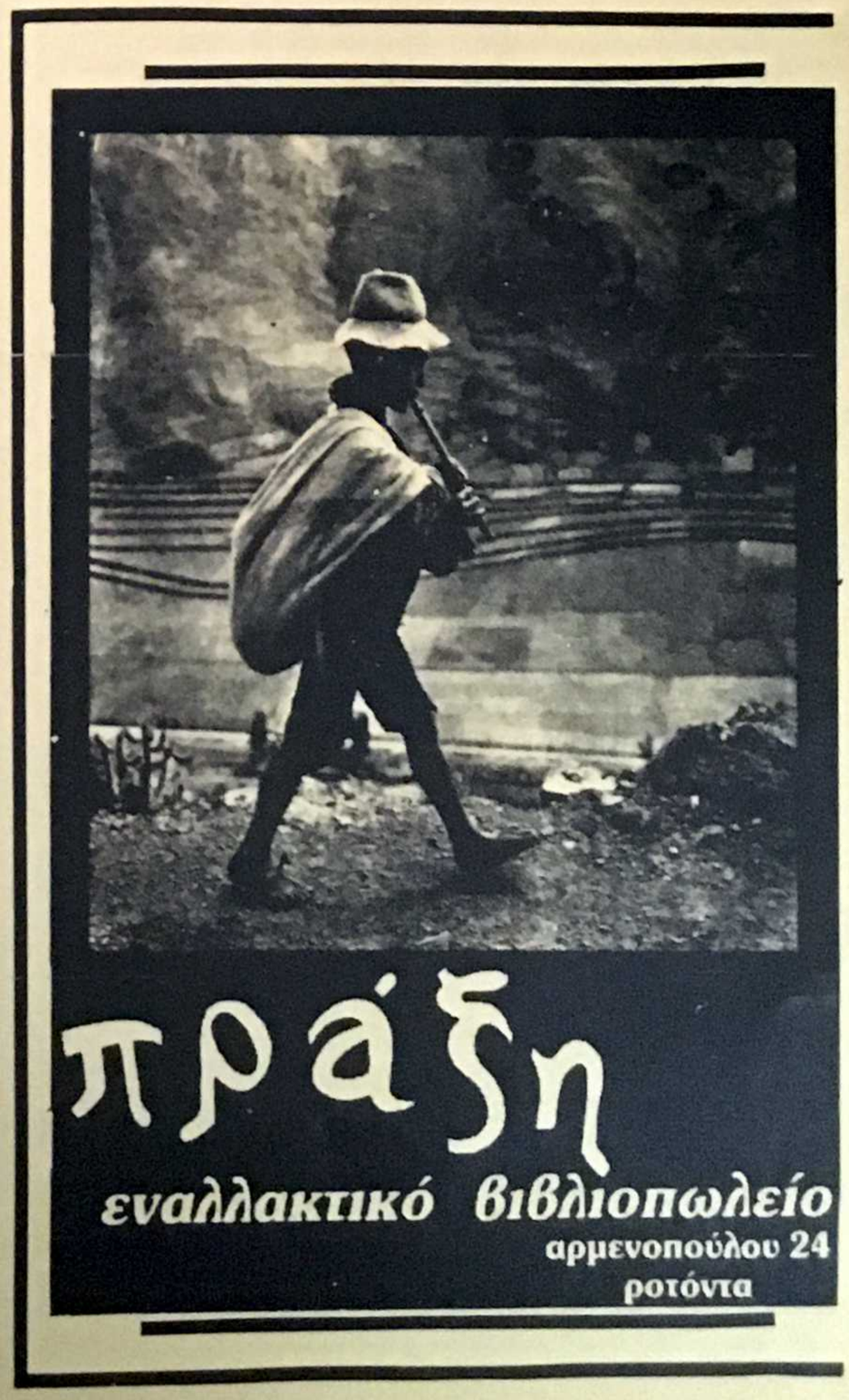

Δρχ. 300